

The Project Gutenberg eBook of Saloilta ja vesiltä: Metsästys- ja pyyntiretkiä, by Onni Wetterhoff

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Saloilta ja vesiltä: Metsästys- ja pyyntiretkiä

Author: Onni Wetterhoff

Release Date: April 4, 2011 [EBook #35767]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SALOILTA JA VESILTÄ: METSÄSTYS- JA
PYYNTIRETKIÄ ***

Produced by Tapio Riikonen

SALOILTA JA VESILTÄ I-II

Metsästys- ja pyyntiretkiä

Kertoili

ONNI WETTERHOFF

Werner Söderström, Porvoo, 1887.
Oulun Uudessa Kirjapainossa.

SISÄLLYS:

I OSA:

Suomentajalta
Esipuhe
Eero Juhani Heinäkangas ja hänen karhumajansa Hämeessä

II OSA:

Onkimaretki Kankaisten järvelle
Puutis'en ilvesajo joulujuhlina 1882
Kokko-Kustaa

OSA I.

(1887.)

SUOMENTAJALTA.

Hauskempaa ja luonnonraittimpaa lukemista sekä nuorille että vanhoille, kuin tämä kotimaamme urheiluoloja kuvaileva kertomuksien kokoelma tarjoo, lienee vaikea löytää. Ruotsinkieliselle yleisölle tunnetulla taidollaan on kansalaisemme O. Wetterhoff tässä kuvannut niin hyvin sporttimiehen eleensä kuin eräitä kansamme luonteelle omituisia piirteitä, jotka jokainen on todellisiksi huomaava. Kaikkialla viehättää nimittäin lukiaa tapahtumain ja seikkailujen todenperäisyys. — Missä määrin suomennokselleni, joka useista nähtävistä syistä ei ole ollut niinkään helppo tehtävä, olen voinut antaa alkukielen miellyttävän ja luontevan asun, sen ratkaiskoon lukia itse. Mutta luulen sen ainakin sisällyksensä vuoksi voittavan yleisön suosiota.

Samalla kun toivotan tälle *ensimmäiselle suomenkieliselle* urheilukirjalle runsaasti lukioita, niin toivon sen olevan jonkunlaisena virikkeenä herättämään eloon suomenkielisenkin urheilukirjallisuuden.

Helsingissä uuden vuoden yönä 1887.

Suomentaja.

ALKULAUSE.

Syynä kirjani kirjoittamiseen oli se, että joukko metsästäjiä. Hämeen metsästysseuran jäseniä, jotka tämän vuoden kolmena alkukuukautena muutamaa susiparvea kestävyydellä hätyyttivät Hämeenlinnan lähimmäisissä pitäjissä, antoi allekirjoittaneen huoleksi pitää pöytäkirjaa metsästyksen tapahtumista. Koska apunamme oli kolme venäläistä sudenajajaa, joiden sudenajotapa lienee heidän kotimaansa ulkopuolella tuntematon, niin arvelimme kertomuksen retkistämme teroittavan tietoja heidän metsästystavastaan, samalla kun todenperäiset metsästyskuvaelmat suovat metsästäjille huvittavaa lukemista.

Osaaottajain kertomukset saloilta ja vesiltä merkillisistä metsästys- ja pyyntiretkistä ylensivät noiden laajojen samoiluretkien ja lepohekien viehätystä. Sentähden päätimme, että nuo eri seutuja ja eri aikoja kuvailevat kertoelmat toimitettaisiin omien kertomuksien ohella painoon.

Metsästyskirjallisuus Itämeren pohjoisissa maissa on köyhänlainen ja kun kohta koittanee se aika, jolloin salomaiden suurimmat petoeläimet — karhu, susi ja ilves — myös näilläkin mailla ovat melkein sukupuuton partaalla, niin onhan jo paikoillaan, että tarkemmin kuin tähän saakka kerrotaan niiden metsästyksestä. Sopinee odottaa, että metsästys pohjolassa vielä kerran esitetään laajassa sivistyshistoriassa, jolle ei voisi olla muuksi kuin hyödyksi, että sitä ennen eri seudut ja eteväin metsämiesten mainetyöt ja kokemukset erityisesti kuvattaisiin. Senlaisesta historiasta tulee puuttumaan paljo, sillä ajoissa ei ole tehty muistoonpanoja metsäin muinaisesta laajuudesta eri seuduilla, metsänriistan runsaudesta ja sen vähenemisestä viljelyksen levitessä y.m. Vielä elää moni metsästäjävanhus, jonka muistot saloilta, äsken mainitussa tarkoituksessa, sietäisivät tulla säilytetyiksi jälkimaailmalle. Koska ripeyden harrastus on viime aikoina nähtävästi lisääntynyt, niin luultava on, että kaikilla aloilla aletaan innokkaammin näitä asioita tutkia, ja että metsästyksen ystävät täällä

metsäriikkaassa pohjolassa tulevat ahkerammin toimittamaan kertomuksiansa painoon.

Olot näyttävät lupaavilta, sillä viime vuosina on useilla seuduilla perustettu metsästysseuroja. Vaikkapa näiden yhdistyksen alkuperäinen tarkoitus onkin ollut saada huvittavilla metsästysretkillä nauttia seuraa, niin voi kuitenkin olettaa, että niiden jäsenet ymmärtävät omat etunsa ja että kasvava velvollisuuden tunto saattaa heidät toimimaan siihen suuntaan, että metsänvilja pääsee karttumaan, joka juuri voi tapahtua petoeläimiä ahkeraan hävittämällä, samalla kun se tarjoaa miellyttävää metsästyshupia.

Tuntuu vieraan tunteen tälle saloilta ja vesiltä saatujen kertomuksien kokoelmalle antaa se, että Suomen kuuluisin karhuhuntappaja, tuo 84:n vuotias Eero Heinäkangas on hyväntahtoisesti kertonut mainerikkaan metsäelämänsä muistot ja antanut kirjan arvoa korottavan kuvansa.

Onni Wetterhoff.

EERO JUHANI HEINÄKANGAS JA HÄNEN KARHUMAJANSA HÄMEESSÄ.

EERO JUHANI MIKONPOIKA HEINÄKANGAS.

Luonnollistahan on, että Suomen kuuluisain karhunampujain Nestori, 84:n vuotias Heinäkangas saa ensi sijan näissä kuvaelmissä. Päätin käydä häntä tervehtimässä kuullakseni vanhuksen omilta huuilta muistoja hänen vaiherikkaan miehuutensa ajalta. Eräänä kauniina päivänä Huhtikuun loppupuolella matkustin Hämeenlinnasta suomalaisessa kirjallisuudessa tunnetun henkilön, nimimerkin P. E:n kanssa, joka jo vanhastaan oli tuttu iäkkäälle Heinäkankaalle ja myös kerran antanut Suomen Kuvalehteen ukon muotokuvan ja elämäkerran.

P. E. pelkäsi meille tulevan vaikeaksi saada vanhuksen laveammalti kertomaan meille urotöistään, sillä hän oli aina ollut enemmän toimen mies kuin moni puheen miehistä. Minä toivoin voittavani hänen luottamuksensa kertomalla niistä sudenajoista, joita sinä talvena oli toimitettu, ja juuri niillä metsämailla, joilla Eero Heinäkangas oli sitkeästi taistellut metsäin kuningassukua vastaan ja vihdoin kaatanutkin koko hallitsijasuvun sukupuuttoon. Asiain meno osoittikin minun otaksuneen oikein.

Kunnioitusta herättävä vanhus otti meidät ystävällisesti vastaan, ja kohta olimme vilkkaassa keskustelussa. Hän sanoi, että hän koko talven suurella jännityksellä oli seurannut sudenajoja, ja että hänkin olisi kyllä niihin osaa ottanut, jolleivät hänen vanhat jalkansa olisi olleet liian kankeat hiihtämiseen. Kertoessani hänelle kuinka sudet useinkin olivat saarrettuina, vaan ratkaisemalla hetkellä joko luottamattoman ajoväen tai taitamattoman pyssymiehen hutiloimisen tähden pääsivät karkuun, pudisti ukko huolestuneen näköisenä päätään, samalla kuin hän useinkin jutteli yhtäläisen sattuman omilta retkiltään. Luultua varovaisuutta ei kuultu, ei nähty. Päinvastoin sanoi hän mielellään suovansa, että hänen muistelmansa pantaisiin paperille toisten metsästäjien huviksi ja painettaisiin yhdessä viime aikojen metsämiesten urotöitä kuvaavien kertomuksien kanssa. "Mitään tapausta karhunajoilta ei ole unohtunut", sanoi hän, "vaan kun on elänyt yhdeksättäkymmentä vuotta, niin ovat muistot useat ja vaikeaksi tulee niiden järjestäminen; tahdon kuitenkin kertoa kaikki sen mukaan kuin ne itsestään muistooni juolahtavat." Vähemmin miellytti häntä vastata kysymyksiin, jotka eivät koskeneet hänen metsästysmuistojaan; ystävällisesti hän kumminkin antoi meille tietoja, mistä vain halusimme niitä saada.

Noin 1795 vuoden vaiheilla oli hänen isänsä ostanut Hauhon pitäjässä ja Heinäkankaan kylässä olevan Heikkilän perintötilan. Maatila oli ennen muinoin kuulunut Harvialan suureen herrastaloon, johon vielä nytkin kuuluu suurin osa Vanajan pitäjää. Hän sanoi sen maksaneen 90,000 talaria, ja 1,000 talaria teki siihen aikaan 60 riksiä. Eero Juhani syntyi 1799. Kylän karjaa kaitsi hän jo 7 vuoden ikäisenä yhdessä erään häntä vähän vanhemman naapurinpojan kanssa. Usein viipyi hän viikkoja yöt ja päivät läpeensä kylän hiehokarjan kanssa noissa laajoissa iänikuisissa havumetsissä. Utteraan puhaltelivat pienet paimenet tuohitorvihinsa, siten karjasta ulohtaalla pitääkseen petoeläimiä, joita siihen aikaan oli paljoa runsaammin kuin nyt ja jotka useinkin köyhille asukkaille tuottivat kurjuutta ja nälkää, kun ne saaliikseen veivät joko ainoan hevosen, lehmän tai koko lammaslaman. Suurinta vahinkoa saattoivat sudet; vaan muutamina vuosina tekivät karhutkin pahoja veritöitä seuduilla.

Kolme eri kertaa oli Eero poikasena nähnyt karhun kaatavan eläimiä.

Äänettömänä kauhistuksesta näki hän kerran, kuinka karhu parin sadan sylen päässä kaatoi täysikasvuisen hevosen ja kantoi sen sitten uuden aidan yli. Toisella kertaa oli hän 10:ntä nuorta nautaa yksin paimentamassa sydänmaalla ja keskellä päivää istualleen puunrungolle nukahtanut, vaan äkkiä herännyt eläinten mölinästä ja nähnyt, miten karhu kauan oli saanut nujuta, ennenkuin sai toisella kämmenellään kannosta kiinni, jolloin se heti paiskasikin elukan kenttään. Tapettuaan lehmän, repimällä auki kaulan, jossa suuret valtimot kohta verta vuosivat, raateli karhu utaret ja ahmi ne suuhunsa, repäsi sen jälkeen vatsan halki ja alkoi työskennellä sisälmyksiä. Koko ajan istui tuo 9-vuotias Eero liikkumatonna peljästyksestä; toiset raavaat hyökkäsivät monta kertaa pedon kimppuun, joka pahoin repikin useita, kunnes ne hännät suorana möykyen pakenivat kotiinsa. Kun karhu oli syönyt itsensä kylläiseksi ja mennyt matkoihinsa, viipyi Eero kauan ennenkuin pelosta vapisevana hiipi kotiansa. Samanlaisen tapauksen näki hän muutamia vuosia vanhempana; mutta silloin hän olikin jo uskaliaampi, ja ajoi karjuen ja kiviä heitellen otson pakoon. Lehmän utaret olivat jo kuitenkin niin pahoin revityt, että se kotiin tultuaan teurastettiin.

1808 vuoden sodan muisti Heinäkangas hyvin. Ryssät kun lähestyivät, niin vietiin naiset ja lapset sekä irtaimisto Kontuvuoren erämaahan, jonne ne piiloitettiin useiksi viikoiksi. Ei hän muistanut että veriviholliset juuri muuta väkivaltaa harjoittivat, kuin että aitoista ryöstivät ruoka-aineet, jotka sentään osaksi maksoivat, ja ottivatpa myös muutamia hevosiakin.

Savutuvat — pirtit — olivat hänen lapsuutensa aikana yleiset näillä seuduin Hämettä; mutta Heinäkankaan kylän talonväki asui kuitenkin tuvissa, joissa oli takat ja lattiat. Hän kertoi vanhempainsa tuvan lattian olleen halotuista, päältäpäin veistetyistä kyynärän levyisistä tukeista; tupa oli sittemmin poroksi palanut, vaan naapuritalossa olisi vielä tupa, joka on rakennettu niin karkeista tukeista, ettei niiden vertaisia kylän metsistä enää löydy. Siihen aikaan, tuumaili hän, olivat rekien jalakset ja kärryjen pyörät raudoittamattomat, ja sellaisilla ajoneuvoilla oli hän useat kerrat matkannut aina Turkuun saakka, liinaa myymään ja suoloja ostamaan.

Eero Juhanin isä oli ahkera metsämies. Hän oli haaskalta ampunut ja kuopista saanut susia yhteensä 40; mutta ei hän koskaan ollut antautunut otteluihin mesikämmenen kanssa. Pikkuruusena poikanulikkana sai Eero usein seurata isäänsä, kun tämä lähti metsälle oravien ja metsälintujen ammuntaan. Setältään sai hän 10-vuotiaana vanhan ratsupistoolin ja sillä hän aloitteli metsästäjäuraansa. Ei hän muistanut koskaan otusta pistoolillaan osanneensa, vaan utterasti hän tuhlailli ruutia isän ruutisarvesta ja riemuitsi pauketta kuullessaan. Kerran pääsi hän jäniksen jälille ja ampui kahden askeleen matkalta päin mäntyyn; jänis otti niin pitkän hypyn että molemmat takajalat katkesivat, ja Eero kantoi metsästä ensi saaliinsa kotiin. Hän oli vieläkin aivan vakuutettuna siitä ettei se luoti ollut, joka jänikseltä sääret taittoi.

Kun Eero täytti 14 vuotta, antoi isä hänelle luodikon ja siitä päivästä aikain paloi hänen mielensä synkkiin metsiin, joissa siihen aikaan oikein vilisi metsänviljaa. Mutta nyt kun on metsälintuja niukasti, niin on vaikea ajatellakaan sen runsautta niihin aikoihin kun ukko Heinäkangas alotti metsästäjäuransa. Hän kertoi muutamana keväänä kaukaa kuulleen selittämätöntä melskettä suon keskeltä eräältä kangassaarelta, jolta hän metson soitimen aikana joka vuosi oli saanut runsaan sadon. Pyssyn kantaman päähän hiivittyään näki hän yli 100 koppeloa ja joukon metsoja, jotka tappelivat niin että höyhenet pölisivät. Useimmat koppelot istuivat puissa ja katselivat sieltä taistelua maassa. Paljo oli kukkoja, jotka eivät uskaltaneet osaa ottaa tappeluun, vaan pysyttelivät jonkun matkan päässä puiden alemmilla oksilla, joilta ne helposti tipautteli pienireikäinen luoditko, jonka heikot laukaukset eivät soidinta häirinneet. Monena vuonna peräkkäin ampui hän (vuosittain) noin 30 ja 40, joista enin osa metsoja. Paljo oli hän ampunut korpimetsojakin, ja niiden eriskummaisesta soitimesta kertoi hän, että "sihänän" sijasta ääntelivät ne melkein kuin lehtokurpat, "knorria" huutaen. Vielä toissa syksynä, 83 vuoden vanhana, ampui ukko 5 metsoa. Myöhäisinä syksyinä, kun jänis jo oli muuttanut karvansa, vaan maa vielä oli lumetonna, ampui hän joinakuina vuosina satakin jänistä. Hatuntekijälle kaupungissa möi hän nahkat, jotka karvojensa tähden kävivät kaupaksi: mutta jänisten ampuminen ei maksanut latinkia, vaikka hän säästikin ruutia, niin paljo kuin voi.

Useita susia ja ilveksiä oli hän jo 20 vuotiaana ampunut. Hän kertoi kuinka suden vahtiminen haaskalla kärsivällisyyttä kysyy. Kaikkiaan on hän ampunut 24 sutta ja ryöstänyt 14:sta eri pesästä 70 sudenpentua. Myöskin ilveksiä on hän ampunut 24. Kerran metsästä veistinpuita hakiessaan tapasi hän kaksi suden penikkaa, isoja kuin vuohenkaritsat; tunnittain sai hän juosta niiden perässä, kunnes hän vihdoin kangella sai toista hotaista, jonka jälkeen hän helpolla sai toisenkin valtoihinsa. Toisen kerran oli hän taas kesäkuulla etsimässä sudenpesää, ja kun hän lähestyi erästä vuorenrotkoa, jota hän jo ennenkin oli epäillen katsellut, juoksi häntä vastaan 7 sudenpentua. Hän arveli pentujen kuulleen hänen askeleensa ja luulleen äitinsä olevan tulossa. Tälläkin kertaa sai hän useita tuntia niitä ajaa, ennenkuin ne kaikki sai nuijituksi; hänellä oli pyssy muassaan, vaan ei halunnut ampua, sillä hän odotteli naarassutta, joka kuitenkin ei tullut.

Joulukuun lopulla vuonna 1830 tuli Heinäkangasta tervehtimään tuo lähes 80:nen vuoden vanha,

kuuluisa hirvenhiihtäjä, susivouti Palm, joka asui Kokkilan kylässä Hauholla. Ei juuri häntä paljo nuoremman miehen, Syrjäntaan kylän paimenen kanssa oli Palm vanhus kiertänyt karhun avarassa erämaassa, joka siihen aikaan vielä jakamattomana ollen kuului mainitun kylän tiluksiin. Syytä on ottaa Heinäkangas mukaansa joukon vahvikkeeksi, arvelivat he, kun lähtivät karhun tappoon. Heinäkangas mainitsi tämän karhun ainoastaan sentähden, että se oli hänen ensimmäisensä; hän muisti vieläkin, ettei hän sinä yönä paljo silmiään ummistanut, sillä ajatus, että hän huomisaamuna pääsee metsälle, piti häntä valveilla. Varhain aamulla vaelsivat nuo kolme miestä sydänmaalle. Kun he jonkun aikaa olivat saarrosta tutkineet, näkivät he etäällä useita korpikuusia, joiden kaikki oksat monen sylen korkeudelta maasta olivat karsitut; Palm selvitti nyt heille että otso oli valmistanut niistä vuoteensa ja että se nyt varmaankin makasi jossakin aivan lähistössä. Heinäkangas pyysi vanhuksia pysähtymään ja meni yksin eteenpäin etsimään pesää, jonka hän löysikin. Kun hän oli tullut 15 askeleen päähän, nousi karhu ylös, vaan saikin samassa luodin rintaansa. Tässä tilaisuudessa oli ampujalla vanha suurireikäinen piilukolla varustettu sotilaskivääri. Hiljalleen asteli mesikämmen 25 askelta pesästä ja tuupertui sitten suinpäin maahan. Heinäkangas alkoi panna uutta panosta pyssyynsä; mutta hän huomasiikin kohta karhun kuolleeksi ja huusi tovereitaan. — Kysytyämme miltä tuntui ensi karhuntapon jälkeen vastasi ukko: "Kyllä hän tuo hupaiselta tuntui." Metsästäjät lähtivät karhua varten hankkimaan kylästä ajoneuvoja, vaan tapasivatkin miehen, joka oli matkalla metsästä halkoja noutamaan, ja hän nyt vedätti mesikämmenen Syrjäntaan kylään. Koko kylän väki kokoontui nyt suureen savupirttiin, jossa kontio kaikkien katseltavana lepäsi keskellä maaperäistä permantoa. Karhu oli vanha, mahdottoman iso uros.

Kannun paloviinaa tarjosi Heinäkangas; tuota ilonestettä oli joka talossa niinä hupaisina aikoina, kun viinaa sai polttaa kotitarpeekseen. Ukko Palm aukasi karhun, otti sappirakon ja sekoitti viinaan tuon tumman ruskean nesteen. Kaikki nuoret miehet joivat tuota karvasta juomaa, saadakseen "karhun intoa." Kysyimme Heinäkankaan ukolta uskoiko hän että hänen monessa karhuntapossa osoittama urheutensa johtui tästä maljasta; mutta nauraen vastasi ukko, ett'ei hän luottanut mokomaan lääkkeeseen, sillä ei yhdestäkään Syrjäntaan pojista, jotka olivat siitä maljasta maistelleet, tullut kunnan karhuntappajaa. Ainoa, joka näillä seuduin on karhun kanssa uskaltanut antautua otteluihin ja siten kiitosta ansainnut, on Tienhaaran mökin Eenokki. Eenokki oli 60:n vuoden ikäinen, kun hän ensimmäisen otson ampui; mutta ainoastaan 6 kappaletta luuli Heinäkangas hänen ehtineen kaataa, kun Tuoni jo hänet täältä korjasi. Kirjoitimme muistiin useita keinoja, miten pyssyn taikomalla saa sattuvaksi; ukko itse nauroi noille hullutuksille. Sellainen taikomistapa oli tämäkin: pyssy pannaan rummun alle, joka on tehty maantien poikki juoksevan puron ylitse, ja annetaan sen olla siellä kunnes ruumis on sen yli kuletettu. — Hyvää vaikutti sekin luodin kululle, että pyssyntukin vasemmalle sivulle kaivoi reiän, johon tiputti elohopeaa ja suuvitsi sen sitten kiini. Mainitsipa hän myöskin tuosta koko Pohjois-Skandinaaviassa tunnetusta taikatempusta, jolla sellainen kivääri, joka ei tapa, korjataan: pyssy latataan kovasti paljaalla ruutilla, työnnetään piippuun käärme ja ampua pamautetaan se ilmaan. Todellakin kysyy se tapa pyssyn lujutta; mutta ukko Heinäkangas arveli, ettei hän ainakaan halunnut ketään neuvoa tuolla tavoin pyssyään "parantamaan."

Tämän ensimmäisen karhun kaadettuaan päätti Heinäkangas talvisaikana pitää pääelinkeinonaan karhunajoa. Varsinkin hänen kotitienonsa erämaista ja Harvialan avarilta takalistoilta kuului juuri niinä vuosina alinomaisia valituksia mesikämmenien tuhotöistä; milloin olivat ne viljaa sotkeneet, milloin taas karjaa kantaneet. Sitävastoin eivät karhut Syrjäntaan metsissä, joissa niitä oli jokseenkin runsaasti, olleet mainittavia vahingoita aikaansaaneet. Hän otaksui, ett'ei karhu luonnostaan ole juuri erittäin raateluhimoinen, vaan että huono esimerkki hänet siihen saattaa. Eläpä usea karhu koko ikänsä vaan kasviaineista; mutta ne, jotka kerran ovat lihan makuun päässeet, tulevat kovin saaliin himoisiksi. Nälkäänsä tyydyttäkseen eivät ne, kuten sudet, koskaan tapa useampia, kuin mikä nälkänsä vaatii. Ainoana poikkeuksena lienee se, kun karhu joutuu puolustavaan asemaan. Heinäkangas arveli otsojen usein saavan kantaa susien synnit. Siihen aikaan oli noita luhuja ja julmia otuksia hyvin lukuisasti ja aina 20 kappaletta parvessaan samoilivat ne talvisaikoina näillä seuduin. Ei tunnettu silloin tuota yksinkertaista keinoa, että heti seuraavana päivänä kun hukat jonkun paistin olivat saaneet ja syöneet itsensä kylläisiksi, olisi ne kierretty, sillä aikaa kun ne juuri loikoivat ruokaansa sulatellen, ja ajokehä ajettu väijyksissä olevia pyssymiehiä kohden. Haaskalta ampuminen oli enin käytännössä.

Kun Eero Juhani sai tilan huostaansa, oli hänen isänsä 60:n, hän itse 31:n vuotias; mutta kun isä vielä oli voimakas, työkunnossaan oleva mies, niin voi Eero taloa isosti vahingoittamatta käyttää talven tuohon houkuttelevaan ja myöskin tuottavaan petoeläinten ajoon. Nyt osti hän tunnetun "kellosepän" Könnin tekemän isoreikäisen ja hyvämaineisen pyssyn. Pohjanmaalla, sanoi hän, olivat siihen aikaan kaikki kunnolliset luodikot. Oivalla kiväärillään ampui hän sittemmin pitkän metsästäjäelämänsä ajalla useimmat kaatamistansa 73:sta karhusta. Yhteen aikaan oli hänellä 12 kunnossaan olevaa kivääriä, joista Könnin pyssy kuitenkin oli hänen mielestään luotettavin. Vanhuksella ei ollut enää muuta, kuin yksipiippuinen, nallilukkoinen haulikko. Kun ihmettelin, että hän oli hävittänyt luotettavan kiväärinsä, joka niin monissa muistorikkaissa otteluissa oli mukana ollut, niin vastasi hän: "juottivat minun kerran päihini ja houkuttelivat sen minulta; vaikka en tosin enää näe luodikkoa käyttä, niin onpa kuitenkin

aina tunnustanut siltä kuin tuon pyssyn myyminen ei olisi minulle omantunnon rauhaa suonut."

Ammuttuaan ensimmäisen karhunsa osti Heinäkangas kotimatallaan Hauholla Hyömäen hovista koiran. Koiran nimi oli Polle, joka nyt tuli olemaan hänen uskollisena metsästyskumppalinansa useita vuosia. Uskalias Polle oli iso, vahva, levollinen ja hiljaisa koira; tuvassa makoili se enimmäkseen sen seinän vierellä, jolla pyssy riippui; mutta metsässä oli se tulinen hyökkäämään ja jos ystäväänsä ja isäntäänsä oli puolustettava, niin silloin oli se kerrassaan rajua. Polle oli jänis- ja kartanokoiran sekarotua; alussa ajoi se hyvin innokkaasti jäniksiä, vaan kun tuo ei ollut ollenkaan Eeron mieleen, niin totutti hän sen kohta heittämään moisen halpamaisen ajon.

Suokaamme Heinäkankaan itse kertoa ensimmäisestä metsästysretkestään Pollen kanssa:

"Kylmä, vaan kaunis oli aamu uuden vuoden alkupuolella, kun, muutamia päiviä sen jälkeen kuin Pollen olin kotiini tuonut, lähdin otson jälkiä etsimään Harvialan salomailta. Pollea kaulavitjasta taluttaen olin mitään löytämättä samoillut aina kello kolmeen asti; ilveksen jälet kohtasin kyllä, vaan ne olivat jo vanhat, ja minä halusinkin vain löytää karhunpesän. Helposti voin suksittakin kuleksella, sillä lunta ei ollut paksulta ja se vähäkin mikä oli, oli pehmeää. Muutaman kummun luona, jossa lahonut honka makasi pitkollaan, haukahti vihdoinkin Polle ja pyrki päästä eteenpäin; samalla näin 3 karhua kohoutuvan sammalvuoteelta honkien lomasta. Ammuin niin sukkelaan, kuin ennätin, ja onneksi osasin toisen täysikasvuisen karhun pennun sydämeen, niin että karhu kellahti paikalle. Toiset otsot pakenivat, vaan Polle seurasi jälessä kaulavitjaansa perässään vetäen ja vihaisesti haukkuen. Latasin uudelleen, vaan en tahtonut valmiiksi joutua, sillä kummallinen väristys kiusasi käsiäni ja jalkojani. Tuollaisen vavistuksen olen aina koko metsästyselämäni ajalla tuntenut erittäin jännittävässä kohtauksissa."

"Noina piilukon aikoina viipyi tovin, ennenkun oli kivääriänsä saanut kunnan latingin. Muistossa säilyvät ne kerrat, jolloin pyssy oli pettänyt, ja nepä ne kehoittivatkin tarkasti lataamaan. Kun panos oli valmis, jäniksen karvoja sankin päällä ja pii tarkastettu, niin Pollen haukunta enää heikkona kuului etäältä. Niin nopeaan kuin voin kiiruhdin oijostellen haukuntaa kohden. Hetken jälkeen jälille saavuttuani huomasin ett'ei Polle ajanut kuin *yhtä* karhua. Vihdoin ei enää kuulunut haukuntaa kuin hiukkasen, ja minä koetin juosta läähättää jälkiä myöten. Hämärän tullessa kuulin vihdoinkin ajon seisahtuvan, ja kun viimeinkin pääsin perille näinkin, että Polle oli tarttunut kaulavitjastaan puun juurelle. Ei ollut ajattelemistakaan enää ajon jatkamista sinä päivänä, sillä pimeä oli tuossa paikassa tulossa. Karhu oli kierrellyt niin, että minä kun olin perehtynyt erämaahan ja tunsin kaikki seudut, tiesin suunnille ett'ei enää olisi kuin pari virstaa äsköiselle pesälle, jonka luona ammuttu karhu oli. Pollen kuletin kaulavitjastaan pesälle, jossa päätin viettää yöni. Kaatuneen korpikuusen käytin rovion laittamiseen ja kohta leimusi edessäni mahtava roihuvalkea, samalla kuin savu taivasta kohden luikerteli tiheiden latvojen lomitse, jotka paksujen runkojensa kannattamina olivat hyvänä kattona. Karhujen pesä oli avara ja mukava enkä parempaa yömajaa siinä kiireessä olisi itsekään saanut. Oivallisena päänaluksena oli tuuheakarvainen kaadettu karhu. Sinä yönä solmimme me karhunpesässä, minä ja Polle, keskenämme lujan metsästysliiton, joka raukesi sikseen vasta 8 vuotta tämän jälkeen, kun useissa karhunajoissa jo olimme yhdessä olleet; sudet tapasivat kunnan koirani eräällä retkellä, jonka se omin päin oli tehnyt, ja vesissä silmin sain katsella hännän palasta ja niitä muutamia karvatukkuja, jotka siitä olivat vain jääneet jällelle."

"Pollen kanssa jaoin seuraavan päivän valetessa viimeisen leipäpalaseni ja sitten lähdimme emäkarhun jälkiä seuraamaan. Noin puolen peninkulmaa äskeisestä pesästä kiersin otson, vaan lähtiessäni karhun luo hiipimään en uskaltanut Pollea mukaani ottaa, sillä varmaan olisi kontio nyt varallaan, kun vasta oli levolle päässyt. Puuhun, ulkopuolelle saarrosta sidoin koiran; tuo viisas eläin uikutti hiljaa ja näytti ymmärtävän, mitä nyt oli tapahtuva, kun yksin lähdin seuraamaan otson jälkiä. Kieltoni oli koirani ymmärtänyt, sillä se ei ruvennut haukkumaan. Kohta näinkin kaukaa karhun maata mötköttävän tuulen kaataman kuusen juuren suojassa ja niin varovaisesti kuin voin hiivin nyi kuulumattomin askelin sen taakse ampumamatkalle. Sihtasin kauan ja tarkasti, niin että sain hyvän sihdin vasemmalle puolelle, joka oli minuun päin käännettynä. Ja vaikka selvään kuulin, miten luoti sätkähti ruumiisen, niin nousi karhu kuitenkin ja asteli hiljalleen pois näkyvistäni. Laukauksen kuultuaan riuhtausi Polle kaulavitjastaan irti ja vihaisesti haukkuen heittäysi se kontion jälkeen; yht'äkkiä kajahti haukunta, kuin ajo olisi seisahtunut. Uuden panoksen pyssyyni saatuani kiiruhdin paikalle ja huomasin mesikämmenen jo heittäneen henkensä. Polle haukkui niin, että metsä kaikui; mutta koirani ei koskaan koskenut kuolleen otukseen."

"Lopun päivää koetin kolmatta karhua kiertää, vaan en onnistunut, ja kun pimeä alkoi estää jälkiä näkemästä, niin kulin metsän halki edellisenä päivänä ammutun karhun luokse. Pesän lähistöllä näin useiden susien jälkiä ja jollemme, Polle ja minä, olisi vahanneet, niin varmaan olisivat hukat sinä yönä pitäneet pitojaan karhun luona. Sytytin roihuvalkean ja aukaisin otson Pollelle illallista hankkiakseni, vaan vasta sitten, kun muutamia palasia olin tulella kärventänyt, rupesi koira niitä syömään. Otettuani kulauksen taskumatistani 'pohjalastiksi', söin minäkin karhun lihaa pari suupalasta."

"Varhain päivän kajastaessa lähdin Pollea taluttaen kontion jälille sille paikalle, jossa edellisenä iltana olin eronnut niistä. Melkeinpä koko tämän kolmannenkin päivän menetin koettaessani kerran toisensakin jälkeen saartaa otsoa, vaan sekin oli myötäensä liikkeellä, niin että minun lopulla täytyi päästää Polle irti. Heti lähti koirani kiivaasti haukkuen jälkiä seuraamaan ja minä kulin perässä minkä ennätin. Pesästä lähdettyään oli karhu koko ajan mutkitellut tienoolla, luultavasti toivoen tapaavansa omaisensa. Tuskin puolen peninkulmaa pesästä kuulusti, Pollen haukunnasta päättäen, ajo vihdoin seisahtuvan. Paikalle saavuttuani näin karhun ruvenneen mäntyyn noin parin sylen korkeudelle maasta ja siellä puun runkoa kämmenillään syleilevän. Sihtasin etulavan taakse ja otso pudota kupsahtikin maahan. Polle hyökkäsi heti kimppuun ja nytkös naurettavin taistelu alkoi. Takajaloillaan seisten nosti tuo haavoittunut karhu useat kerrat koiran ilmaan ja pudisteli sitä aika lailla. Leikin kestäessä mörisi karhu hirmuisesti ja Polle vuorostaan vihaisesti haukkui ja ulvoi. Aloin jo latata uudelleen; vaan vaikka karhu olikin kuolettavasti haavoittunut, sekausin minä kuitenkin Pollen hädän tähden taisteluun ja iskeä jymäytin ukkoa kerran kirveelläni ja silloin olikin taistelu ratkaistu. — Paikoilleen heitin nyt tällä kertaa kakki kolme otsoa ja lähdin astua vihmomaan kotia. Kovakouraisen karhun syleilyt olivat koiralle saattaneet kipuja, sillä Polle parka ulisi koko matkan. Verihaavoja tai katkenneita luita en kuitenkaan havainnut ja viikkokauden kuluttua olikin se jo terve ja valmiina uusiin ponnistuksiin. Tällaisen muistutuksen saatuaan ei Polle enää koskaan tehnyt niin rajua hyökkäystä, jollen minä vain vaarassa ollut, mutta silloin hyökkäskin se kuin hurja karhun kimppuun. — Kotiin tultuani kerroin isälleni, mitä näinä kolmena päivänä olin toimittanut. Ja kun Pollen kanssa olin syönyt vankan aterian lähdimme isäni ja minä kahdella reellä karhuja salolta noutamaan. Kaunis oli kuutamo kun myöhään yöllä palasimme kylään, missä suuri hälinä vallitsi; huhun kautta oli levinnyt tieto, minkätähden me niin myöhään olimme metsään lähteneet. Molemmat karhun pennut olivat melkein emänsä kokoiset ja jollei se olisi ollut viime vuonna mahona, niin olisivat penikat jo toissa talvena maanneet eri pesissä ja olleet täysi-ikäiset."

Näin lopetti ukko Heinäkangas kertomuksensa ensimmäisestä karhunajostaan urhean Pollen kanssa. Emme ennättäneet kirjoittaa muistoon syrjäseikkoja, jotka olisivat valaisleet karhun elintapoja. Muistelen hänen huomanneen, että vanhat otsot eivät ajon kestäessä koskaan nouse puuhun; sitävastoin olivat nuoret karhut useasti puuhun kiivenneet.

Ilta oli jo myöhäiseen kulunut, ja arvelimme vanhuksen tarvitsevan lepoa. Hän ei kuitenkaan myöntänyt olevansa väsynyt. Häntä oli huvittanut, sanoi hän, saada muistella korvessa suoritettuja miehuuden aikansa urotöitä. Pyysimme että kohta saisimme palata takaisin kuulemaan useampia kertomuksia, ja hän toivottikin meitä tervetulleiksi.

* * * * *

P. E:n kanssa matkasin toukokuun ensi sunnuntaina tuon 14 virstaa pitkän matkan Heinäkankaan luo. Tulimme tällä kertaa jo edeltä puolisen, jotta meillä olisi tarpeeksi aikaa ja ett'emme tarvitseisi myöhäisellä valvomisella vaivata vanhusta. Mutta kun hänen muistonsa ovat niin runsaat ja kun noita hänen vilkkaita kuvaelmiaan huvikseen kuuntelee, niin sattui meille nytkin, että vasta keskiyön jälkeen tulimme kaupunkiin takaisin. Suuren joukon kysymyksiä olimme ukon vastattavaksi paperille panneet, että häntä niin vähän kuin mahdollista vaivaamalla voisimme hänen rikkaasta muistolähteestänsä ammentaa runsaan joukon tietoja. Luultavasti ei kukaan Suomen tätä nykyä elävistä metsästäjistä ole niin paljo kokenut petoeläinten ajoissa kuin Heinäkangas ja tuskinpa kenelläkään toisella lienee niin terävä huomiokyky metsähavainnoihin.

Kyselimme häneltä missä määrässä hirviä oli ollut niissä äärettömän laajoissa erämaissa, jotka ympäröivät hänen synnyinseutuaan tämän vuosisadan alkupuolella; hän kertoikin, että hänen lapsuutensa aikana nähtiin noita isoja ja siivoja eläimiä kymmenittäin parvessaan. Sittemmin kun niitä kovasti ahdistettiin, vähenivät ne äkisti, niihin aikoihin, kun hän aloitteli metsästäystä, olivat ne jo harvinaisia ja kohta näyttivät ne melkein sukupuuttoon hävitetyiltä. Noin sata kappaletta muisteli hän ennen mainitun susivouti Palm'in ampuneen. Nämät hävitystyöt toimeenpantiin keväällä, jolloin paksu lumi ja hanki esteli hirvien pakoa. Murhaamiseen muisteli hän kerran isänsäkin osaa ottaneen, mutta itse ei Eero koskaan ollut hirveä ampunut ja harvoinpa hän oli sitä nähnytään. Varhaisemmillä lapsuutensa ajoilla oli siltavouti Aatami Orri tunnettu hirvenhiihtäjänä. Äsken mainittujen lumiolojen vallitessa nuiji hän kirveellä hirvet ja luultavaa myös on, että hän suuremmassa määrässä kuin Palm oli synnä niiden häviämiseen.

Pyydettyämme saada muistoon kirjoittaa Heinäkankaan tekemät havainnoi mesikämmenen elämänlaadusta, tavoista y.m. kertoi hän useita, pitkiä kertomuksia ja selvitti kaikki tarkalleen. Arvaamaton hyöty olisi pikakirjoittajista ollut näillä matkoilla ukon luona käydessämme.

Että metsissämme on ainoastaan yksi karhulaji, siitä oli Heinäkangas vakuutettu. Useita omituisia eriäväisyyksiä ko'ossa, näössä ja tavoissa kyllä on; jopa ruumiinrakennuskin vaihtelee; toinen karhu voi olla korkeampi lautaselta kuin säeltä ja toinen taasen päinvastoin. Paljailla kasvimaailman tuotteilla,

niinkuin juurilla, marjoilla ja sydänmaan kasvien siemenillä arveli hän useampain karhujen elättävän itsensä. Heinäkangas kertoi kuinka kontio ennen muinoin metsätorpparin vaivoja säästääkseen korjasi kaurankin pellolta. Karhu suorittaa tämän tehtävänsä niin, että takajaloillaan istuen kokoo etukämmenillään syydyden täydeltä kauranpäitä ja ne syötyään siirtyy aina verekselle paikalle, eikä lopeta ennenkuin on koko aitauksen tyhjäksi pannut. Hyviä päiviä vietti se naurishalmeessakin, Potaatit eivät vielä Heinäkankaan nuoruuden aikana olleet syrjäyttäneet nauriita, joita useinkin viljeltiin halmeessa. Makealta maistaa karhulle metsämehiläisten hunaja. Mielellään syö se myöskin muurahaisten munia ja valmistaa usein muurahaispesiin talvimajansa. Ainoastaan hyvin vanhojen otsojen luulee Heinäkangas kotieläinten kimppuun hyökkäävän; mutta ne otsot, jotka kerran näin ovat aloittaneet, tulevat kovin saaliin himoisiksi ja saavat suuria tuhoja aikaan. Kerran söi karhu kolmessa päivässä ison lehmän eikä heittänyt jällelle muuta kuin mahalaukun, sarvet, sorkat ja osan nahkasta. Hän arveli että naaraskarhu on saaliinhimoisempi ja vanhaksi tultuaan isompi kuin uroskarhu. Mahdottoman suuria mainitsi hän isointen karhunnahkojen olleen; mutta kun muinoin oli tapana venyttää niiden pituutta niin paljon kuin mahdollista, niin ei niistä voinut tehdä minkäänlaisia johtopäätöksiä eläinten suuruudesta. Moni pulska karhunnahka oli muinoin mennyt pilalle riihissä tai saunoissa kuivatessa, kuten silloin oli tapa tehdä. Viime aikoina oli Heinäkangas oppinut suolaamaan niitä. "Oikein suuri otso," sanoi ukko, "täyttää työreen niin hyvin pituudelleen kuin leveydelleen, ja kuusi miestä tarvitaan kontiota tupaan kantamaan." Lihavin on karhu talven kynnyksellä, kun maa alkaa kylmää, ja se ennen jo katsotulle ja valmistetulle tilalle paneupi maata. Kaatuneiden puiden vieruksilta oli Heinäkangas tavannut useimmat pesät, joko tuulen kaataman korpikuusen juurikon alta tai myrskyn ruhjoman, juuriltaan lahonneen ijanikuisen hongan suurien oksien suojasta. Kuusen oksista eli sammalista tekee kontio joskus pesänsä kasvavan kuusenkin juurelle. Toisinaan löytää oikeita hiekkakankaihin kaivetuita uunejakin. Jos karhua ei häiritä, niin makaa se pesässään syömättä yli talven, kunnes lumi alkaa keväällä sulaa ja aurinko herättää luonnon eloon ja toimintaan. Vasta myöhään keväällä sanoo Heinäkangas karhujen laihtuvan. Kaikki ne karhut, jotka hän maaliskuulla oli kaatanut, olivat vielä jotensakin lihavia, vaan ne, jotka hän oli ampunut myöhään keväällä toukokuulla, olivat uskomattoman laihat; mahalaukku ja suolet olivat niin tyhöt ja puhtaat, kuin olisivat olleet pestyt. Peräpuoleen paattuu pihka- ja rasva-aineksista niin kutsuttu *tappi*, joka sulkee koko ruoan sulatuslaitoksen. Kuuluu karhuntappaja Lloyd sanoo kontion hyvin sukkelaan laihtuvan, jos se talvella pesästään säikäytettynä ja kauan vainottuna menettää tappinsa. Vaikka Heinäkangas kerran, ryöstettyään emokarhun pesästä penikat kahden viikon ajan, oli hätyytellyt itse emän Rahkoilan kylän metsissä ja useita kertoja sitä haavoittanutkin ennenkuin kaatui, niin eipähän se kuitenkaan ollut tappiaan hukannut.

Vuoden alussa ennen helmikuun puoliväliä synnyttää karhu korkeintaan neljä pentua. Syntyessään eivät ne ole koiran penikoita suuremmat, vaan eroavat niistä kuitenkin paljon, sillä niillä ei ole häntää ja kypälät ovat suhteelliset ruumiin kanssa, muutenkin ovat ne jo alusta alkaen tavoiltaan oikeita pikku karhuja; sokeina ne syntyvät ja kasvavat hitaasti. Heinäkangas kanto kerran selässään penikulman matkan kolme tuollaista vuoden vanhaa karhunpentua. Vuoden vanhoina eivät ne ole pienenlaista metsästyskoiraa suuremmat. Kaksi kertaa oli tapahtunut, että hän yhtenä päivänä oli emäkarhua haavoittanut ja että se seuraavana päivänä oli uuteen väliaikaiseen pesään synnyttänyt kolme pentua molemmilla kerroilla; emän kaadettuaan kanto hän ne elävinä kotiin. Ennenkuin emä lähtee pesästään ja rupeaa syömään, luuli hän pentujen saavan sen utarista hyvin vähän maitoa. Heinäkangas vastusti kiven kovaan sitä luuloa, että karhut muka syövät itsensä kylläisiksi ennenkuin paneutuvat talvimajoihinsa. Päinvastoin arveli hän karhujen paljon ennen maata panoansa heittäytyvän syömättömäksi, ja sitä todistaa sekin seikka että pesässä ei koskaan ulostuksia tavata.

Kontio elää vanhaksi ja kasvaa kauan; vanhaksi tultuaan pilautuvat sen hampaat ja se laihtuu paljon, vaan vanhojen nahat ovat pitkäkarvaiset, sakeat ja useinkin on niillä kaunis tummanruskea karva, jonka nenät oikein hopealle hohtavat. Nahat möi hän usein Arkangelin kulkukauppiaille ja sai niistä 20:sta aina 40 ruplaan kappaleelta. Ylipäänsä ei ammuttu karhu siihen aikaan paljoa tuottanut. Nimismieheltä sai hän vuoden odoteltuaan 6 tai 8 ruplaa tapporahoja, jotka siihen aikaan kannettiin joka talosta, missä vain lehmä oli. Minkäänlaista tiliä ei Heinäkangas sanonut koskaan saaneensa nimismieheltä, joka hitaasti ja vastahakoisesti suoritti maksut ja koko tilin teki hän näillä sanoilla: "Niin paljo se tekee, eikä sen enempää." Kerran ehkä "kymmenennen kerran" tuli hän Hattulan nimismiehen luo vaatimaan tapporahoja useista karhuista ja ilveksistä, jotka hän oli ampunut Rahkoilan kylän mailta ja edellisenä vuonna kylän käräjissä näyttänyt. Ensin antoi nimismies hänelle huutia noista kirotuista alinomaisista tapporahan pyynnestä ja sitten lopulta sai hän 40 ruplaa paljaita ruosteisia kuparilanteja. Hän ei saanut minkäänlaista pussia, jossa olisi kantanut niitä, ennenkuin hän sitä varten yritti riistaista paitansa yltään. Tapporahoja saadakseen näytti hän kerran Janakkalan käräjätalossa yhtä aikaa 10 karhun ja 3 ilveksen nahkaa.

Ainoastaan kaksi kontiota oli Heinäkangas vaan lumeton ollessa tappanut; toinen niistä oli hänen omilla tiluksillaan kaatanut lehmän. Muutamassa puussa pyssyn kantaman päässä useita öitä vahdittuaan karhun tuloa haaskalle, viritti hän väkipyssyn eli suurireikäisen muskettikiväärin siten, että

jos karhu lähestyi haaskaa sitä tietä myöten, jota hän luuli sen tulevan, niin täytyi sen koskettaa jännitettyä messinkilankaa, joka silmänräpäyksessä laukaisi juuri sitä kohden asetettuun pyssyyn. Kun Heinäkankaan seuraavana aamuna päivän sarastaessa piti lähteä hevosta laitumelta noutamaan, kuuli hän kovan latingin kumahduksen, ja kiiruhti heti paikalle. Isohkon vanhan naaraskontion kuolonkamppaus oli juuri loppumassa; suuri lyyjyn möhkäle oli sattunut rintaan ja mennyt takapuolen kautta ulos. Pitkän matkan päässä oli pyssy, josta tukki oli katkennut.

Toinen karhu, jonka Heinäkangas vaan vielä lumetonna ollessa oli ampunut, oli hänen viimeisensä ja järjestyksessään 73:mas. Ukolla oli hyvin hämärä ajantieto, niin ettei hän tarkemmin voinut sanoa milloin se oli tapahtunut; hän muisteli sen syksyllä kuudennella vuosikymmenellä tapahtuneen. Lammin pitäjässä Syrjäntaan metsissä oli otso kaatanut lehmän ja kohta haettiin hevosella laajalti kuuluisa karhuntutappaja kostamaan karhulle, joka jo useina vuosina oli suuria tuhoja aikaansaanut. Heinäkangas oli ottanut mukaansa pienen koiran, jonka kuntoa hän ei vielä ollut karhunajossa koetellut. Kun hän sitten auringon laskiessa hiipi haaskalle syöksi koira esiin ja alkoi ahdistaa kontiota, joka täydessä rauhassaan illasteli. Koira ahdisti karhun takapuolta niin hurjasti että Heinäkangas pääsi huomaamatta ampumamatkalle. Naurettavaa kuuluu olleen nähdä, miten karhu tuon tuostaan kääntyi ja koetti kämmenillään hotaista tuota urhokasta ja sukkelaa koiraa; mutta kääntyipä karhu miten tahansa niin oli koira aina sen — takapuolella. Luoti sattui keskelle ruumista, meni sivulta sisään ja tuli oikeanpuolisen reisiluun kautta ulos. Hiljalleen takapuoltaan laahaten asteli karhu koiran hätyyttämänä tiehensä. Heinäkangas latasi uudelleen, pääsi pyssyn kantamalle ja kaasi karhun ampumalla suoraan sydämeen.

Kerran oli Tuuloksen erämaissa raivonnut metsävalkea, jonka jälkeen hän löysi liekkeihin hukkuneen mesikämmenen raadon.

Heinäkangas oli aina ollut utterana kalastaja, ja hän kehuikin, miten onkiminen oli ollut hänen nuoruutensa aikoina tuotteliasta Harvialan metsien monissa järvissä. Kerran oli hän yhtä-ikäisen paimenpojan kanssa eräänä ihanana päivänä mätäkuun alkupuolella ollut Mustanvirran järvellä ahvenia onkimassa. Eipä aikaakaan niin kuulivat he jonkun matkan päässä rannikolta kontioiden mörisevän tuossa iänikuisessa synkässä metsässä, joka ympäröi järven. Selvään kuulivat he, että niitä oli kaksi eli useampia eläimiä. Hän arveli niiden parittelun olleen parast'aikaa. Niiden mörinä oli niin kauheaa, että poikaparat heti nostivat kiviriipan, sousivat rannalle ja pakenivat.

Metsästäjävanhus tiesi mainita kaksi tapausta, jolloin sudet olivat hyökänneet karhun kimppuun. Eräänä hyvin kylmänä päivänä uuden vuoden vaiheilla kolmannen vuosikymmenen alulla lähti hän erästä metsäniityn ladosta taloon heiniä noutamaan. Sinne mennessään näki hän suuren kivilouhen luona lumen tannerretuksi ja verisenä. Hän tarkasti paikan ja huomasi karhun ja useiden susien jätet; jätet lähtivät muutamia satoja syliä siitä olevasta karhun pesästä. Lunta ei moneen päivään ollut satanut, vaan useista asianhaaroista päätti hän kuitenkin, että taistelu oli äsken tapahtunut, ehkäpä vielä samana päivänäkin. Hän meni heti kotiin, sieppasi Könnin pyssyn seinältä ja palasi taistelutantereelle takaisin. Monta virstaa olivat sudet karhua seuranneet, vaan lopulla heittäneet ajonsa sikseen. Lammin pitäjässä ampui hän sitten kolmen päivän kuluttua saman kontion, joka jo oli ennättänyt valmistaa uuden pesän.

Erään toisen kerran ahdisti hän Harvialan metsissä useita päiviä perätysten karhua, jonka halonhakkaajat olivat makuulta säikäyttäneet. Karhu ei paneutunutkaan maata enää, jonka tähden Heinäkangas päätti laskea molemmat koirat, Pollen ja Kepin irti koetteeksi eivätkö voisi mesikämmenä "asettaa", kuten sanotaan, kun koirat äkäisesti hätyyttäen estävät karhun pakenemasta. Vihdoin joutuivat koirat vereksille jälille ja ajo alkoi; mutta äkkiä keskeysi se ja pelästyneinä tulivat molemmat koirat metsästäjän jalkojen juurelle. Heinäkangas huomasi heti jotakin merkillistä tapahtuneen, jonka vuoksi hän koirain kanssa lähtikin karhun jälkiä seuraamaan. Tultuaan sille paikalle jolla haukunta oli vaiennut, huomasi hän useiden susien jälkiä; sudet olivat ensin seuranneet koirain haukuntaa, vaan sitten pari virstaa karhua ajaneet, kunnes se pelasti itsensä sakeaan pensaikkoon. Luultavasti eivät hukat sentähden uskaltaneet sinne tunkeutua, kun eivät parvessa voineet tehdä hyökkäystään. Tämänkin karhun ampui Heinäkangas muutamain päivain kuluttua. Hän oli haavoittanut sen luodilla kupeesen, koirat ajoivat sitä takaa useita virstoja, kunnes niiden levollinen haukunta ilmoitti karhun kuolleeksi.

Pyysimme häntä kertomaan, miten hän talvella varustausi metsästyretkilleen. — Keihästä hän ei ollut koskaan käyttänyt. Aseinaan olivat luodikko, tuppipuukko ja kirves metsästyslaukussa, jossa hänellä myöskin oli ampumavarat, taskumatti ja palanen reikäleipää. Paksu villainen nuttu oli hänellä ihoa lähinnä. Jos ilma ei ollut kovin kolkko, niin ei hän ottanut pitkävillaista, lyhkästä turkkiaan, vaan sen sijaan lyhytvillaisen lammasnahkaliivin, jonka päälle hän veti sarkatakin. Useita vuosia käytti hän polvien alapuolelle ulottuvia hirvennahkaisia säämyskähousuja, ja talvis-aikoina oli hänellä aina jalassa villaiset syylingit, joiden paksut jalanalustat olivat palmikoimalla tehdyt. Ohkainen verkalakki oli hänellä päässä; hänen tuuhea ja pitkä kellertävä tukkansa suojeli korvia kylmältä ja kaulaa puista karisevalta lumelta. Metsästäjällä, sanoi hän, pitää olla kevyt päähine, sillä jos pää asuu kovin

lämpimänä, tulee hän hitaaksi ja tarkkaamattomaksi. Ainoastaan halonhakkuussa ja ehtoollisella käydessä oli hänellä lapaset, vaan molempia tilaisuuksia varten olivat ne eri mallisia. Sen enempää ei hän sydäntalvella, öiden pisimmälläään ollessa, ollut nuotion ääressä yötään metsässä viettänyt, kuin silloin kerran karhun pesässä kaksi yötä, josta hän jo edellisen käyntimme aikana kertoi. Tähän vuoden aikaan katsoi hän viisaimmaksi pimeään tullessa vaeltaa jollekin lähimmäiselle ihmisasunnolle ja sieltä päivän valetessa palata metsään takaisin, kuin puolen vuorokautta nuotiolla loikua. Sitävastoin piti hän soveliaampana jo maaliskuun lopulta alkaen jäädä yöksi metsään, sillä siten säästyi paljo aikaa ja voimia. Huhtikuulla viipyi hän metsässä monesti yhteen kyytiin useita öitä, toisinaan aivan yksin, ei edes koira kumppalina. — Enempää kuin kaksi kunnon koira ei hän konsanaan saanut pitää niin kauan, että niistä olisi ehtinyt kasvaa oivia karhukoiria. Muutamia vuosia Pollen kuoleman jälkeen osti hän Kartanon tilalta koiran, joka oli monessa tilaisuudessa Pollelle hyvänä apuna. Kepi oli tuon erittäin oivallisen ilves-koiran nimi; mutta siltä puuttui Pollen kunnioitusta ansaitseva luonne. Useita hyviä koirain alkuja oli hänellä ollut, vaan ne joko sudet ennen aikaansa veivät eli kadehtijat myrkyttivät.

Sana sanalta kirjoitimme vielä muistoon muutamia merkillisiä karhunajoja, joita tuo vanha metsämies kertoili. Hänen omilla sanoilla kerromme ne nyt.

"Luulen sen olleen vuonna 1836, eli sitä seuraavana vuonna, kun metsävalkea poltti suuren osan Harvialan erämaita ja minä samana talvena ammuin kymmenen kontiota — korkein luku mitä koskaan yhtenä talvena olen kaatanut. — Kylmä oli joulupyhien aikana talvinen aamu, kun Pollea ja Kepiä kaksista kaulavitjoista taluttaen seurasin vanhoja ilveksen jälkiä. Vasta sitten kun tapasin ilveksen lepopaikan yöllisen retkeilyn jälkeen arvelin päästää koirat irralleen. Jälet johtivatkin useiden kaatuneiden kuusien muodostaman ison murrokon sivuitse. Täällä rähähtivät koirat haukkumaan ja niin äkkiä syöksähtivät ne eteenpäin, että niiden kaulavitjat luiskahtivat kädestäni, ja minä samalla näin neljä suurta kontiota nousevan ryteiköstä ja pötkivän pakoon. Ennenkuin sain pyssyn selästäni ja jäniksen karvat sankilta, oli silmänräpäys kulunut. Sillä välin pääsivät karhut etäämmälle, ja nuo paksut tiheässä olevat puurungot kun olivat tielläni, niin en saanut sihtiä. Laskin pyssyn olaltani ja lähdin koiria kaulavitjoista vapauttamaan; lakkaamatta haukkuivat ne vielä tuolla ryteikössä, ja minä arvelin niiden tarttuneen kaulavitjoistaan johonkin puuhun. Mutta miten olikaan, niin hyppäsi äkkiä edestäni risukosta mahdolloman suuri karhu esiin ja hädin tuskin sain sihdin ja ennätin pamauttaa, kun kontio enää oli minusta vaan sylen päässä. Karhua pois hätyyttääkseni huusin kovasti ja tuossa onnekseni pehmeässä lumessa juoksin niin nopeaan kuin voin, karhu aina vain kintereilläni. Koiria estivät kaulavitjat eri tahoilta ahdistamasta; ne seurasivat kuitenkin raivoisan karhun kantapäillä. Pari kertaa olin paetessani vilkaissut taakseni ja näin että karhu oli haavoittunut ja kidasta vuosi verta. Kovasti olin tällä kertaa pelästynyt ja luulenpa kyllä, ett'eivät minun huutoni kuuluneet yhtä rohkeilta ja uhkaavilta kuin kontion mörinä. — Vihdoin riuhtoutui oiva Polleni irti kaulavitjastaan ja tarrausi mesikämmenen takapäähän, vaan saikin samassa sellaisen korvapuustin, että pyörien lensi useita kyynäriä sivulle. Nyt heittikin karhu minun rauhaan ja lähti toiselle suunnalle samoamaan. Urheasti sitä koirat ahdistivat, vaan Kepiä haittasivat maata laahaavat kaulavitjat. — Latattuani uudelleen, kiiruhdin taas ajoa vastaan."

Ystävälleni, joka ei ole mikään metsästäjä, huomautin mimmainen rohkeus tarvitaan vasta haavoitettua karhua hätyyttämään piilukkoisella pyssyllä, jossa luotikin vielä on pieni, ja kuinka suureen vaaraan silloin antaupi verrattuna siihen, kun on perästä latattava ja isoreikäinen, kaksipiippuinen kivääri käytettävänä.

Heinäkangas jatkoi: "Koko sen päivän vainosin karhua ja satuinkin useasti ajoa vastaan. Näin kerran etäältä miten karhu, jota koirat kintereillä ahdistivat, juosta lönkytteli jäätä myöten Leppolammin poikki. — Korkeintaan parin virstan matkalla äsköisestä karhujen pesästä pysähdyin hämärän tultua. Puolijuoksussa olin koko päivän seurannut ajoa, joka oli käynyt suurissa mutkissa. Pimeä oli jo, kun hiljalleen vaelsin asuttuja seutuja kohden tuossa surkean näköisessä metsässä, jonka tuli oli tuhonnut ja myrsky joukottain kaatanut sen synkkiä karstaisia ajanhampaan kaluamia honkia. Kun vihdoin koirat tulivat luokseni, niin hauskaa oli meistä tavata toisemme; minua peloitti jo että ne olivat joutuneet susien saaliiksi, sillä monet kerrat olin päivän kuluessa tavannut niiden jälkiä. Kaulavitjastaan oli Kepin onnistunut päästä erilleen. Väki oli jo maata paneutunut, kun saavuimme Kirrin kylään, josta tämä metsänkaistale Harvialan maata on saanut nimensä. Palaneen metsän hiiltyneistä puunkuorista olimme niin mustuneet, että aivan näytimme nokikolareilta. Yhteisen vuoteen valmistin nyt itselleni ja koirille pirtin maaperäiselle lattialle. Mesikämmenen kovasta korvapuustista oli Pollen vasen silmä melkein umpeen pöhötynyt, vaan aamusella oli koira kuitenkin ennen meitä valmiina metsälle."

"Ennen auringon nousua lähdin liikkeelle ja vainosin sen päivää naaraskarhua, joka yhä vaan oli liikkeellä, iltaselta kävelin pitkän matkan Könnin pyssyä hakemaan, sillä karhunajoissa en ilman sitä itseeni koskaan luottanut. — Aikaa voittaakseni pyysin isääni seuraavana päivänä minua hevosella metsään saattamaan. Suoraan metsän halki ajoimme Lammin ja Turengin mäkiselle tielle. Tämä tie, joka nyt on erikoisen hyvässä kunnossa, menee läpi Kirrin metsien ja oli siihen aikaan niin kapea että suuret puut estivät auringon säteitä maahan tunkeutumasta. Puut olivat niin likellä rattaiden jälkeä,

että kesällä kahdet kärryt ainoastaan muutamien paikoin voivat sivuuttaa toisiaan. Lahonneet puunkuoret peittivät maan ja noiden iänikuisten puiden juurella vallitseva alinomainen pimeys oli ehkäissyt alhaisempien kasvilajien kasvun; ainoastaan alahtavat maat, joilla ontoiksi lahonneita kuusia kasvoi, peitti paksu karhunsammal. Vihreänä ja rehevänä kasvoi se kivillä ja lahonneiden murrekkojen päällä."

Kunnioitusta herättävä iäkäs Heinäkangas ja hänen vilkkaat kuvaelmansa metsistä, jotka olivat olleet hänen miehuutensa urotöiden näytelmänterena, tekivät meihin mahtavan vaikutuksen. Monilla jänisjahdeilla ja kalastusretkillä jollekin noista useista kalarikkaista metsälammista olin oppinut tuntemaan noiden seutujen nykyisen tilan; niiden entisen ulkonäön ovat metsävalkeat ja monet sadat Harvialan mökkyrit kokonaan muuttaneet.

"Kuusikymmentä kontiota", jatkoi ukko, "olen ampunut Harvialan saloilla, ja ainoastaan kolmelta muista metsissä kaatanut."

"Kirrin myllyn kohdalla menin koiraini kanssa metsään, josta isä palasi hevoisineen takaisin. Päätin ensin etsiä jonkun noista neljästä sisaruskarhuista, joiden arvelin hajautuneen eri tahoille ja itsekunkin asettauneen omaan pesäänsä. Vaikka haavoitettu emäkarhu, joka vielä edellisenä iltana oli liikkeellä, olisikin paneutunut levolle, niin en voinut kuitenkaan toivoa tapaavani sitä pesältä. Pari tuntia olin jo vakoillut kun Käsilammen ja Sääjärven välillä tapasin karhun jälet, ja arvelin että joku noista neljästä oli siitä tallustellut. Koska katsoin turhaksi koirien kanssa lähestyä karhua, jonka vasta kaksi päivää sitten olin liikkeelle ajanut, sidoin ne kaulavitjoistaan puuhun kiini, ja huomasin samassa että rungon kaarnaan oli piirretty risti. — Sitä paikkaa lähinnä olevaan puuhun, jonka luona karhu kaatui, oli minulla tapana piirtää risti ja päivänmäärä osoittamaan, milloin se tapahtui; vihdoinkin ei tuossa avarassa metsässä ollut seutua, jolla virstan alalla ei olisi sellaista puuta löytynyt. Merkillistä on, että itse olen elänyt kauemmin kuin nuo muistomerkit; ne ovat jo kaikki aikoja sitten kaatuneet maahan ja lahonneet, taikka on kirves ne korjannut."

"Karhua kiertäessäni näin tumman töyrään muutamien isojen kuusien välissä. Aloin epäillä, otin sankilta jäniksen karvat pois ja tein kierroksen voidakseni erään suurenlaisen kiven suojassa hiipiä paikalle. Kolmenkymmenen askeleen päähän tultuani, näin karhun makaavan muurahaispesässä. Otso nosti päätään ja verisestä kidasta huomasin suureksi ihmeekseni, että se olikin juuri tuo haavoitettu naaraskarhu. Hyvän sihdin sainkin ja laukasin. — Karhu ryöpsähti vuoteeltaan ja hirmuisesti ärjyen hyökkäsi minua kohden. Samassa silmänräpäyksessä kun laukasin, harppasin sivulle ja oikein ruumiissani tuntui hyvältä, kun nyt näin karhun keskellä ruudin sauhua ensin nousevan takajaloilleen ja vaipuvan sitten nietokseen."

"Polle, joka niin mainiosti osasi luiskahuttaa päänsä kaulanauhasta, tuli kohta paikalle ja nyt kajahti ilmoille omituinen, levollinen, kauas kaikuva haukunta, jonka se laskee ainoastaan silloin, kun äsken kaadettu kontio tai ilves on hänen edessään; Kepi vastasi etäältä. Minä tarkastelin tavattoman suurta, vanhaa naaraskarhua ja huomasin kaksi päivää sitten ampuneeni alaleukaan, niin että muutamia hampaita oli pois kirvonnut; äskeinen kuolettava luotikin oli ensin sattunut turpaan ja sitten vasta sydämeen tunkeutunut."

"Tosin ei enää ollut paljo joulukuun lyhyttä päivää jälellä, vaan halusin kumminkin saada selkoa mihin päin nuo neljä karhua olivat pesästä lähteneet. Makuupaikalle tultuani huomasin pesän niin ahtaaksi että minua kummastutti miten viisi isoa karhua voi siinä toimeen tulla. Niin suurten pentujen en ole koskaan nähnyt emäänsä seuraavan ja sen kanssa samassa pesässä makaavan. Jälitä voin päättää niiden kaikkien menneen pohjoista kohden, vaan kuitenkin niin, että itsekukin oli mennyt omaa tietänsä. Yhden jälkiä seurasin kauan, sillä ne menivät samaan suuntaan, jossa lähin ihmisasunto oli ja josta yöksi toivoin saavani majatalon. Koska ei ollenkaan haluttanut ennen aikaansa säilyttää karhua, jos tämä jo oli ehtinyt käydä levolle, niin panin koirille kaulavitjat ja arvelin vasta seuraavana päivänä lähteä kontiota uudelleen vainoamaan. Jälet menivät pitkin Sääjärven itärannikkoa, josta voin otaksua, koska hyvin tunsin seudut, että mesikämmen oli samonnut Kontuvuoren synkille ja murrekkoisille, tuskin läpipäästäville harjanteille. — 'Kontu' merkinnee kontiojen pesää, ja kyllä tämä seutu siihen aikaan nimensä ansaitsikin."

"Olin puolitiessä Sää- ja Kangasjärvien välillä, kun huomasin koirain vainuavan jotakin otusta, ja aloin epäillä otson olevan lähistössä. Vaikka hämärä oli jo käsissä, päätin kuitenkin koettaa ampua sitä, jos se vain läheisyydessä oli. Sidoin koirat puuhun ja, Könnin pyssy valmiina tulta antamaan, hiivin yksinäni kontion jälkiä. Lähiseudussa oli karhunpesä, joka usein oli ollut asuttuna, ja kun jälet sinne päin veivät päätin tehdä mutkaa, voidakseni mukavimmalta puolelta lähetä pesää; mutta tällä tielläpä tapasin karhun, joka maata röhötti kallellaan olevan vanhan hongan juurella, mistä edellisenä syksynä maan vielä paljaana ollessa olin ampunut ilveksen; koirat olivat sen puuhun ajaneet. — Kahdenkymmenen askeleen päässä näimme mesikämmen ja minä samalla kertaa toisemme ja silmänräpäyksessä ojensin minä pyssyni ja sihtasin; mutta onnipa ei tällä kertaa seurannutkaan Könnin pyssyä; se ei nallia

tappanut!"

"Karhu hyppäsi vuoteeltaan ja pakeni. Sattuipa nyt niin, että se juoksi aivan liki noita sidottuja koiria, jotka riuhtoivat minkä jaksoivat päästäksensä vankeudesta. Pariaiksi ehdin paikalle estämään Pollea päättänsä kaulanauhasta nujauttamasta. — Pimeä oli tuossa paikassa tulossa, ja karhun vainoaminen olisi siis ollut tuiki hyödytön ja vieläpä pilannut huomispäivän ajonkin. Usein olen ollut suutuksissa tuosta klikkauksesta, sillä se oli ensi ja viime kerta, kun yksinäni olisin yhtenä päivänä yksipiippuisella pyssylläni, sillä muita en koskaan käyttänyt, ollut tilaisuudessa ampuu kaksi täysikasvuista karhua. Tosin oli kerran samanlainen tilaisuus tarjolla, vaan silloin en ollut yksinäni eikä minun syyntä ollut, ett'ei se onnistunut."

Hän keskeytti metsästyskertomuksensa noista neljästä sisaruskarhusta ja kertoi lyhyesti erästä retkestä, jolla muudan metsästystoveri hutiloimisellaan ja pelkurimaisuudellaan matkaan sai, ett'ei hän edes kertaakaan saanut nähdä kahden suuren kontion vieretysten kellahtavan.

Muutamana päivänä kevättalvella tuli hänen luokseen eräs metsämies Tenhiälän kylästä. Oravarekillään oli mies joutunut karhun pesälle. Väsyneenä hiihtämisestä istahti hän hangelle vähän huokaisemaan ja pisti piippuunsa; kun siinä hän istui ja katseli ympärilleen, huomasi hän miten lämmin höyry vipattaen kohosi muutamasta tönnyrystä nietoksessa. Tuota lumiylännettä, joka oli aivan hänen likellä, luuli hän ensin kinoksen peittämäksi kiveksi. Hän tarkasteli kauvan ilmiötä, kunnes lopulta eroitti murisevaa ääntä, ja alkoi epäillä olevansa karhunpesän lähistössä. Hänellä oli muassaan luodikko, sitä tavallista laatua, jota talonpojat käyttävät, ja samanlaisella aseella oli Heinäkangaskin useita kontioita kaatanut; mutta se mies ei varmaan lie kertaakaan karhun lapaa maistanut, sillä tykkönään häneltä puuttui karhun into. Sellaisissa tapauksissa oli siihen aikaan hyvin tavallista, että Ero Mikonpoika Heinäkangas kutsuttiin, ja mieskin lähti suoraan hiihtää puhkaisemaan kuuluisan karhuntappajan luo. Empimättä sieppasi Ero "Könnin" seinältä, sukset eteisestä, ja niin sitä sitten mentiin hyvää vauhtia pitkin jäähileen peittämiä korkeita kinoksia. Jälkeen puolisen noin 4 aikana tulivat he perille, ja Ero huomasi heti, että mies oli oikeassa. Juurinensa kaatuneen kannon muodostamassa syvennyksessä makasi karhu kokonaan lumen peitossa. Pyssy ojennettuna kiersi hän ympäri pesän, vaan kontio ei näyttänyt. Oravain ampuja seiso i paksun puurungon takana. Vihdoinkin asetui Ero kymmenen askeleen päähän pesästä ja ärjähteli kovasti, sillä seurauksella että hänen metsästyskumppalinsa pötki kápälämäkeen, vaan karhu ei äännähtänytkään. Karhu nukkuu aina sikeämmin lumirikkaina talvina, varsinkin kevättalvella hangen aikana. Ero huusi nyt toiselle, että taittaisi pitkän riu'un ja tulisi häntä auttamaan. Vastahakoisesti toimitti hän työnsä ja asettausi sitten taas puurungon taa. Pyssy toisessa ja salko toisessa kädessä lähestyi Ero nyt pesää ja syöksi tarmonsä takaa salon kohti pesää. Samassa halkesikin hanki, luminietos kohosi ja kaksi suurta kontiota nousi levoltaan. Sydämmeän käynyt luoti kaasi toisen paikalle, vaan toinen pääsi kovaa hankea myöten pakenemaan. Puun takana seiso i oravain ampuja latattu kivääri vapisevassa kädessään, ja turhaan huusi hänelle Ero "ammu, ammu!" — Kaatunut karhu oli täysikasvuinen poika, vaan emä pääsi tiehensä. Työlääksi kävi Heinäkankaalle seurata sen jälkiä useita päiviä, kun hanki oli siksi kova, että useimmiten kantoi karhun; hienon lumisateen perästä kadotti hän jälet kerrassaan eikä karhun uutta pesää löytänyt. — "Jospahan Polle ja Kepi olisivat elossa olleet", sanoi hän, "niin ei se olisi koskaan pelastunut." — Seuraavana talvena ampui Heinäkangas Hattulan metsästä kaksi kontiota, joista hän arveli toista samaksi emokarhuksi.

Talon emäntä, iäkkään karhuntappajan tytär, tarjosi meille kahvea, jonka juotuamme ja sen hyvyttä ylistettyämme, kysimme ukolta, eikö hän ollut väsynyt tuosta alinomaisesta kertomisesta, jota usein vielä olimme kysymyksillämme keskeyttäneet ja pöytäkirjaa kirjoittaessa viivytäneet. Nauraen vastasi hän: "Jos metsissä vielä löytyisi karhuja, niin sais in niiden metsästämissen ehkä jättää nuorempien miesten huoleksi, vaan vielä sentään jaksan kertoa muistelmani saloilta."

Hän kertoi nyt kahdeksan päivän kuluessa saaneensa kaikki neljä karhua hengeltä. Yhdellä niistä oli emonsa vihainen luonne, ja jolleivät nuo rohkeat koirat olisi sitä niin äkäisesti ahdistelleet, olisi metsästäjälle eräänä päivänä käynyt huonosti, kun hän sitä pahoin haavoitti. Toista ajoi hän takaa halki Vanajan pitäjän ja saikin sen kaadetuksi Janakkalassa. Viisi kontiota ampui hän sillä kertaa yhdentoista päivän kuluessa, ja samana talvena vielä toiset viisi.

P. E. muistutti Heinäkankaan kerran maininneen että muudan karhu oli häntä pahoin haavoittanut. Siitä tapahtumasta luuli ukko jo viime kerralla kertoneensa.

Hän pyysi meitä koettelemaan noita syviä arpia hänen vasemmassa käsivarressaan ja reidessään, antakaamme hänen itsensä kertoa.

"Kauniina päivänä vähää ennen Tuomaanmessua lähdin Pollen kanssa Harvialan sydänmaille otsoa etsimään. Lunta satoi sinä talvena myöhään; vaikka pakkasia oli ollutkin kauan, niin oli lumi vaippa vielä ohkainen. Polle oli jo harjautunut erittäin taitavaksi ja sai aina vapaasti juoksennella metsässä, näköpiirin ulkopuolelle ei se sentään koskaan poistunut. Suuria oksattomia honkia kasvavalla

hiekkakankaalla huomasi sen kontiota vainuavan. Tuo viisas eläin oli jo niin oppinut, ett'ei se makaavaa karhua haukkunut, ennenkuin olin ampunut. Metsästysinnosta vapisi Pollen koko ruumis, kun se hiljalleen hiipien soi minun mennä ohitsensa. Vähän matkaa kulettuani näin karhun 40:n askeleen päässä. Hietikkoon oli se kaivanut kuopan ja osa päätä ja selkää näkyi selvästi. Minusta näytti kuin sen minuun päin oleva silmä olisi ollut auki. Kun se makasi siinä niin sikeästi ja antoi minun tulla niin lähelle itseään, vaikka se ei nukkunut, aloin heti epäillä, että se oli emä poikineen. Karhulla on erittäin hieno vainu ja hyvä kuulo. Talven alussa on perin vaikeaa tavoittaa yksinäinen karhu pesästään; mutta paljoo helpompi on lähestyä emokarhua, jolla on varjeltavat penikat. — Ensin sihtasin silmään; vaan onnettomuudekseni luovuin tuosta ensimmäisestä ja paraimmasta tuumastani, joka päähäni juolahti, ja ojensin nyt pyssyn siihen kohtaan, jossa luulin sydämen olevan. Kussa pyssy laukesi hyökkäsi Pollekin pesälle, ja kontio kapsahti ylös ja syöksi suoraan minua kohden. Muuta neuvoa en keksinyt kuin juosta pakoon. Karhu oli haavoittunut ja pysyin kauan aikaa kaksi syltää edellä. Hätäni yhä eneni, kun Polle ei tullutkaan avukseni, kuten tavallisesti; mutta tälläkin kertaa sain kiittää koiraani pelastumisestani. Polle kuritteli pesässä noita lähes vuoden vanhoja penikoita, ja kun ne alkoivat kovin parاهدella kääntyi emä niitä puolustamaan. Nyt pysähdyin heti ja latasin pyssyni. Polle piti urheasti puoltansa, ja kun pyssyni olin saanut reilaan oli kontio vaeltanut tiehensä ja heittänyt penikkansa siihen; josta arvasin sen olevan pahoin haavoittuneen. Pennut yrittivät seurata emäänsä, vaan siitä esti ne Polle, joka armahtamatta puri niitä. Ampuakaan en uskaltanut, kun pelkäsin emän laukauksen kuultuaan äkkiarvaamatta syöksyvän minun turvattoman päälle; sitäpaitse pelotti sekin, että luoti sattuisi Polleen, joka kuppuroitsi noiden tuimien nulikkojen kanssa. Kuten tavallista oli muassani laukussa pieni kirves, jolla nyt naksauttelin pennut kuoliaaksi."

"Pesällä näin että kuula oli ensin hiipaissut hiekkään, ja siis heikontuneella vauhdilla käynyt karhuun. Jos olisin ampunut silmään, kuten ensin tähtäsin, niin olisi otus paikalle jäänyt. — Olipa aivan paraiksi työtä noita kahta karhunpentua kotiini kylään kantaessa."

"Seuraavana päivänä lähdin Pollen ja minun ikäiseni ystäväni renki-Jussin kanssa metsään haavoitettua emokarhua vainoamaan. Se oli kulkenut pari virstaa, ja löytäessäni oli se pienellä kummulla kasvavan kuusen juurella. Haavoitettuna kun oli, päästi se minut 30 askeleen päähän. — Kun se näytti yrittävän lähteä liikkeelle, niin ammuin minä mäkeä ylöspäin etulavan taakse. Lauaistuani pyssyn syöksyi karhu heti ruudin savua kohden. Pyörähdin ottamaan Jussin pyssyä, vaan hän juoksi jo minkä ennätti ja oli jo monta syltää minusta. Äkkiä harppasin muutamia pitkiä hyppyjä syrjään ja möristen seurasi nyt karhu Jussi poloista, joka kauhistuksissaan kääntyi ympäri, ampui päin mäntyyä ja lähti taas kypälämäkeen. Tuskallisella äänellä huusi hän useita kertoja: 'Isäntä, älkää jättäkö minua!' — Latatessani lähdin kontiota seuraamaan, jolloin näin veripilkkuja karhunjäliillä ja olin siis uudelleen sitä haavoittanut. Kovasti ahdistuen sai Polle sen pakosalle, ennenkuin ehdin saada pyssyni latinkiin, ja sitten kun ajo oli mennyt kuulumattomiin ja koira palasi luoksemme, lähdimme takaisin kylään, johon ei ollutkaan enempää kuin kolme neljänestä."

"Hienosti sateli lunta, kun kuusikymmentäviisi vuotta vanhan isäni ja Jussin kanssa lähdin tuota pahasisuista emokarhua lopettamaan. Muutamia satoja syliä siltä paikalta, mihin sen päivää ennen olimme jättäneet, emme enää verta jäliltä löytäneet. Parisen virstaa eteenpäin kulettuamme ilmoitti Polle, että olimme sitä lähellä; nyt jätin minä molemmat seuraajani Pollen kanssa hiljalleen jälessä tulemaan ja lähdin yksinäni eteenpäin kävelemään. Täytyi panna koiralle kaulavitjat, sillä se ei mitenkään olisi minua laskenut yksinäni menemään. Pamauksen kuultuaan tuli heidän, samalla kun laskivat koiran irti, kiiruhtaa paikalle. — Hetkisen kulettuani näin jälkien poikkeavan tuulen kaatamain korpikuusten muodostamaan murrokoon, joka muodosti laajan ja synkeän piilopaikan. Hapusin varovaisesti muutamaa kaatunutta puunrunkoa myöten ja näin vihdoin kontion makaavan alapuolellani lahonneen ja sammaltaneen puunrungon vierellä. Varmaan oli se jo huomannut läsnäolon ja oli yrittämällänsä uudelleen pakoon, kun pyssyni suoraan alaspäin ojensin ja ammuin. Laukauksesta potkaisi pyssy taaksepäin niin kovasti että minä tuolta pyöreältä puunrungolta pudota rytkähdin suoraan karhun päälle. — Hirveästi örisi kontio ja puri minua sääriluusta aina lanteille ja kyynärluuhun saakka. Muistan vieläkin hyvin kuinka silloin epätoivossani potkin ja sätkin ja tavoittelin vyöltä veistäni, vaan luulenpa lopulta jo pyörtyneeni. Sittemmin kertoi isä, ettei monta minuuttia pamauksen perästä kulunut, ennenkuin Polle jo oli paikalla ja vihaisesti haukkuen hätyytti karhua. Kun he itse juoksujalassa kiiruhtaen saapuivat perille oli kontio jo kostonsa käyttänyt ja Pollen kovasti ahdistamana vitkalleen poistunut salolle päin. Kun suurella vaikeudella olin päässyt pois risukosta, sidosimme housujen päältä syvät haavani isän ja Jussin paidoista revityillä siukaleilla. Toisien kannattamana seurasin sitten karhun jälkiä, jotka menivät kylää kohden. Kun jonkun matkan olimme kävelleet, kuului Pollen haukunta likenevän ja äkkiä olikin kontio aivan edessämme. Kamalasti ärjyen yritti se hyökätä kimppuumme. Latingin olin ampunut kivääristäni; otin isäni isoreikäisen hirvipyssyn, sihtasin kitaan ja laukaisin, vaan savun hajottua olikin karhu jo kohoutunut kahdelle jalalle ja seisoi nyt ainoastaan muutamien askelein päässä meistä. Sieppasin Jussilta pyssyn ja silmänräpäyksessä laukasin. Karhu lynksähti paikalla takaisin neljälle jalalleen, vaan lähti taas Pollen ahdistamana verkalleen matkoihinsa."

"Suoraa päätä menimme nyt lähimmäiselle talvitielle ja isäni kanssa jäimme nyt Jussia odottamaan, kunnes hän kylästä toisi hevosen ja reen. Kotiin tai lähimmäiseen asuntoon en olisi jaksanut vaeltaa, ja jos yksin olisin ollut, niin elävänä en olisi Harvialan metsästä päässyt, jos ensinkään olisin päässyt sieltä. Kun Jussi hämärissä saapui hevosineen, oli Pollekin juuri äsken palannut ja minä otaksuin nyt että minä sitä sentään olin eloon jäänyt ja karhu kuollut. Pahasti kirventeli haavojani ja kuvettani pakoitti kovasti kotimatalla."

"Seuraavana päivänä lähti isä katsomaan oliko karhu kaatunut. Työläästi sai hän Jussin seuraamaan mukanaan. Kehoitin heitä ottamaan hevosen ja reen mukaansa, arvelin karhun jo kuolleen. He seurasivat neuvoani, vaikka Jussi kovin epäili tokko karhua lyyjykään voi tappaa. Innolla esitti hän, että varmuuden vuoksi pyyhkäistäisiin pyssyjä harakan sydämmellä, joka hänen mielestään oli hyvä keino, kun pyssyä mieli tappavaksi saada. Kun ei yhtään harakkaa kuitenkaan ollut saatavissa, lähti Jussi vastahakoisesti matkalle. Kontio oli heillä reessä, kun jälkepuolisen palasivat. Isä kertoi, että he olivat tavanneet mesikämmenen lähellä sitä paikkaa, missä viime latingit olin ampunut. Se oli maannut vatsallaan ja sitten vasta, kun useita kertoja olivat kaukaa ampuneet ja viimeisen kerran aivan läheltä, uskalsivat he lähestyä sitä, ja huomasivatkin silloin sen olevan hengetönnä ja — kylmänä."

"Useita viikkoja olin vuoteen omana ja vasta lumen lähdön aikana ammuin seuraavan karhun."

Näin lopetti kertomuksensa tuo kunnioitusta herättävä karhun ampuja Eero Juhani Mikonpoika Heinäkangas. — Vielä myöhään illalla istuimme ja kuuntelimme hänen miellyttäviä kertomuksiansa vanhasta ja nykyisestä ajasta. Uuden ajan näki hän koittavan ja sydämmensä pohjasta uskoi hän voimakkaan hyveen vielä kerran voittavan. Kuolemaansa odotti hän samalla maapalstalla, jolla hän viime vuosisadalla syntyi; vaan levoton ei odotuksensa ollut. Kaikkien arvossa pitämänä ja kunnioittamana nautti vanhus elämätä, ollen kuitenkin valmiina lähtemään, kun määräpäivä tuli. Vuosittain raivaa ukko vielä omin kourin alaa uutisviljelykselle, vaikkapa ei itse saisikaan siitä satoa korjata, ja talven pitkän hän verkkojansa kutoo. Ennen olemme maininneet hänen viime syksynä ampuneen viisi metsoa.

Suomen talousseura on kunnioittanut tuota toimeliasta talonpoikaa ja rohkeata metsästäjää antamalla hänelle kunniarahan päällekirjoituksella: "Taito ja Toimi." Eero Heinäkankaasen sovitettuina voisivat nuo sanat merkitä: Tahto ja työ. Myöskin Suomen metsästysseuralta on hän saanut muistorahan. Vielä elämänsä lopulla tarkastaessaan tehtyjä metsästysurotöitään, varsinkin petoeläinten metsästystä, pitäen niitä määrättyinä elämänsä tehtävänä, jotka hänen oli onnistunut täyttää. Hänen omat sanansa olivat: "Voimallisen miehuuteni aikoina elähytti minua petoeläintenajoon tulinen halu ja tuntuipa kuin sisällinen tunne olisi vaatinut minua tuota haluani kestävyydellä täyttämään."

HÄMEEN METSÄSTYSSEURAN SUDENAJOT TALVELLA 1883.

Joulukuun keskipaikoilla saapui seudulle erään Hollolalaisen tilanomistajan toimesta kolme "lukashia." Itse ollen ahkera metsästäjä ja petoeläinten metsästysten suosija jätti hän nämä harjautuneet ammattilaiset seudun metsämiesten käytettäväksi hävittämään susiparvea, joka oli näyttäytynyt kaupungin ympäristöllä.

Nimitys "lukashi" johtuu siitä, että eräs kuuluisa sudenajaja Pskovin läänissä Venäjällä oli nimeltä Luukas, joka kasvatti reippaat poikansa samaan ammattiin, johon hän itsekin oli antautunut. Monessa polvessa seurasivat hänen monilukuiset, miehuulliset jälkeläisensä kanta-isän jälkiä ja kutsuttiin heitä tämän mukaan lukasheiksi. Vihdoin tuli siitä ammattilaisnimitys huolimatta siitä, johtiko sukunsa mainehikkaasta Luukkaasta. Rikkaat tilanomistajat Venäjällä ylläpitävät maatiloillansa lukasheja suojelemaan metsästystä ja hävittämään vahingollisia eläimiä. Ennenkuin aloitamme tarkemman kertomuksen niistä metsästysretkistä, jotka Hämeen metsästysseura toimeenpani sudenajajiensa kanssa, tahdomme tarkastella, miten ajoa meidän pahinta petoeläintämme vastaan tähän saakka oli toimitettu.

Sudenajo oikeassa merkityksessään oli vähän tunnettu Suomessa ja pedot nähtävästi lisääntyivät. Ainoastaan sattumalta saatiin ammutuksi joku susi vahtia pitäessä ulos heitetyltä syötöltä taikka pyydettiin sudentarhoilla, kuopista, loukuilla tai myrkyllä. Pohjoisimmissa osissa maamme harjoitetaan paljoa tehokkaampaa hävityskeinoa siten, että sutta ajetaan takaa suksilla. Pedolle ei anneta rauhaa syömään eikä juomaan; suksimies kiittää nopeasti kinoksella, jolla susi vaikeasti pääsee eteenpäin. Jos hanki kantaa loppuvat suden voimat kaikessa tapauksessa ennemmin tai myöhemmin. Jos ajaja väsyä, etsii hän lähimmäisestä asunnosta toisen harjautuneen hiihtäjän, joka vereksillä voimilla jatkaa takaa-ajoa kunnes suden voimattomuudesta täytyy pysähtyä ja se silloin tapetaan kirveellä tai keihäällä. Maan eteläosissa tarjoavat sitä vastoin tiheässä olevat tiet helpon tilaisuuden pakoon ja jälet kadottaa noilla useilla syrjäteillä.

Meidän metsästysseuramme samoin kuin yksityiset urheilijammekin olivat siinä luulossa, ett'ei susi

voi tulla oikean metsästyksen esineeksi. Ne kesä-ajot, joita silloin tällöin toimeenpannaan, jäävät aina seurauksitta. Yksi ja toinen ammattimetsästäjä on löytynyt ja löytyy, joka ainoastaan tuloa tarkoittaen etsii sydänmaalta sudenpesän ja korjaa pennut, joista hän saa tapporahat, vaan emäsutta ei hän tahdo ampua, sillä "lypsävää lehmää ei pidä teurastaa." Täällä Hämeessä kerrotaan sellaisesta "metsästäjästä", joka oli ulottanut ajatuksensa omasta edustaan niin kauas, että hän parittelun aikana oli varovasti ajanut emäsuden yli rajan toisesta pitäjästä toiseen, jossa sudenpennuista maksettiin korkeampi tapporaha, ja sitten vartioinnut sitä, niin kauan kuin lumi oli maassa, ettei se vaan päässyt palaamaan takaisin.

Tuo jo vanhastaan tunnettu tapa, että talvi-iltoina ajellaan porsas reessä ja jälessä viilevä sikoläätin pahnoilla täytetty säkki tai lammasnahka, onnistuu harvoin ja käy usein kirottavaksi eläimen rääkkäykseksi, koska metsästyskiihko helposti saattaa pahoin pitelemään porsas-raukkaa, joka useinkaan ei tahdo päästää viettelyäänään ell'ei sitä kiusata naskalimen pistöksillä tai muilla tavoin.

Lukasheilla on tapana varhain kesällä etsiä sudenpesiä siten, että niillä seuduilla, joissa niitä mahdollisesti on, auringon laskeutua tarkasti kuuntelevat erottaakseen naaraan ulvontaa, kun se lähtee pesältään; he merkitsevät sitten linjan osoittamaan suuntaa, josta ulvonta kuului. Aamusella odottavat he taaskin sopivan matkan päässä — esimerkiksi virstan päässä edellisestä paikasta saadakseen kuulla emän ulvovan pesälle takaisin palatessaan. Myöhään seuraavana iltana, kun jo voi ajatella sen menneen ruokavarojen hankintaan, lähtee nyt kaksi metsästäjää kukin omalle määrätylle suunnalleen ja niillä paikoin, missä he toisensa tapaavat, tulee pesänkin löytyä. Hiljaa kuten emäkin ulvovat he nyt ja heidän läheystyessä pesää vastaavat pennut, jotka toinen metsästäjästä nopeasti korjaa pois. Sillä välin kuin toinen hyvin kätkeytyy ja äännetönnä odottaa emäsuden tuloa, jolloin hän ampuu sen. Myöhemmin kesällä, kun penikat jo ovat varttuneemmat, jättää koko perhe pesän ja retkeilee vanhempiensa johdolla saaliin haussa. Moni köyhä torppari kadottaa silloin ainoan lehmänsä tai hevosen taikka kaikki lampaansa, ja silloin täytyy sammuttaa tuli takasta ja omaisineen lähteä talostaan ja kodistaan. Näinä vuoden aikoina metsästävät lukashit susia siten, että penikkain vikinää jälitellen houkuttelevat emän luoksensa ja ampuvat sen, sen jälkeen houkuttelevat he pennut ja vihdoin uroonkin matkimalla naaraksen ääntä, jollei heidän onnistu täten saada viimeiksi mainituita houkutteleviksi pyssynkantamalle, voivat ajomiehet heidän vastauksiensa johdolla kiertää ne ja huutaen ajaa ne joitakuita asetettuja ampujia kohden. Sudenajo talvella, niinkuin lukashit sitä harjoittavat, tapahtuu siten, että suden jälkiä seuraamalla kierretään siihen metsään, jossa he yöllisen retkensä jälkeisenä päivänä oleskelevat. Jos hukat ovat saaneet jonkun saaliin ja syöneet itsensä kylläisiksi, eivät ne kovin kauas mene ennen kuin jo pysähtyvät johonkin viitakkoon, jossa ne rauhassa makailevat päivän ja useimpa vieläkin kauvemmin. Silloin voidaan ne kiertää jokseenkin pieneen kehään, kun vain seutu on sopiva ja lumi niin pehmeää, ett'eivät kiertäjäin askeleet kuulu. Nyt toimitetaan tavallinen kierroksen ajo, jolloin on vaarin otettava, että metsästäjät ensin asetetaan alle tuulen, ja vasta sitten ajavat samalla aikaa molemmin puolin metsästäjäriiviä niin pian ja hiljaa kun mahdollista muodostaa kehän ja alkaa huudella. Kaksi ensimmäistä ajomiestä molemmin puolin likinnä ampujariviä seisovat koko ajan hiljaa, eivätkä huuda, vaan viheltelevät ja taputtelevat hiljaa kämmeniään. Jollei ajon keskus ole tullut asetetuksi suoraan linjaan, vaan on kiertäessä käytetty teitä — tai jotakin muuta luonnollista rajoitusta — ja kierros tullut kulmikkaaksi taikka käy kiertelemissä kaarissa, niin pitää ajomiesten niin pian kuin mahdollista yhtäläisesti huudella muodostaa linja tai tasainen kaari. Sivulla olevien ajomiesten tulee lakkaamatta huudellen aivan hiljalleen ja ajon pohjukasta tulevien huutojen johdolla vähitellen vetäytyä ampumalinjan sivulle samalle puolelle, jolla he itsekin ovat. Jokaisen ajomiehen tulee voimainsa mukaan kiventää huutojansa, jos susi lähestyy, ja koettaa kaikenlaisilla rajuilla liikkeillä säilyttää se kierroksen sisäpuolelle päin. Metsästäjät ovat asetettavat tarkan harkinnan mukaan, niin että ne paikat tulevat ensi sijassa varmistetuiksi, joissa susi puiden ja pensastojen suojassa helpoimmin pääsee pakenemaan. Jo ennen huutoja tulee jokaisen ampujan olla hyvin kätöksissä, ja pysyä hiljaa sekä liikkumaton, huomio jännitettynä ja valmiina laukaisemaan nopean ja tarkan luodin; sillä ajoa järjestettäessä voi tapahtua, että susi eli sudet tulevat säikäytetyiksi ja juoksevat pyssymiesten luo, ennenkuin huutoja on aloitettukaan.

Mielellään käyttää perehtynyt metsämies sen ajan, jonka saa odottaa, tyystin tarkastaaksensa ympäristöä pyssynkantamalle ja mittailakseen matkojen pituutta eri paikkoihin, ja tekee samalla useita huomioita, ehkäistäkseen kaikki susien näyttäytyessä mahdolliset odottamattomuudet ja huolimattomat laukaukset. Jos useita hukkia tulee samalla kertaa, niin tarvitaan suurinta mielenmalttia. Varma ja harjautunut, hyvällä kiväärillä varustettu metsästäjä tietää aina miten hänen luotinsa on sattunut ja onko susi vaarallisesti haavoitettu; hän ei menetä toista luotia samalle sudelle, vaikka se jatkaisikin pakoaan.

Niin sitkeähenkinen kuin susi onkin, ei se sentään voi pitkiä matkoja paeta, kun ruumiissaan kerran lienee karkeita luotia, ja jälet vievät aina sille paikalle, jossa se on kaatunut ja heittänyt henkensä. Monesti tapahtuu, että siihen on käynyt useita hyvin tähdättyjä luotia tavallisen matkan päästä, mutta sittenkin on se pakoan jatkanut; vaan muutamien kymmenien askelten päässä kaatuu se kesken

hyppyjään hengetönä kentälle. Ainoastaan hyvin likeltä laukaistessa on syytä epäillä ampuneensa hongikkoon, jollei se paikalla laukauksen jälkeen kaadu; sellaisen matkan päästä ampuu helpommin hunnikolle, ja kun pienet luodit pieneläisessä ympyrässä sattuvat otukseen, tulee sen paikalle kaatua. Levollisella mielenmaltilla tulee innokkaan metsämiehen ampua toinen laukaus, sillä hutiloiminen ja kiivaus tuottavat usein ikävän muiston päin tuuleen menneestä laukauksesta, varsinkin jos se tuota vihattua hukkaa tarkoitti. Yhtä paljo suututtaa sekin, kun jälestäpäin huomaa laskeneensa molemmat latinkinsa yhteen suteen saadakseen sen paikalle kellistymään, sen sijasta että olisi voinut tappaa kaksi, jos ensimmäisen olisi antanut hetkisen paeta varmaa kuolemaansa. Vielä toisenkin kokemuksen saamme sudenajosta talvella. Vaikka sudet tavallisesti heti pakenevat ajoa suoraan ampujia kohti, tapahtuu useinkin, että ne ikäänkuin suurempaa vaaraa aavistaen rauhallisella puolella, ainoastaan pakosta ja viimeisellä hetkellä esiintulevat ampujain riville sittenkuin jo ovat useita kertoja koettaneet pyrkiä ajon lävitse. On sen tähden tarpeellista seistä yhtä hiljaa ja tarkkaavaisena, vaikka ajo olisikin tullut jokseenkin likelle ilman että mikään susi olisi näyttänyt, samoin tulee myöskin seistä hiljaa ja äänetönä suden kaadettua, jos useita olisi sattunut olemaan kierroksessa. Myös voi tapahtua, sitten kun kaikki sudet jo ovat ammuttu, että kettu pistää esiin nenäkkään kuononsa ja kaadetaan.

Suomessa kuten koko Euroopassakin ei ole kuin yksi susilaji. Mustia susia, joita toisinaan tavataan parveissakin — viime vuosina on sellaisia nähty Ahvenanmaalla — ei pidä sekoittaa Pohjois-Aasiassa ja euroopalaisen Venäjän koillisessa kulmassa kotiutuueisin mustiin susiin (*Canis Lycaon*), vaan ovat katsottavat joksikin toisintolajiksi samoin kuin valkeat sudetkin, joita harvassa tavataan pohjan perillä.

Skandinaaviassa ja Suomessa lienee susi suurempi kuin heimolaisensa etelä-Euroopassa. Edempänä on erään tänä talvena ammutun suden mitta ja painomäärä ilmoitettu; se onkin suurimpia tähän saakka tavatuista. Voimakasta hammasriviä, karkeatekoista luurankoa ja paksua kaulaa tarkastaessa voi käsittää mahdolliseksi, että susi voi, seitsenvuotias lapsi kidassaan, paeta metsään. Susi on kaikkien eläinten vaarallinen vihollinen, niin hyvin pienimpien lintujen, joiden pesät se hävittää, kuin suuren hirvenkin. Näkee useinkin hevosten takajaloissa melkoisia arpia, joiden kohdalta susi on lihakappaleen haukannut. Kengitetyt hevoset puolustavat kyllä itsensä, varsinkin jos niitä on useampia, se onkin jo vanha satu, että ne asettautuvat piiriin päät sisään päin ja asettavat turvattomat varsat sen keskelle. Vanhoille saduille annettakoon oma arvonsa. Metsästysretkistänsä Ruotsissa kuuluisa englantilainen Lloyd kertoo kerran susiparven repineen karhunkin. Lämpimämmässä maissa lienee susi vieläkin rohkeampi ja julmempi, sillä kerrotaanpa ett'eivät matkustajat uskaltaneet kulkea erällä tienoilla muuten kuin aseilla varustettujen ratsastajien suojassa.

Niinä aikoina kun sudet etsivät itselleen pesää, jossa sittemmin huhtikuun lopulla tai toukokuun alussa synnyttävät poikasensa, vetäytyvät ne jylhimpiin asumattomiin metsiin; mutta syksympänä kun pennut ovat jo hiukan varttuneemmat, alkaa niiden retkeilyt ja talveksi kokoontuvat ne usein suuriin joukkoihin ja viljellyillä seuduilla tekevät tuhoa sitä uskaliaammin mitä kovemmaksi pakkaneen kiihtyy. Useimmat kotieläimet ovat tänä vuoden aikana huoneissa varmassa turvassa, ja ainoastaan jonkun sian voivat ne yksinäisistä taloista siepata kitaansa ja paeta metsään; vaan uskomattoman paljo koiria ne sen sijaan saavat talvisina aikoina saaliikseen. Huomioon pantavaa muuten on, että ne niin harvoin kesäisillä ja syksyisillä metsästysretkillään hätyyttävät koiria; sellaista tapahtuu kuitenkin, vaan useammin seuraavat ne niitä jälessä uskaltamatta sentään tehdä hyökkäystä, kerrotaanpa muutamilla seuduilla Venäjällä ja Puolassa löytyvän erityisiä koiria juuri sutten ajoa varten. Eräs niistä lukasheista, jotka ovat osaa ottaneet näihin muistoonpanojeni aiheina olleihin metsästyksiin, kertoi muutamalla venäläisellä tilanomistajalla, jota hän oli palvellut, olleen kaksi koira, jotka karhunajossa useita kertoja olivat tappaneet karhun sen pesästä hyökätessä.

Ei liene ollenkaan epäiltävää, että susi ja koira toisinaan ovat unohtaneet synnyntänsä vihollisuutensa ja paritelleen; vaan sikiöt tulevat hedelmättömiksi. Luotettavat omin silmin nähneet todistajat kertovat eräänkin tapauksen, jolloin koira ajoi naaraskettua, joka taas aina koiran likelle tullessa mitä liehakoitsevimmilla liikenteillä sai sen lauhtumaan ja houkutteli sen lemменosoituksiin; naaraskettu lähti kuitenkin aina kohta pakoon, jolloin koira vihaisesti haukkuen seurasi sitä, kunnes luoti sen vihdoinkin kaasi. Susi on nähtävästi lähemmin sukua koiran kuin ketun kanssa. Tuo vanha sananparsi "omaiset ne pahimmat ovat" toteutuu parhaiten susissa. Tämän talven metsästysten aikana on omaistensa raaka saaliinhimo tuottanut surman kahdelle sudelle. Molemmilla kerroilla oli etupuoli koskematon.

Kettu on suuressa arvossa viisaudestansa ja taidostansa pelastautua tukalimmistakin tiloista; mutta eipä hukka suinkaan ole siinä suhteessa sukulaistaan huonompi. On huomattu vasta laitetusta sudentarhasta tavallisesti ensi vuosina saatavan useampia näitä eläimiä, vaan sittemmin muutama vuosiin ei yhtään, kunnes kaikki peräänkatsanto on heitetty sikseen ja portit useita vuosia olleet auki; jos silloin sudentarha on uudelleen kuntoonpantu ja varustettu haaskalla, voi sillä ehkä saada hengiltä muutaman nälkäisen hukan. Tämä seikka näyttää juuri todistavan suden selittämätöntä taitoa oivaltaa viekkaan paulan ja siitä ilmoittaa lähellä asuville sukulaisilleen. Sudessa on suurin varovaisuus yhdistynyt ihmeteltävään uskaliaisuuteen. Yön pimeydessä käyskelee se talojen ympäristöillä ja

tutustuu paikallisoloihin, jotka tilaisuuden sattuessa voivat olla eduksi hänen saaliinhimolleen. Monta vuotta sitten tapahtui kerran Karkun pitäjässä, että susi sieppasi koiran kahden asutun tuvan välisestä eteisestä, varhain iltasella, kun valkea vielä paloi molemmissa tuvissa. Usein käyttävät sudet viekkautta ja väijymystäkin. Samalla kartanolla näki kotiväki muutamana päivänä iltahämärässä, miten talonvahti vihasesti haukkuen vähitellen poistui kartanolta; haukkuminen herätti heidän huomiotaan, ja nyt näkivät he suden, joka vähän matkan päässä vetäysi metsään koiran edestä. Aidan nurkkauksen taa tultuaan hyökkäsi eräs toinen väijyksissä ollut susi koiran niskaan ja samassa silmänräpäyksessä kääntyi toinenkin toveri täyttä laukkaa avuksi. Koiran kohtalo oli ratkaistu. Löytyy tapauksia, jolloin, koira tuollaisista taisteluista on voittajana eronnut. Eräällä Päijänteen saarella hyökkäsi kartanolla olevan koiran kimppuun useita susia. Kun talonväki, ankarasta haukunnasta jotakin peläten, tuli ulos, lähtivät sudet pakoon; mutta sen suden, joka viimeiseksi yritti hypätä kartanon ympärillä olevan kivimuurin yli, veti tuo vahva ja uskalias koira kerran toisensa jälkeen alas muurilta, kunnes ihmiset ennättivät apuun ja korennolla tappoivat suden.

Sudella on erinomaisen tarkka vainu ja terävä näkö, aukeilla paikoilla on se rohkeampi kuin metsässä ja tekee kotieläimille vähemmän vahinkoa kesällä kuin syksyn lopulla ja talvella. Kun susi tulee haavoitetuksi ja kipeäksi myrkyistä tai jotenkin muuten, syövät kumppalit sen suuhunsa, ahmien ensi palakseen sisukset; tavallisesti palaavat he muutamana päivän jälkeen eivätkä vihdoinkin jätä karvoja tai luunspaleitakaan jällelle. Mahalaukku ei vain näytä kelpaavan niille.

Suden jälet ovat koiran jälkien kaltaiset, mutta paljoa suuremmat ja leveyteen verrattuina hiukan pitemmät. Takajalkojen etuvarpaissa on vahvat kynnet, jotka kovimmallakin maantiellä jättävät lumeen selviä reikiä. Käydessään astuu se takajalalla etujalan askeleihin, ja kun useita susia seuraa toisiaan astuvat ne aivan samoihin jälkiin; mutta jos ne ovat juosseet tai laukanneet, voi kuitenkin jäljestä eroittaa niiden luvun. Syvässä lumessa kiivaasti laukatessaan uppoaa se syvempään kuin kävellessä, jonka tähden se lumisina talvina mielellään vetäytyykin teille; sellaisissa tapauksissa syö se myös saaliinsa mieluummin keskellä tietä. Susi on huolimatta hänen raaosta tavoistaan kuitenkin seuraa rakastava eläin. Talvilla kulkevat ne suurissa parvissa, eroavat toisinaan ja itse kukin samoaa saaliin etsintään, vaan sittemmin ne taas yhtyvät toisiinsa. Suvi-ilmoilla pysyttelevät ne yksissä kohdin ja voidaan helposti kiertää, jos ilma on äkkiä kovasta pakkasesta muuttunut suojaiseksi. Ne eivät mene mielellään raadolle, ellei kova nälkä heitä siihen pakota, ja ne näyttävät voivan olla ruo'atta monta päivää; sen sijaan syövät ne vatsansa ihan pullolleen, kun kerran saaliille pääsevät.

Otaksutaan yleisesti suden, joka kerran on maistellut ihmisen lihaa, haluavan sitä, ja tämän halun sanotaan menevän perintönä jälkeläisillekin. Harvoin on kuultu, että susi yhden lapsen siepattuaan ei olisi useampia tuollaisia hirmutöitä tehnyt perästä, kahdenkymmenen luvun loppupuolella ryöstivät sudet yhdeksäntoista lasta Ruotsissa Gefleborgin läänissä; muutama vuosikymmen sitten kulki Kivennavan pitäjässä Viipurin lääniä samanlainen surullinen huhu ja kaikilla on varmaankin tuoreessa muistossa nuo lukuisat lastenryöstöt Turun seuduilla.

Juuri nuo kauhistuttavat sanomat "taaskin on susi syönyt lapsen", nepä ne vihdoinkin saattoivat hallituksen, sen jälkeen kun korkeat palkkiot olivat näyttäneet voimattomilta, kutsumaan muutamia lukasheja Venäjältä. Nämä tappoivat majuuri Thuringin johdolla useita susia talvella 1881-82 niillä tienoilla, joilla nuo hirveät lastenryöstöt olivat tapahtuneet. Sittemmin ei ole yhtään tuollaista tapausta enää kuulunut.

Yksi lukasheista sijoitettiin Evon metsähoito-opistoon ja kolme Hollolaan ennen mainitun tilanomistajan luo. Viime syksynä kuului lukuisia valituksia susien tuhotöistä Hämeenlinnan ympäristöllä, ja lumen tultua huomattiin kahdeksan eli yhdeksän suden jälet, jotka osoittivat susien samoilleen varsinkin Janakkalan ja Vanajan pitäjissä.

Läänin kuvernööri esitti hallitukselle, että rahoja määrättäisiin sutten hävittämistä varten ja hänen välityksellä asetettiin Hollolan lukashit hänen käskynsä alaisiksi.

* * * * *

Lukashit Iivana Paklja, hänen nuorempi veljensä Vasiili ja Iivana Gavrilovits saapuivat joulukuun 14:nä päivänä Hämeenlinnaan. Valtioavun hoito uskottiin Hämeenlinnan pataljoonan upseereille. Näiden mukana oli nyt ajoväkenä muutamia kymmeniä sotamiehiä ja kaksi ensin mainituista lukasheista. Koko viikon kesti metsästystä laajalti samoilla ja innokkaissa toimituksissa, ilman että lukashein kuitenkaan onnistui kiertää petoja. Myönnetyn virkavapauden ja runsaan rahamääräyksen loputtua palasivat niin hyvin upseeristo kuin miehistökin kaupunkiin. Vaikeuksia viikon ajalla lisäsi kova pakkas, jonka kestäessä sudet olivat myötäänsä liikkeessä.

Päivää myöhemmin sotilasajon lopettamista Janakkalan pitäjässä onnistui lukashi Jaakkiman, joka metsänhoito-opistolta muutamain metsästäjien kanssa oli tullut seudulle, jossa äsken mainittu ajo juuri oli lopetettu, kiertää koko susilauma. Muutamain harvojen metsästäjien ja ajomiesten kanssa

toimeenpantiin ajo ja kaksi sutta ammuttiin. Seuraavana päivänä kierrettiin pedot uudelleen ja onnelliset ampujat tappoivat taaskin kaksi. Parvessa arveltiin jälellä olevan vielä 4 tai 5. Tarkka kertomus näistä jahdeista olisi varmaan sekä huvittava että opettavainen, mutta koska muistoonpanija otti osaa ainoastaan niihin, jotka sen jälkeen aloitettiin, voimme ainoastaan niistä tässä antaa tarkemman selityksen.

Ihan uudenvuoden päivän illalla kokoontui Hämeenlinnan metsästysseura, syystä että kolme äskenmainittua lukashia oli muutamiksi viikoiksi annettu seuran käytettäväksi, jos niin pitkä aika todella tarvittaisiin sutten hävittämiseen seudulta. Viisitoista metsästäjää ilmoittausi haluavansa lukashien johdolla ottaa osaa suden ajoon; jos ne saataisiin kierretyiksi, kutsuttaisiin tarpeellinen ajoväki lähimmistä kylistä.

Päivän valetessa tammikuun 2:na päivänä matkusti koko seurue kaupungista. Viime päivinä ei ollut mitään ilmoitusta susista saapunut ja summittaisin ohjattiin matka Katumaanjärvelle ja pitkin metsäteitä sinne tänne eri suunnille, kunnes kaikki osanottajat saapuivat Turengin kylään. Sieltä matkasivat kaikki yksissä koilliseen päin Sääjärven torppaan saman nimisen järven rannalla, jossa nyt levähdettiin päivällisten aikaan ja hevosia syötettiin. Sen jälkeen jatkettiin vakoojaretkeä ensin Kankaan kylään Hämeenlinnan ja Viipurin teiden risteyksessä ja sitten Harvialan metsien halki takaisin Sääjärvelle. Täällä järven läheisyydessä tavattiin nyt melkein tuoreet suden jälet; mutta silloinpa oli päiväkin kulunut ja kaikki toimeenpiteet täytyikin lykätä seuraavaan aamuun. Yötä oltiin torpan pienessä tuvassa, johon nyt paitse torpanväkeä piti mahtua 15 metsästäjää, 3 lukashia ja 8 kyyditsijää.

Tähän vuoden aikaan laskeutuu aurinko muutamia tunteja jälkeen puolen päivän; mutta pitkä, pimeä iltapäivä ei piisaanutkaan kaikkien kerrottavien ja kuunneltavien metsästysjuttujen ja hauskojen historiain kertomiseen. Vielä myöhään illalla oli mieli erittäin virkeä ja toiveet milteipä kasvaneet. Olihan löydetty suden jälet, oli käytettävänä 3 lukashia, jotka miesikänsä olivat susia tappaneet, ja koko seuruehan oli sitä paitse juuri tätä varten täällä.

Aamulla ennen päivän koittoa menivät lukashit jälkiä etsimään ja susia kiertämään, Jokseenkin kova lumen tulo alkoi päivän valetessa. Metsästäjät tarkastivat kivääreitä ja ampumavarojaan ja valmistausivat liikkeelle lähtöön odotellessaan lukasheja heti tulevaksi ilmoittamaan, että sudet olivat kierroksessa. Aika kului yhä enemmän päivemmäksi ja sitä varmemmiksi tulivat vilkasverisemmät siitä, että kierrosta parast'aikaa hommattiin; mutta päivällisten aikaan palasivat lukashit mitään jälkiä löytämättä. Eilen illallakin nähdyt jälet oli lumi peittänyt. Moni alkoi aavistaa sudenajon sentään olevan jotensakin vaikean ja mieltä, että päiväkausi voi kulua ilman että yhtään sutta saadaan. Koko seurue istahti nyt rekiin ja niin sitä sitten kulettiin laajoilla samoiluretkillä koko päivä, kunnes pimeässä vihdoinkin saavuttiin Pietilän tilalle, 8 virstaa Hämeenlinnasta Turenkiin menevän tien varrella. Täällä sanoi talonisäntä varemmin päivällä nähneensä suden jälet noin pari virstaa talosta. Muutamia metsästäjiä meni lukashi Iivana Pakljan ja isännän kanssa tarkastamaan asianlaitaa ja lyhdyn valossa huomasivatkin he suden jälet, jotka tulivat metsästä ja menivät metsätietä pitkin. "Lukashi" nousi korkealle harjulle ja laski sieltä kotvasen mitä kauneinta suden ulvontaa. Ensi kerran kuulimme tätä matkivaa sudenäntä. Lienee hyvin vaikeaa tähän vuoden aikaan saada sudet vastaamaan, eikä se tälläkään kertaa onnistunut. Ulvomisen tarkoitus olikin vaan pidättää seudulla se, jonka jälet olimme löytäneet, ja houkutella muitakin parvesta.

Osa metsästäjistä matkusti nyt kaupunkiin nukkuakseen omilla vuoteillaan; toiset nukkuivat Pietilän tilalla yönsä. Siellä opettelimme koko illan lukashin johdolla ulvomaan.

Päivän sarastaessa lähtivät Paklja ja Gavrilovits metsään, lähettivät Vasiilin ajamaan Turengin seudulle ja käskivät sotkea pois kaikki teiden vieruksilla löytyvät sudenjälet, sillä Paklja oli saanut kuulla että lukashi Jaakkima Evon metsähoito-opistolta oli tullut seudulle. Tämän kateellisuuden synnyttämän toimeenpiteen saimme vasta myöhemmin tietää; mutta kun häntä ankarasti siitä nuhtelimme, kielsi hän koko jutun. Hyvissä ajoin aamulla saapui kaupungista useita metsästäjiä. Ilma oli kaunis ja kylmä; kaikkia elähytti aavistus, että nyt siitä jotakin tulisi. Iivana Paklja palasi kello 11 ja ilmoitti suden olevan kierretyn virstan päässä talosta. Hän pyysi toimittamaan ajoväkeä kiireimmiten ja sanansaattaja lähetettiinkin hevosella heti lähimmäisiin taloihin. Puoli tuntia myöhemmin oli 23 miestä koolla ja nyt piirsi Paklja kinokseen kartanolla kartan kierroksesta. Hän puhui ainoastaan venettä ja hänen neuvonsa metsästäjille ja ajoväelle käänsi eräs metsästäjistä suomeksi ja ruotsiksi. Jo marssin alusta oli tupakanpoltto ja puhelu kielletty, kierrokselle saavuttua asetettiin nuo 13 metsästäjää pitkin erästä metsätietä 40 askeleen päähän toisistaan Pakljan jo etukättä osoittamille paikoille, niin että joku pensas oli jokaisen edessä suojana. Ajoväki sijoitettiin paljoa harvempaan ja niitä kahta miestä, jotka olivat ampujariviä lähinnä, kiellettiin huutamasta, ennen kun susi näyttäytyi tai ajo läheni. Juhlallinen oli tuo hetki ennen ajon aloittamista. Ilma oli ihana, raitis ja niin sanoakseni puhdas pohjoismainen talvi-ilma, joka on niin tuttu meille kaikille. Ei ääntäkään kuulunut tuossa lumoavassa, hopealle hohtavassa metsässä. — Nyt se kerralla ratkesi. Kelpo Iivana Gavrilovits päästi karaistuista keuhkoistaan pitkän huudon, joka koko ajon kertomana mahtavana jymynä salojen kaikujen lisäämänä

vyöryi eteenpäin valtavissa äänenlaineissa. — Muutamia minuuttia kului tässä kummallisessa mielenvirityksessä — pau! — muutamia silmänräpäyksiä pau! — taas hetkinen — pau! — ja vieläkin kaksi laukausta. Metsästyksen innosta sykkivin sydämin seisoi siinä ääneti ja hiljaa kuunnellen ajoa, joka muistutti satuperäisten jättiläisten korottamaa sotahuutoa. Vähitellen, mitä lähemmäksi se tuli, väheni sen voima, yksi ja toinen lumina olento siinti valkeassa metsässä, ja nyt kiirehtivät kaikki ammutun suden luo. Siinä syntyi oikein hauska näytös, kaikki puhelivat yhtä aikaa, nauroivat tyhjälle ja tunkeusivat nostelemaan ja katselemaan hukkaa, joka makuupaikallaan lepäsi ja katsoa tirrotti vinokulmaisilla silmillään taivasta kohti. Lukasheille hurrattiin ja hurrattiinpa sudellekin, jota tehdessä kaikkien punaposkisten huurrepartaisten kasvot loistivat tyytyväisyydestä hymähdellen. Niin kannettiin sitten susi riemusaatossa Pietilän tupaan, jossa se sijoitettiin keskelle lattiaa ja sen ympärillä tanssittiin, kunnes kaikki metsästyspullot olivat tyhjennetyt.

Päivän voittoriemua lisäsi se seikka, että kaadettu peto oli naaras. Toiset arvelivat sen olevan vanhan, toiset nuoren; joka tapauksessa oli se naintikelpoinen ja olisi keväällä synnyttänyt kokonaisen poikueen pahanilkisiä nulikoita.

Ennen lähtöä myytiin huutokaupalla susi, josta tapporahat tulisivat joka tapauksessa lankeamaan metsästysseuralle. Ensimmäinen huuto oli 15 markkaa, joka vastasi sen oikeaa arvoa; sitten korotettiin tarjousta vähitellen 40 markkaan; mutta kun tuli selville, ett'ei aikomus ollut tehdä ostoa yksistään oston tähden, nousi jalo kilpailu metsästysseuran hyödyksi, ja tuossa hetkessä nousi huuto 200 markkaan. Vasara putosi erään metsästysseuran innokkaimman jäsenen hyväksi.

Kello 2 päivällä palasi koko jahtiseurue takaisin kaupunkiin, jossa uutinen tapetusta hukasta nopeaan levisi ja houkutteli joukottain katselijoita. Iltasella kokoontui seura viettämään päivän voittoriemua ja päätti kaikella innolla jatkaa ajoa, niin kauan kun yksikään susi tavattaisiin seudulla.

Seuraavana päivänä matkusti 12 metsästäjää lukashein kanssa etsimään jällellä olevan parven jälkiä, vaan löytämättä mitään tulivat he illalla takaisin. Seuraavana aamuna tuli sana, että Miemalassa oli susia nähty ja usea metsästäjä lähti kohta liikkeelle. Jälet löydettiin ja seurattiin niitä kauan, ensin tietä Murilaan käsin ja sitten metsäteitä Alajärvelle, vaan minkäänlaisia hyppyjä tien syrjälle ei löydetty ja lopulla katosivat jäletkin kerrassaan. Meidän huomaamattamme olivat sudet poikenneet jollekin tielle. Vasta pimeän tultua palasivat metsästäjät kaupunkiin, voimatta antaa minkäänlaista ehdotusta huomispäivän varalle.

Nyt meni noin kaksi viikkoa, joiden kuluessa oli kymmenisen metsästäjää joka päivä ulkona lukashein kanssa, vaan mitään ei kuitenkaan saatu aikaan. Usein erehdyttivät meitä maaseuduilta tulleet väärät ilmoitukset ja toisinaan kerrottiin, että jollakin määrättyllä paikalla oli muka nähty susi; mutta kun tulimme perille, löysimmekin vain vanhat ilveksen jälet, joita monta päivää sitten olimme seuranneet; toisinaan oli jäniksen jälkien suhteen erehdytty tuossa paksussa ja löysässä lumessa. Kerran muuttui kaksi sutta, jotka muka oli nähty 24 virstaa kaupungista, vanhoiksi ilveksen jäliksi. Eräs talonpoika ilmoitti muutamana päivänä löytäneensä karhun jälet Kontuvuoren sydänmaassa. Kaksi metsästäjää lähti heti tuolle pitkälle matkalle ja todellakin löysivät he vanhat lumen peittämät jälet, jotka kyllä voivat olla karhunkin jälkiä. He seurasivat niitä ja tapasivat ulostuksia. Tämä kummastutti heitä, koska kontio tähän vuoden aikaan ei syö mitään ja hänen vatsansakin on tyhjä; mutta kuitenkin ottivat he jätteet mukaansa kaupunkiin, jossa ne apteekissa tutkittiin ja huomattiin olevankin — reikäleipää. Koko ajan oli ilma kylmä ja taivas kirkas, lunta oli paksulta ja löysää. Sudet pysyttelivät lakkaamatta teillä, jossa jälkiä oli vaikea seurata. Toisinaan ryöstivät ne ruo'akseen koiran peninkulman päässä toiselta puolen kaupunkia, toisinaan taas peninkulman päässä sen vastaisella puolella; vaan sanoma tuli aina muutaman päivän liian myöhään, sillä ainoastaan edellisen yön jälkien mukaan voidaan takaa-ajoa ja kiertämistä toimittaa.

Nämä retket olivat kuitenkin jotensakin huvittavia kauniilla ilmalla. Moni ei tuntenut maaseutua; mutta vähitellen tunsivat kaikki samoiluretkiin osaa-ottaneet metsästäjät jokaisen töllinkin laajalti ympäristössä. Usein viivyttiin monta tuntia jossakin tuvassa, sillä välin kun lukashit olivat ulkona vakoilemassa ja kiertelemässä. Toisinaan tavattiin ennen näillä seuduilla kuuluisaa siivottomuutta ja huonosti hoidettuja asuinrakennuksia; mutta useinkin saimme aterioida pulskassa tuvassa, josta ahkeruus ja järjestys olivat luoneet hauskan kodin, ja jonka suurella, avonaisella liedellä roihuvalkea räiskyi ja talon kaunis tytär päivänpölyssä istui kehräten akkunaa ääressä; tuohiastiassa akkunalla hoidettiin pippurilanttua ja lemменkukkia, jotta ne sitten ajan tultua tarjoisivat kukkia ja lemuansa. Ruokahalu oli hyvä, eväsreput avattiin ja ystävällinen emäntä kantoi kulhollisen höyryäviä kuoreltaan halkeilevia perunoita. Rattoisesti juttellessa ja naisten kanssa kohteliaasti leikkiä laskien syötiin hyvä ateria, ja siihen juuri tulivat lukashit tyytymättömän näköisinä kun eivät muuta olleet löytäneet kuin vanhoja jälkiä. Ryyppypikari päällispalan kanssa sai heidät kuitenkin paremmalle tuulelle, ja niin sitten kaikki miehet rekiin ja taas ulos ravakkaa vauhtia. Useinkin tavattiin viime-öiset jälet niin myöhään, ett'ei mitään sinä päivänä voitu toimittaa. Paklja ulvoi silloin kuutamolla muutamia värssyjä, täten rukoillen susia jäämään paikoilleen aamuun saakka.

Tämä metsästämisen tapa huomattiin nyt pidetyssä neuvottelussa liian kalliiksi ja vaivalloiseksi. Sen tähden päätimme että vast'edes ainoastaan muutamat harvat metsästäjät seuraisivat lukasheja, ja jos jotakin toivetta tulisi metsästyksestä niin hyvissä ajoin päivällä ja niin likellä kaupunkia, että metsästäjät ennättäisivät saapua paikalle, pitäisi viesti lähettää, vaan kiertäminen ja ajo tulisi kaikessa tapauksessa siekailematta toimittaa. Tammikuun 22 päivänä toimeenpantiin sellainen ajo Katumaanjärven takaliston metsissä kahta metsästäjää kohden, vaan sudet pujahtivat läpi ajon. Pari päivää sen jälkeen olivat lukashit yksin ulkona, ja kiersivät illan hämärässä kolme sutta, joita niinä päivinä oli seurattu. Tuo tapahtui Sammon torpan tienoilla Alajärven rannalla. Oli liian myöhäistä lähettää sanaa kaupunkiin, ja turhan yrityksen teki Vasiili, joka huudolla koetti ajaa petoa Pakljaa ja Iivana Gavrilovitsia kohden.

Muutamana seuraavana yönä matkusti eräs yhdistyksen innokkaimmista metsästäjistä Iivana Pakljan kanssa ampumaan susia käyttämällä sianporsasta apukeinonansa. Hänen suullinen kertomuksensa tämän yön merkillisistä tapahtumista kuuluu näin.

* * * * *

Tammikuun 26 päivänä kello 9 illalla matkustin ulos kaupungista lukashi Iivana Pakljan kanssa, joka kuletti porsasta reessään. Oli kaunis kuutamoina; pakkaneen oli kyllä niin ankara, että lumi "vonkui" jalaksien alla, vaan ei se kuitenkaan tuntunut niin kovalta, sillä ilma oli aivan tyyni. Ajoimme Hämeensaaren polttimon sivuitse jäälle. Porsas eli oikeammin sanoen sika, jota ei saatu houkutelluksi kuuluvilla huudoilla viettelemään susia, päästi ainoastaan muutaman heikon röhkäyksen. Emme tahtoneet käyttää tällaisissa tilaisuuksissa tavallisia kidutuskaluja pakottaaksemme sitä vinkumaan, emmekä olleet varustauneetkaan edes sellaisilla. Eläinräkkäys ei mielestäni ole minkäänlaisissa oloissa oikeutettu. Vihdoin ajoimme Kankaantaan kylän kautta Hattelmalan harjulle; täällä pysähdyimme ja Paklja laski pitkää suden ulvontaa, ilman että susien kuitenkaan olisi kuultu vastaavan. Minulle sanoi hän, että jos niitä seuduilla oli, pitäisi niiden vastata, sillä niiden paritteluaika oli jo alkanut. Minusta näyttää suden matkiminen ylimalkaan jokseenkin helpolta, mutta Pakljan keuhkoja minä ihmettelen, sillä hän jaksoi hengähtämättä pitkittää yhtä ainoata ulvontaa toista minuuttia. En kyllä katsonut kelloa, vaan niin se minusta tuntui. Nyt ajoimme harjua pitkin Perttulaan, jossa hän taas ulvoi, ja nyt luulin kuulleen Harvialan puolelta vastattavan. Ajoimme alas jäälle Vanajan kirkkoa kohden ja hänen tässä ulvoessaan kuuluikin jonkun matkan päässä meistä useiden susien vastaulvontaa. Kun tietä ei jäällä ollut, ajoimme takaisin harjulle, ja kun Paklja nyt taas ulvoi, vastasivat sudet samalta paikalta jäällä, josta niiden äänet viimeiksi oli kuultu. Hyppäsimme rekeen ja ajoimme niin nopeaan kuin voimme Perttulan kautta jäälle, vaan ei yhtään sutta näkynyt. Kun nyt Paklja ulvoi, vastasivat sudet siitä metsästä, jonka halki olimme tulleet. Kuulustipa kuin olisivat olleet ihmeissään siitä, että myötäensä semmoisella kiiruulla pakenimme heitä. Me ajoimme kuitenkin taas ylös harjanteelle, jossa Paklja arveli meidän helpommin pääsevän niitä likelle, ja aivan oikein tulikin neljä sutta peräkkäin meitä vastaan kahden aidan välillä. Seitsemänkymmenen jalan päässä meistä kääntyivät ne alkaen juosta edellämme, kunnes saapuivat suurelle Turengein tielle. Siinä pysähtyi yksi kummallekin puolen aidankulmaa ja toiset kaksi noin kolmekymmentä jalkaa kumppaleistaan vasemmalle ihan keskelle valta-tietä. Hevonen seisautui kolmenkymmenen jalan päähän kujansuusta ja äkäysi, hyppi ja karahti takajaloilleen tuolla kapealla tiellä, niin ett'emme mitenkään voineet ampua. Likimmäisistä susista ei ollut sen suurempaa ampumamaalia, kuin osa päätä, joka näkyi aidan nurkkauksen takaa. Edempänä seisovat taas olivat siksi kaukana, että laukaus muutamilla sudenhauleilla olisi ollut tuiki epävarma. Toinen noista kahdesta sudesta näytti kuutamossa olevan mahdolloman suuri. Aikomukseni oli nakata porsas reestä ja peruuttaa hevonen takaisin sekä odottaa laukausta varten sopivaa hetkeä, vaan kun minä en ymmärtänyt Pakljan kieltä, venettä, eikä hänkään minua, niin en voinut kyllin sukkelaan saada häntä oivaltamaan aikeitani. Hänen nuorukais-intonsa vietteli hänet laukaisemaan molemmat piippunsa maantiellä olevaa suurta sutta kohden. Kaikki neljä pakenivat nyt kiireesti. Kujansuulla seisoneita taas peitti aita paetessa. Jälet osoittivat näiden juosseen maantien yli suoraan metsään, toiset olivat vilistäneet maantietä pitkin Turenkiin päin. Minkäänlaisia toiveita heidän uudelleen tapaamisesta ei ollut ja niin ajoimmekin kaupunkiin päin.

Kiihkeästi toisiamme soimaten, josta emme ymmärtäneet puoliakaan, syytin minä häntä siitä, että hän oli hätiköinyt hyvät toiveemme hukkaan, ja hän taas torui minua, ett'en ollut ampunut lähinnä olevaa kahta sutta, jotka hänen aivan perusteettomien väitöksien mukaan muka olisivat tarjonneet paremman tilaisuuden ampumiseen kuin hänellä oli ollut.

Kun olimme nousseet Hattelmalan korkeimmalle harjulle, ehkä samalle paikalle, jossa Vänrikki Stool näki ensi kerran Hämeenlinnan "valossa tuolla kuutamoina", seisautin hevosen ja pyysin Iivanaa ulvomaan. Ja ajatelkaas kummastustamme, kun sudet, huolimatta äskeisistä laukauksistamme, vastasivat yhteen ääneen. Hän ulvoi monet kerrat ja sai joka kerta vastauksen. Käänsimme reen ja ajoimme takaisin samalle paikalle, jossa ensi kerran olimme tavanneet otukset. Iivana hyppäsi ylös ja kätkeysi aidan taa ja minä pysähdyin hevosen kanssa vähän matkan päähän edempänä tiellä. Ulvontaan vastasivat sudet säännöllisesti ja tulivat aina lähemmäksi, kunnes vihdoin pysähtyivät sadan sylen

päähän, jääden kerrassaan useiden lumen peittämäin aitojen suojaan. Tässä saatiin nyt kuulla omituiset laulajaiset. Kokonaista kaksi tuntia ulvoi Iivana omalla ja sudet omalla paikallaan. Yhdellä niistä oli matala, kaunis bassobarytoni ääni, eräs toinen äänteli lyhyissä, katkonaisissa "staccatoissa." Niiden ääni sekautui niin toisiinsa, ett'en voinut erottaa kuinka monta niitä oli. Iivana sanoi sittemmin otaksuneen, että tuo ammuttu suuri susi, luultavasti niiden johtaja, olisi eronnut toisista ja nämä luulivat toverin niitä nyt houkuttelevan. Jos Iivana olisi valinnut toisen paikan heitä houkutellakseen, kuin sen, josta hän oli ampunut, niin olisivat ne luultavasti tulleet likelle häntä. Minä kaduin että olin jättänyt sian tien varrella olevaan mökkiin, sillä jos se olisi ollut muassa, olisi jotain yritystä voinut koettaa; jollei muuta, niin olisi sen ainakin voinut uhrata kelpo ateriaksi susille ja nämä olisi sitten seuraavana päivänä voinut kiertää siihen, jossa ne tapansa mukaan olisivat hiukan ruo'an päälle nukahtaneet. Vihdoin viimeinkin vaikenivat sudet ja koska varmasti otaksuimme niiden menneen matkoihinsa, otin Iivana Pakljan rekeen ja niin ajoimme kaupunkiin. Aamulla, kuun jo laskeuttua, tulimme kotiin. Mielikuvitukseni oli niin kiihoitettuna pitkästä, harvinaisesta susiseikkailusta, että kotimatalla olin näkevinäni susia vilahtelevan kaikkialla lumen peittämäin pensaiden muodostamissa haahmoissa.

* * * * *

Jännitetyllä mielellä olivat kaikki kuunnelleet kertomusta yön merkillisistä tapahtumista. Useimmat tekivät jonkun muistutuksen niin hyvin Iivana Pakljan kuin arvoisan metsästystoverimme käytöstavasta susia vastaan. Miksi eivät he hypänneet pois reestä kun hevonen pysähtyi ja juosseet muutaman pari askelta hevosen sivu ja ampuneet? Miksei Paklja ampunut lähinnä olevia susia? Miksi pysähtyi Paklja, Hattelmalan harjulta palatessa, juuri siihen paikkaan, jossa susia oli ammuttu. Ystävämme olisi asettaunut väijyksiin ja Paklja koetellut houkutellessa susia tämän luo ampumamatkan päähän, sen sijaan että kaksi tuntia ulvoi samalla paikalla, vaikka selvään näki ett'eivät sudet siinä uskaltaneet lähestyä. Näihin ja moniin muihin muistutuksiin, joilla heitä ahdistettiin, eivät molemmat metsästäjät vastanneet muuta kuin, että kyllä maalla viisaita on kuin merellä vahinko tulee.

Muutamit metsämiehet matkustivat Iivana Pakljan kanssa heti saadakseen selville olisivatko laukaukset tuon ison suden haavoittaneet. Paikalle tultuaan eivät he voineet mitään verijälkiä huomata; vaan sen saivat kuitenkin selville, että ammuttu susi oli yksin jatkanut matkaansa eteenpäin ja vihdoin poikennut Tammisaareen menevälle tielle. Askeltakaan tieltä poikkeamatta oli se vaeltanut eteenpäin, ja jälkiä seurattiin Janakkalan kautta Hagan herrastalon sivuitse Hausjärven pitäjään, kunnes niitä enää ei voinut erottaa. Metsästäjät palasivat iltapimeällä kaupunkiin.

Seuraavina päivinä olivat sudet lakkaamatta liikkeessä ja kaikki yritykset kiertää niitä menivät myttyyn. Mitään saalista eivät ne näyttäneet saaneen näinä päivinä ja niitä hevosraatoja, joita me useihin paikkoihin olimme panneet, näyttivät ne halveksivan taikka sitten epäilivät ne petosta. Merkillistä on, että sudet sillä pitkällä ajalla, jona niitä oli takaa ajettu, eivät olleet poikenneet edemmäksi kaupungista kuin parisen penikulmaa. Enin pysyttelivät ne etelässä ja lännessä, ainoastaan kerran ne tekivät hätäisen tervehdysten pohjoiseen päin, jossa seura koko talven ylläpiti ansoilla ja haaskalla varustettua sudentarhaa; mutta eipäs vain yksikään antanut pettää itseään.

Sudentarhan luona oleva sudenkuoppa oli saanut peijatuksi ainoastaan muutamia koiria; muudan sellainen raukka sai viettä koko viikon kuopassa ennenkuin se surkuteltavassa tilassa, nälistyneenä ja pelästyneenä keksittiin ja pelastettiin.

Tapaus, joka olisi voinut päättyä onnettomastikin, tapahtui Tammikuun alussa tällä kuopalla. Eräs metsästysseuran jäsenistä matkusti muutamana päivänä katsastamaan sudentarhaa, ja ajoi hevosineen ja rekineen, ajajineen ja lakattuine pysyineen suoraan kuoppaan. Itse lennähti hän kuopan yli sen toiselle puolelle. Hevonen seiso takajaloillaan pystyssä, etujalat koukussa ja liikkumattomana, selvästi tietäen jokaisen liikkeen tuottavan vahingon. Ajajapoika oli pudonnut päälleen hevosen ja seivillään olevan reen väliin. Metsästäjän ensi työnä oli nyt pelastaa poika. Vaikeudetta sai hän hänelle ojennetuksi suitset ja siten onneksi hänen ylös hilatuksi. Hän jätti pojan paikalle ja kiiruhti itse lähimpään virstojen päässä olevaan taloon. Kahdentoista miehen avulla hinattiin hevonen ja reki eheinä kuopasta. Eläin raukka oli niin pelästyksissään, että kotvasen lepäytti päätään omistajansa olkapäätä vasten, ja näytti aivan levottomalta, kun tämä vetäysi pois.

* * * * *

Oli raitis aamu, talviusvaa ilmassa ja härmää puissa, kun helmikuun 1 päivän koittaessa me neljä metsästäjää ja kaksi lukashia lähdimme liikkeelle suunnitelmatta kuten tavallisesti. Iivana Paklja, joka tähän saakka oli ollut metsästysten johtajana, oli nyt matkustanut Venäjälle isäntänsä nimiin ostamaan metsämailta kierrettyjä karhuja. Iivana Gavrilovits oli sentähden ottanut johtajantoimen ja apulaisena oli hänellä tuo nuorekas ja reipas Vasiili. Koska sudet viime päivinä olivat risteilleet Turengin seuduilla, niin päätimme ohjata matkamme sinne päin. Auringon noustessa kulimme Hattelmalan harjun yli ja viidennen virstapatsaan kohdalla tuli vastaan mies, joka oli matkalla kaupunkiin, ilmoittamaan, että

sudet olivat käyneet yön aikana haaskalla vähän matkan päässä paikalta. Hänen ilmoituksensa huomasimme oikeaksi ja lähetimme miehen suorinta tietä jätse kaupunkiin viemään tietoa asiasta asianomaisille metsästäjille. Sudet olivat haaskalta palanneet takaisin valta-maantielle, jolla me nyt suurella vaikeudella seurasimme kieränlaiseksi ajetun tien keskustaa meneviä jälkiä. Muutamia virstoja eellempänä poikkesivat ne erästä tietä harjanteen yli jäälle päin ja Vanajan emäkirkon sivuitse Harvialaan päin. Jokaisessa tienristeyksessä piirsimme nuolen nietokseen, ohjeeksi jälestäpäin tuleville metsästäjille, joita odotimme kaupungista tuleviksi. Jäällä olivat kaikki neljä useissa paikoin kulkeneet rinnakkain tien kanssa yhtäsuuntaisesti. Eräät jälet olivat muita jälkiä paljoa suuremmat ja Iivana Gavrilovits luuli sen suden, jota Iivana Paklja oli ampunut sinä yönä, jona tuo merkillinen susikonsertti pidettiin, nyt jo yhdistyneen parveen ja uudelleen ruvenneen tovereilleen johtajaksi. Jos meidän kerran onnistuisi tappaa se, arveli lukashi toisetkin helpommin voitavan kiertää ja hengiltä ottaa.

Etäämmällä tuli järvi yhä kapeammaksi ja sudet kulkivat edelleenkin joko tiellä tai sen vieressä. Vihdoin tapasimme tien, joka meni suoraan järven poikki. Lukashit hyppäsivät reestä ja tarkastivat jälkiä eri teillä; ottivat sitten suksensa ja pyydettyään meitä odottamaan jäällä, lähtivät he oikealle päin menevää tietä. Odottaessamme, kulimme jäätä myöten eteenpäin ja näimme siellä kaikkien neljän suden jälet, jotka osoittivat heidän poikenneen tieltä ja menneen alahtavia maita pitkin vasemmalle Harvialaan päin.

Otaksuimme lukashein eksyneen jäliltä ja odotimme malttamattomuudella heitä. Parin tunnin kuluttua näimme reen tulevan hyvää vauhtia oikealla kädellä olevaa mäkeä alas. Reestä hyppäsi poika ja kertoi Kilpilän kartanolla Turengin tien varrella "paljo herroja" olevan koolla; he olivat ampuneet suden ja toisen olivat sudet itse syöneet. Ammutun suden oli hän itse nähnyt. Kiitävää vauhtia ajoimme nyt neljä virstaa Kilpilän taloon. Pitkin tuon mäkiä ja syviä laaksoja sekä tiheäkasvuisia metsäseutuja luikertelevan tien varrella näimme sutten jälkiä. Nämä olivat siis siltä paikalta, jossa jälet näimme, tehneet kierroksen Harvialaan päin ja palanneet takaisin jäälle Kilpilään menevän tien varrelle. Saavuttuamme Kilpilään näimme me keskellä valta-maantietä talon vieressä useita neliö-syliä laajan verisen paikan, ikään kuin joku suurempi eläin olisi siinä teurastettu ja palasiksi leiketty. Muutamat metsästäjät tulivat tuvasta meitä vastaan ja kertoivat paikan olevan taistelutantereeseen, jossa sudet olivat tappaneet ja syöneet yhden tovereistaan. Ei edes näkijäin kertomus olisi voinut saada meitä uskomaan, mitä ainoastaan omat silmämme ja tuo 2/3:ksi syöty suden jäännös meille vakuutti. Keskellä näillä seuduin enin ajettua yleistä maantietä, kaksi syltää suureen, aivan tien varrella olevaan, talonpoikaistaloon vievästä tiestä oli tämä tapahtunut. Eräs piika sanoi vähää ennen päivän valkenemista kuulleensa eriskummallista melakkaa maantieltä, vaan muutamat varhaiset kaupunkiin menijät eivät kuitenkaan olleet nähneet tuota suurta etupuolta, jota sitäpäitse hevoset varmaankin olisivat arastelleet. Asia oli siis tapahtunut myöhään aamulla. Kun susi aamulla huomattiin, ei siitä enää ollut jällellä muuta kuin sydän, mahalaukku ja osa keuhkoja sekä etupuoli juuri lapaluita myöten; kaikki muu oli niin täydellisesti ahmittu ett'ei luun sirpaletta, ei pienintä nahan hitusta eikä edes karvatukkoa tuosta tuuheasta hännästä ollut jällelle jäänyt. Sen sijaan ei päässä näkynyt merkkiäkään puremisesta, yhtä vähän kuin etujaloissakaan, vaan kun nahka sittemmin nylettiin, huomattiin kaula veriseksi ja pahoin purruksi. Tuon ison kauniin pään otti eräs metsästäjä, joka sisustutti sen niin että kita tuli ammolleen, ja nykyään on hänellä se seinällä koristeena muiden metsästys- ja voittomerkkien joukossa. Suuret ja aivan kulumattomat hampaat osoittivat, ett'ei se ollut mikään vanha susi. Varmaan ei ole saatu selville, oliko tuo revitty eläin syönyt myrkyä ja toiset sitten kipeänä hänet tappaneet ja syöneet, tai olisiko mustasukkaisuus mahdollisesti ollut syynä tekoon. Yleinen luulo on, että sudet heti hyökkäävät sen kimppuun, joka tappelussa ensin alkaa verta vuotaa, ja sitten syövät sen.

Syy siihen, miks'eivät kaupungista myöhemmin matkustaneet metsästäjät olleet huomanneet nuoliamme isolta maantieltä poikkeavalle syrjätielle, oli se, että olivat tavanneet miehen, joka toi sanoman tapauksesta Kilpilässä. Mies oli hyväntahtoisessa kiihkossaan saattaa mitä pikemmin tieto tapahtumasta, juossut sellaista vauhtia, ett'ei pitkään aikaan saanut sanaakaan suusta. Puhkuen hän vihdoinkin sai sanotuksi: "sudet söivät itsensä."

Metsämiesten keskustellessa Kilpilän kartanolla tuosta raakalaisesta tapahtumasta olivat lukashit metsässä kiertämässä petoja, joiden arveltiin olevan likitienoilla, sillä harvoinpa ne kovan eineen syötyään kulkevat pitkiä matkoja. Ei kauan viipynytkään, kun jo Iivana Gavrilovits tuli takaisin ilmoittaen susien olevan kierrettyinä aivan lähellä. Joukko metsästäjiä matkusti nyt Rastilan kylään ajoväkeä hankkimaan. Siellä oli par'aikaa lukukinkerien vuoksi paljo kansaa koolla, vaan pitkän aikaa palkasta tingittyä ei kuitenkaan saatu kuin muutamia harvoja miehiä meitä seuraamaan. Heidän vastenmielisyytensä oli luultavasti suureksi osaksi syynä se, että persoilivat päästäkseen osallisiksi odotettaviin kemuihin. Tämä olikin ainoa tapaus, jolloin kansa ei mielellänsä suonut apua kun se huomasi olevan omaksi edukseen, että niin vahingollisia eläimiä tapettiin. Muutamia kulkijoita, jotka olivat Kilpilään pysähtyneet, saimme puhutelluksi ajoon osaa ottamaan, ja kyytimiestemme kanssa karttui meille vihdoinkin 20 ajomiestä. Kinokseen kuten tavallisesti piirusti Gavrilovits kartan kierroksesta ja piti esitelmän venäjäksi, neuvoen ampujia ja ajoväkeä miten heidän oli käyttäytyminen.

Paljo aikaa meni neuvojen välttämättömään käännökseen suomeksi ja ruotsiksi. Kello 3 lähti nyt koko seurue liikkeelle. Muutamien satojen sylien päähän talosta asetettiin ensin nuo 13 metsästäjää, jonka jälkeen lukashit yhtä aikaa sijoittivat ajoväen molemmille puolin ampujalinja. Kun nämät nyt yhtyivät ajokaaren keskuksessa, alkoivat huudot. Toista tuntia seisoimme me metsästäjät liikkumattomina, vilusta väristen, ja odotimme joka silmänräpäys näkevämme sutten tulevan, vaan lopulla tuli ajoväki perille ja selville saatiin, että sudet olivatkin menneet ajon läpi. Meitä kummastutti kovin, ett'ei kukaan miehistä ollut nähnyt susia; mutta usea oli nähnyt niiden jälet kierroksessa. Lukashit vakuuttivat ajon tulleen suletuksi ilman että jälkiä ulos päin oli tavattu. Kaikki palasivat nyt taloon paitse Vasiili, joka lähetettiin ottamaan selville, mistä sudet olivat ulos menneet. Vähän aikaa myöhemmin astui tupaan ajomies, joka ei ollut läsnä, kun toiset saivat palkkansa tuosta hyödyttömästä avusta. Nyt kävikin selville, että mies oli jäänyt seisomaan sille paikalle, johon hän oli asetettu, ja äännetönnä katsonut, miten sudet, muutamien kymmenien askeleiden päässä hänestä, olivat juosseet ulos kierroksesta. Aivan ilomielin kertoi hän miten kaikki kolme sutta pystyssä päin ajoa kuunnellen laukkasivat erästä kaskiharjannetta ylös päin. Ensimmäinen oli ollut suuri "niinkuin pieni hevonen." Tuo tyhmä mies arveli että hänen etupäässä pitäisi saada maksu, koska hän oli ainoa, joka oli sudet nähnyt. Hän ihmetteli yhtä paljo niitä, jotka nauroivat hänelle, kuin niitä, jotka kovin sanoin soimasivat häntä. Olisipa hänellä ollut pyssy, niin kyllä hän olisi näyttänyt, kuka tässä paras mies oli, eivät vain olisi sudet kuolleet, jos hän kuinka olisi huutanut, yhtä vähän kuin toistenkaan huudoista kuolivat.

Pahalla tuulella lähdimme kaupunkiin ajamaan. Milloin sitten metsästys onnistuisi, kun ei niinkään myötäisissä oloissa kuin tänä päivänä?

Kaikki osanottajat talven innokkaihin sudenajoihin kokoontuivat myöhemmin illalla. Useimmat olivat päivän vastuksista kadottaneet kaiken toivon ja ainoastaan vastenmielisesti ottivat muutamit metsästäjät huolekseen seuraavina päivinä seurata lukasheja. Tiheät lumisateet peittivät näinä päivinä tykkäänään jälet eikä tiedetty minne päin pedot olivat vetäyneet.

* * * * *

Varhain aamulla helmikuun 5 päivänä matkustivat lukashit yksinänsä kaupungista susia vakoilemaan. Kello 1 päivällä saapui seuran puheenjohtajalle sana Viiralan polttimon polttomestarilta, että sudet taaskin olivat syöneet yhden omaisistaan ja että toiset, kolme luvultaan, olivat kierretyt. Sanoman tuoja oli saapunut pulskalla juoksijalla, joka perille tullessaan oli ihan valkeassa vaahdossa tuosta 16:n virstan pituisesta kovasta juoksusta. Kapula kiersi heti ympäri ja kello puoli kaksi lähti 4 metsästäjää matkalle. Matkalla kysimme lukasheja joka talosta, vaan kukaan ei heitä ollut nähnyt. Ensi kerran piti siis nyt järjestää ajo ilman lukasheja. Kello 3 nousimme ylös ajoneuvoistamme Viiralassa ja kohta sen jälkeen saapui kaupungista vieläkin kaksi metsästäjää.

Metsävahti, joka oli sudet kiertänyt, tuli heti saapuville. Hän oli hyvin omituinen mies. Hänellä oli äänen kaikupohja suunlaessa jollakin tavoin puutteellinen ja korvasi äänen selvyuden huutamalla kaikki, mitä puhui. Muuten näytti hän olevan metsäelämässä karaistu, voimakas mies. Hänen perinpohjainen kertomuksensa tehdystä kierroksesta saattoi meidät siihen vakuutukseen, että sudet todellakin olivat kierretyt; mutta kierros oli tehty niin suuri että ajon onnistumista tuskin voi toivoakaan. Kaksi laajaa metsäylännettä sulki kierros sisäpuolellensa ja olisipa tarvittu melkoinen joukko ajoväkeä ja useita ampujia saadakseen tämän maapalstan suljetuki. Älykäs polttimomestari oli jo edeltä käsin hankkinut ajoväkeä, ja myöhäiseksi kuluneen illan vuoksi täytyi meidän kiirehtien vaeltaa jään yli toiselle puolen vesistöjä. Kulku oli erittäin vaivalloista, sillä paksun lumen alla oli uhkuvettä noin puolen jalkaa ja muutamia paikoin vielä enemmänkin. Molempain harjujen väliselle tienoolle, johon kaikki pysähdyimme, oli hyvinkin kolme virstaa. Jäällä ylettyi sohju ja lumi polvien yläpuolelle ja metsässä olivat nietokset yhä paksummat. Matkallamme näimme sen paikan, jossa tuo puoleksi kumppaliensa syömä susi oli tavattu. Polttomestari oli pannut metsään myrkytetyn koiran penikan ja jälet menivät ahmitulta haaskalta revityn suden luo. Tässä tapauksessa voi siis aivan varmasti otaksua, että susi tuli myrkytetyksi ja joko ensin kuoli ja omaiset sitten söivät sen tai että ne sen sairaana ollessa hyökkäsivät kimppuun, tappoivat ja söivät sen suuhunsa.

Jouduttuamme perille molempain harjantein väliseen notkoon, rupesi seuran esimies johtajaksi. Hän lähetti metsävahdin ja erään toisen suksimiehen tutkimaan kummallako noista kahdesta metsäisistä harjuista sudet olivat, ja kahdenkymmenen minuutin kuluttua näkyikin jo metsänvahti tulevan korkeata harjua alas. Komeaa oli nähdä hänen, ilman että lumen peittämät puut ja pensaat häntä estivät, kiitävää vauhtia ja molemmissa käsissään pyssyänsä heiluttaen, laskevan tuota auringon väririkkaassa loistossa säteilevää jyrkännettä alas. Tuolla kaukana harjun nyppylällä hän ensin näkyi, vaan muutamien silmänräpäysten jälkeen oli hän jo perillä. Hän alkoi heti huutavalla äänellään kertoa, että susi oli kierrettyä järvestä etäämpänä olevalle harjulle. Juuri kun ampujain ja ajoväen asettamisen piti alkaa, saapui siihen eräs metsästäjä, joka myöhään ja aivan yksin oli lähtenyt kaupungista. Hän oli niin kovin kiiruhtanut matkaansa hyyhmässä ja kinoksessa voidakseen ajoissa saavuttaa meitä, että hän tuskallisesti läähöttäen vaipui nietokseen ja oikein kähisi hengittäissään. Hän pyysi meitä viivyttämään

lähtöämme, kunnes hän oli niin paljon toipunut, että voi seurata mukana. Heitettyään päältä lyhyen lammasturkin, höyräsi hänen ruumiinsa talvikylmässä, kuin juoksijahevonen lopetetun kilpailun jälkeen. Sillä välin kun metsänvahti sijoitti ajoväkeä saadun neuvon mukaan, järjesti meidän puheenjohtaja ampujoita. Hän asetti viimeksi tulleen toverin sille paikalle, jonka hän luuli tarjoavan parhaat toiveet. Päätös osoitti hänen harkintansa oikein, sillä muutamia minuuttia ajon alkamisen jälkeen tappoikin meidän innokas metsästysveljemme ensi laukauksella suden 30 askeleen päästä. Kun ajo oli tullut perille ampujan luo, kokoontuivat kaikki ammutun hukan luo ja yleinen ilo metsästyksen menestymisestä ilmausi tuommoisissa tilaisuuksissa tavallisella tavalla.

Ajomiehet väittivät nähneensä kierroksessa useiden susien jälet; mutta pimeä oli nyt jo likellä, ja ajetun kierroksen tarkastuksesta ei tänä päivänä voinut tulla mitään.

Onnellista ampujaa, joka pitkän talven sodissa oli uhrannut paljon aikaa ja vaivaa, kunnioitettiin taistelutantereella ilman huomattavaa kateutta, kaadetun suden arveltiin varmasti olevan juuri tuon joukon ison johtajan.

Hyvällä mielellä takaisin Viiralaan palatessamme, eivät nietokset ja hyyhmä enää tuntuneetkaan niin vaikeilta. Hukka metsästä kuletaissa astui aina uusia kantajia sijaan, kun entiset väsyivät. Viiralassa kiitettiin kaikkia, jotka hyväntahtoisesti olivat olleet apuna metsästyksen onnistumiseen, etupäässä polttomestaria, ja metsänvahdille sekä sanoman kaupunkiin viejälle jaettiin sopivia palkintoja.

Kun susi oli saatu kiinni sidotuksi etumaisen reen kuskilaudalle, lähdettiin vihdoin paluumatkalle. Kello 7 illalla ajoimme kaikki kaupungin kievariin. Kynttiläin ympäröimänä asetettiin susi näytteille keskelle huonetta ja puolen tunnin kuluttua ympäröi sitä katselunhalukkaita herroja ja vallasnaisia. Kaikkien läsnä olevien metsästäjien tarkastaessa punnittiin se nyt ja mitattiin. Paino oli runsaasti 6 leiviskää; — pituus hännän nenästä, karvoja lukematta, kuonon kärkeen juuri 11 korttelia; — pääkallon takimmaisesta osasta kuonon kärkeen 14 tuumaa; — korkeus sä'än yli 31-1/2 tuumaa ja ympärysetujalan lapaluun takaa 42 tuumaa.

Kun Iivana Gavrilovits ja Vasiili koteusivat turhalta retkeltään Sääjärvelle päin, tulivat hekin kievariin. Suden sanoivat he varmaan olevan sen suuren uroon, joka parvea johti; alkujaan arvelivat he parveen kuuluneen yhdeksän petoa, mutta nyt siitä ei ollut jällellä kuin yksi naaras. Monta kertaa valittivat he, ett'eivät saaneet osaa ottaa "bolshoi jusin" tappoon, vaan ilmoittivat kuitenkin suurta tyytyväisyyttään siitä, että susi, suurin mitä he koskaan olivat nähneet, oli saanut surmansa. He arvelivat yksinäisen naaraan nyt helposti voitavan käsiin saada, tulevaisuus osoitti, ennustivatko oikein.

Myöhemmin kokoontuivat maljan ympärille iloiseen iltamaan kaikki talven muistettaviin sudenajoihin osaa ottaneet. Lukasheja, jotka pahaksi onneksensa olivat olleet poissa sanoman tullessa Viiralasta, lohduteltiin sillä että olimmehan heidän johdollaan edistyneet siihen määrin, että jo omin voiminkin voimme saattaa talvisen sudenajon onnelliseen loppuun.

Seuraavana päivänä matkasivat muutamat metsästäjät lukashien kanssa kierrosta tarkastamaan ja huomattiin ainoastaan yhden suden olleen kierroksessa. Se oli monta kertaa kääntynyt ajoon päin ja nähtävästi aivan vastenhakoisesti mennyt ampujia kohden; siinä syy, miksi ajoväki luuli nähneensä useiden susien jälet kierroksessa. Minne tuo yksinäinen naaras oli paennut, siitä ei tällä retkellä voitu selkoa saada. Luultavasti oli se paennut jotakin sellaista tietä myöten, jolta kulkiat olivat hivuttaneet jälet pois. Seuraavina päivinä olivat lukashit tiedustelemassa, vaan vasta viisi päivää myöhemmin ilmoitettiin meille, että eräs rouvasihminen oli puolispäivälliskävelyllään Perttulan seudulla nähnyt suden; molemmat lähtivät vastakkaiseen suuntaan toisiansa pakoon. Lukashit ja useita metsästäjiä ajoi sutta takaa joka päivä, vaan kierretyksi sitä ei kuitenkaan onnistuttu saada. Päivälläkin oli se liikkeessä ja etsi kadonneita omaisiaan. Eräänä yönä oli se syönyt kovasti myrkytettyä koiranpenikkaa, ja kun sittemmin kovan lumentulon perästä jälkiä ei enää voitu löytää, otaksuttiin sen heittäytyneen kuolemaan johonkin syrjäiseen soppeen.

Kaikki yhdeksän sutta olivat nyt siis hengiltä ja lukasheja piti nyt kiitellä ja laskea heidät kotiin isäntänsä luo Hollolaan; mutta sitä ennen päätimme kuitenkin jonakuna päivänä lähteä liikkeelle ja koetella kiertää ja tappaa jonkun ketun. Olimme koko talven niin tunnollisella uutteruudella toimittaneet sudenajoa, ett'emme koko aikana tahtoneet käyttää lukashien emmekä myös omaa aikaamme tuohon huvittavaan ketunjahtiin.

Viisi metsästäjiä ja molemmat lukashit lähtivät eräänä kauniina aamuna matkalle ja niin majouduimme Pietilään, sillävälin kun Iivana Gavrilovits ja Vasiili kumpainenkin omalla suunnallaan vasemmalla puolen tietä koetti etsiä jälkiä ja kiertää Mikko-veitikkaa. Tunnin odotettuaamme päätimme itse koettaa Hattelmalanharjun sivuharjanteilla ja vesistön välillä. Meistä oli ainoastaan kaksi ottanut mukaansa sukset, ja nämä kaksi lähtivät nyt jälkiä etsimään, Parin tunnin kuluttua palasivat he ilmoittaen ketun olevan kierretyn Perttulan seudulla jonkun matkan päässä sieltä. Kierrokselle mennessämme tapasimme lukashit; mitään vereksiä jälkiä eivät he olleet löytäneet. Lähimmistä taloista

saimme 10 ajomiestä ja kohta seisoiimme sijoitettuna eräälle metsänkielekkeelle, joka yhdisti laajan metsäisen harjun suuren metsän kanssa. Ajo alkoi, vaan oikea sivu vetäysi heti kierroksen sisäpuolelle päin ja erotti siten meidät ampujat muusta ajosta. Ajon kestäessä jätimme sen tähden paikkamme ja menimme oikealle kädelle. Meidän nähden vilisti Mikko suurta metsätöntä ylännettä ylös ja kun ei muukaan auttanut pujahti se muutaman torpan kautta maantien yli ja katosi toisella puolella isoa lakeaa maata olevaan metsään. Lähinnä olevat erottivat selvään, että se oli iso, tummankarvainen kaunis kettu. Ajoimme takaisin kaupunkiin suutuksissamme siitä, ett'emme parin poika nulikan tottelemattomuuden ja tyhmyyden vuoksi onnistuneet yrityksessämme.

Seuraavana päivänä lähtivät lukashit Hollolaan ja metsästysten arveltiin loppuneen nyt täksi talveksi; mutta suureksi ihmeeksemme saapui seuraavina päivinä sanomia, eri tahoilta, että suden jälkiä muka oli nähty niillä tienoilla, joilla noita pitkällisiä metsästyksiä oli toimitettu.

Tuollaisen viestin johdosta matkustikin muutamia metsästäjiä eräänä päivänä niitä tarkastamaan, vaan perille tultuaan huomasiivat he tuossa paksussa, pehmeässä lumessa vain jäniksen jälet ja taas raukesivat kaikki sudenajon toiveet tämän talven ajaksi.

* * * * *

Aamulla helmikuun 25 päivänä toi tunnettu luotettava mies sanoman Welssin myllyltä, että yön aikana oli kaksi sutta kulkenut läpi kartanon ja sitten tietä pitkin vaeltanut metsään Katumaanjärvelle päin. Seitsemän metsästäjää lähti heti liikkeelle, eikä kovin kauas kaupungista tultukaan, kun jo tapasimme noiden kahden suden jälet, joita myöten seurasimme myllylle. Hukat olivat tirkistäneet molemmista akkunoista tupaan ja tarkastelleet navetan ovea. Koko yön oli satanut lunta, vaan jälet olivat kuitenkin kaikkialla puhtaat ja lumettomat. Sudet olivat siis olleet liikkeellä jokseenkin myöhään aamulla. Tottumuksen avulla, jonka jälkien arvostelemisessa jo olimme saavuttaneet, päätimme niiden olevan avioparin ja uroon mahdottoman ison. Muutamat luulivat yksinäisen naaraan vielä olevan elossa ja menneen uusiin naimisiin; toiset taas että uusia susia oli tullut seudulle.

Kolmessa reessä ajaen seurasimme jälkiä metsätiellä. Renki Otto, joka oli sanoman kaupunkiin tuonut ja jonka useat metsästäjät tunsivat reippaaksi apulaiseksi jänisjahdeillamme, otettiin oppaaksi, sillä hän tunsu hyvin kaikki tänä talvena ajetus metsätiet tienoolla, johon mekin syksyn metsästyksien jälkeen olimme jossakin määrin perehtyneet. Lopulla löysimme paikan, jossa sudet olivat poikenneet tieltä niityn yli varemmin ajetuille, lumen peittämälle tielle. Luultavasti lepäsivätkin ne likitienoossa jollakin metsäisellä mäellä, vaan kuitenkin päätimme kahdessa eri joukossa ajaa vastakkaisille tahoille; saartaa joku suurempi piiri ja tavata toisemme kolmen virstan päässä paikalta Nautalammin rannalla olevassa mökissä. Erittäin huonoja teitä ja paksussa lumessa tallustaen saavuimme mainittuun mökkiin minkäänlaisia jälkiä tapaamatta, ja sudet olivat siis ympäri ajetus maapalstan sisäpuolella; mutta kierros oli ajon toimittamista varten liian avara. Päätettiin sen tähden, että yksi rekikunta ajaisi johonkin metsä-ajoon käytettyä, paraiksi ajokelvollista tietä myöten, joka meni keskeltä kierroksen halki, ja sitten yhtyisi toisiin sillä paikalla, jossa sudet olivat poikenneet tieltä ja ensimmäinen ajokierros aloitettu. Jälkiä löytämättä toimeenpantiin tämäkin; kierros oli nyt vähennetty puoleen ja sitä voitiin siis, vaikka se olikin jokseenkin iso, kaikissa tapauksissa käyttää ajon toimittamista varten. Äänestyksen kautta päätettiin kuitenkin, että seuran harjautunein ja taitavin suksimies Oton kanssa oman arvionsa mukaan vieläkin pienentäisi kierrosta ja samalla kertaa neuvoisi Ottoa, miten hänen tulisi asettaa ajoväki, jonka me sillä välin hankkisimme Paavolan ja Kappolan taloista, muutamien virstojen päässä Katumaanjärven rannalla.

Tässä tarkoituksessa lähtivät nyt kaikki kolme rekeä matkalle ja palasivat 15 miehen kanssa kierroksen lähtöpaikalle samaan aikaan kun reipas toverimme Oton kanssa hyväntuulen näköisinä ehättivät kokouspaikalle. Sudet olivat aivan likellä ja kierros ei ollut puoltakaan virstaa läpimitaten.

Vanhan tavan mukaan otti seuramme puheenjohtaja ylipäällikkyyden, neuvoi ajoväkeä ja antoi numerot ampujille. Eräällä ajoväkeen ai'otulla kiertävällä puutarhurilla ja tunnetulla salametsästäjällä oli yksipiippuinen kivääri ja hän pyysi päästä ampujain joukkoon. Vaikka useat metsästäjät puoleksi vastustivat, asetettiin hän kuitenkin ampujarivin oikealle sivulle. Miehen metsästäjänylpeys näytti tuosta epäluottamuksen lauseesta loukkautuvan ja hän kuului murahtavan jotakin siitä kuka tässä paras ampuja oli.

Hiljaa ja varoisesti toimitettiin metsämiesten ja ajoväen sijoitus pehmeässä lumessa. Metsästäjät seisoiivat 80 à 100 askeleen päässä toisistaan. Kun ajo Oton antaman merkkihuudon jälkeen alkoi, ihmelteli jokainen kierroksen pienuutta. Kuitenkin seisoiimme tovin aikaa jännityksellä turhaan odottaen sutten ilmestymistä. Vihdoinkin paukahti laukaus oikealla siivellä ja ajoväen huudot sillä puolen ilmoittivat susien sieltä yrittävän päästä ajon läpi. Kohta sen jälkeen tuli susi syvässä lumessa laukaten pyssymiehiä n:o 1 ja 2 kohden oikealla siivellä. Kaikki neljä laukausta jyrähti aivan perätysten, vaan tielle tultuaan juosta kuopasi susi kolme jalkaa likeltä n:o 1:stä, joka ei vielä ennättänyt saada piippuihin uusia patroonia, ennen kuin peto muutamien askelein päässä hänen takanansa kaatui

hengetönnä maahan.

Ajoväki tuli lopulta ampujariville ja nyt saimme tietää molempain sutten tulleen puutarhuri-nahjusta kohti, mutta tämäpä oli tuolla isoreikäisellä kiväärillään, jossa oli kaksi luotia, ampunutkin jo pitkän matkan päähän, vaikka sudet tulivat suorastaan häntä kohti. Laukauksien jälkeen meni uros oikeanpuolisen ajon läpi, vaan naaras heittäysi onneksi takaisin kierrokseen ja sai surmansa.

Puutteellisista ja kuluneista hampaista voimme päättää emäsuden jokseenkin vanhaksi. Suttunen leposijalla oli nähty veripilkkuja lumessa, jotka juuri osoittivat kestävästä kiiman aikaa. Hedelmällinen nainen oli siis jo alussa saatu rikotuksi; mutta urossusi ehkä arveli paetessaan: "Jos kadotankin yhden, niin onpa tuhat jällellä." Me ajattelimme: "Parempi onni ensi kerralla."

Me läksimme kaikki Paavolaan. Kansaa kokoontui ammutun suden ympärille ja kaikki ilmoittivat tyytyväisyyttään siitä että herrasväki oli saatu estetyksi asettumasta tienoolle. — Ajoväelle, joka tällä kertaa oli hyvin täyttänyt tehtävänsä, annettiin kiitoslauseita ja maksettiin hyvästi; Otto taas, joka toi sanan kaupunkiin ja asetti ajoväen, sai erityisen lahjan. Puutarhuri katosi samalla kuin susikin, jonka hän pelästytti kierroksesta.

Kello 5 olimme kaupungissa. Oli sunnuntai ja ihanan auringonlaskun aikana paljon kansaa liikkeellä, vähää ennen ammuttu iso koirassusi oli vielä kettämättä ja molemmat asetettiin nyt rinnatusten kievarin kartanolle, jossa suuri väen paljous myöhään illalla katseli niitä.

Me metsästäjät vietimme kuten tavallisesti onnistuneen metsästyspäivän jälkeen illan yhdessä. Iloamme tapetusta naarassudesta häiritseviä kuitenkin ajatus että uroon onnistui päästä pakoon. Kukaan ei olisi halunnut tänä iltana olla puutarhurin housuissa.

Pakoon pääsystä koirassutta päätettiin kaikella innolla ajaa takaa, ja kello 11 illalla matkusti kolme metsästäjää Heinäkankaan tien pohjoispuolella oleviin metsiin koettamaan ulvomalla vietellä sutta, jonka otaksuttiin ikävöivän rakasta puolisoaan. Ilma oli kolkko ja tuuli vinha, vaan kirkas kuutamo elvytti toiveita. Likellä Welssiä kuulusti kuin susi olisi vastannut, vaan tuulen tohina eksytti heitä. Vasta myöhemmin paluumatkalla kaupunkiin, havaitsivat he jällellä, että susi todellakin oli heidän ulvonnastaan lähestynyt ja pitkin erästä kujaa tullut isolle maantielle ja luultavasti nähnyt metsämiehet sekä sitten paennut idänpään metsiin.

Päivä päivältä seurattiin nyt jälkiä onnistumatta kuitenkaan kiertää petoa, joka myötäänsä oli liikkeellä, enimmäkseen maantiellä. Luultavasti etsi se vieläkin naarasta, sillä se palasi usein sen metsän läheistöön, jossa naaras ammuttiin. Aamulla maaliskuun 1 päivänä söi se strykniniillä myrkytetyn haaskan; mutta syönnin koko seuraus supistui muutamiin vähäpätöisiin oksennuksiin. 7:n päivän aamuna oli se syönyt itsestään kuolleen sian ja kaksi seuran jäsentä kiersi sen Aulangon metsässä kolme virstaa kaupungista. Viesti lähetettiin heti ja paljon metsämiehiä saapui kohta paikalle, vaan ajoväkeä sijoittaessa pelästyi susi ja pötki tiehensä. Moni metsästäjä oli ilman suksitta ja huppuroitsemisen tuolla karulla kivikkomaalla kolmen jalan paksussa lumessa oli tällä kertaa erittäin vaikeaa. Pysyttiin kuitenkin päätöksessä saattaa loppuun tämä viimeinen sudenajo tienoolla ja pitkät matkat ajettiin petoa takaa Hauhon pitäjäänsä, kunnes se 18 päivänä taas kierrettiin pohjoispuolella Aulangon järveä. Kutsumusta noudatti 9 metsämiestä ja 15 ajomiehen kanssa toimitettiin ajo. Susi tuli ampujarivin oikealle sivulle, haavoitettiin kahdella laukauksella ja verissään juoksi se sitten sivusmiesten ohitse. Tämä, joka seuraan kuulumattomana metsästäjäpukunsa nojassa oli saanut paikan ampujarivissä, tunnusti sittemmin suoraan, ett'ei hän ennen ollut ampunut muihin kuin maalitauluihin. Kymmenen jalan päästä ampui hän päin mäntyyn, ja lähti huutaen juoksemaan suden jälkeen, joka hiljalleen kahlata töpösteli paksussa lumessa eteenpäin.

Kuusi metsästäjää seurasi heti jälkiä, osaksi ajaen, osaksi hiihtäen, aina Vanajan ja Hauhon pitäjien väliselle rajalle ja palasi vasta pimeän tultua kaupunkiin, seuraavana päivänä lähti kaksi metsästäjää liikkeelle jatkaen jälkien seuraamista siltä paikalta, johon ne eilen illalla oli jätetty. Joka paikassa, missä susi oli mennyt pois tieltä, yritettiin sitä kiertää, vaan vasta myöhään iltapäivällä onnistui se. Toinen metsästäjästä asettausi kierretyn metsän läpi tulevan tien suulle ja toinen hiljaa huudellen ajoi jälkiä myöten. Aivan oikein tulikin susi tietä myöten, vaan toinen latinki petti, toinen sattui takapuoleen, ja silloin pakeni hurttakin tietä pitkin jällellä. Kun me, metsästäjät kaupunkiin palattua, saimme kuulla, mitä sinä päivänä oli tapahtunut, herätti tuo vielä entisten lisäksi tullut tapaturma sitä enemmän suuttumusta, kun pyssyn vähin olisi odottanut pettävän ollessaan arvossa pidetyn metsästäjän ja semmoisen ampujan käsissä, joka oli tunnettu hyvistä kivääreistään ja suuresta kätevydestään. Lukossa se oli sentään vika ollut, ja se se oli onnettomuuden tuottanut.

Seuraavana päivänä satoi lunta, vaan kaksi metsästäjää matkusti kuitenkin tuon pitkän matkan eilispäivän tapaturman näyttämölle ja kolme penikulmaa kaupungista löysivät he vihdoinkin paikan, jossa susi oli poikennut tieltä. Kello 11 olivat he kiertäneet suden, vaan kierros oli liian iso ja he katsoivat tarvittavan paljon pyssymiehiä ajoon. Toinen matkusti sen tähden kaupunkiin lisäväkeä

hakemaan ja toisen oli sillä aikaa hankkiminen lähimmästä taloista ajomäkeä. Kymmenen metsästäjää lähti heti jouduttavaa ravia ajamaan tuota kolmen peninkulman pituista matkaa kaupunkiin ja vähää ennen hämärää saapuivatkin he perille. Jällelle jäänyt pyssymies oli sillä välin hyväntahtoisuudessaan halunnut lohkaista kierrosta pienemmäksi, vaan tulikin sitä tehdessään sutta liian likelle ja säikäytti sen pois. Hyvin ärsytetyllä mielellä palasivat kaikki takaisin kaupunkiin lunta kovasti pyryyttäessä. Yksi metsästäjistä jäi paikalle ja koetti tuiskussa kauvan seurata jälkiä, mutta kohtasi lopulla semmoisen vaivan noissa keräytyneissä kinoksissa, että hädin tuskin pelasti itsensä erääseen torppaan.

Tämän jälkeen ei voitu enää tuon niin innokkaasti ajetun ja viidellä latingilla ammutun suden jälkiä löytää, vaikka monta päivää ahkerasti tiedusteltiin, ja kaikki jäivät nyt siihen luuloon, että se niistä kolmesta laukauksesta, jotka nähtävästi olivat siihen sattuneet, vihdoinkin oli kuollut ja lumimyrsky yöllä maaliskuun 19 ja 20 päivän välillä sen sitten haudannut paksuihin kinoksiin.

* * * * *

Kysymykseen, miten metsästyksessä Hollolassa olivat onnistuneet, ilmoitti lukashein isäntä, että maaliskuun ajalla oli kierretty monta kettua, jotka osaksi hän itse osaksi myöskin lukashit olivat ampuneet. Neljä vanhaa sutta oli monena vuonna oleskellut niillä tienoin, missä Iitin, Nastolan ja Orimattilan pitäjät yhtyvät. Tammikuulla 1882 oli yksi emä ammuttu ja sittemmin oli ainoastaan kaksi sutta tietömissä. Eräs suutari Perheniemen kylästä on vuosittain ottanut pennut niiden pesästä, vaan niin kuin näyttää tahallaan säästäneen vanhemmat. Hän oli kahtena viimeisenä vuonna kantanut 1,200 markkaa palkkioina ja olisi kai vieläkin halunnut jatkaa sitä menoa. Kolmen viikon ajalla toimeenpanivat lukashit metsästyksiä noita kahta sutta tappaakseen. Monen onnistumattoman yrityksen jälkeen onnistui Iivana Pakljan vihdoinkin kiertää ne ja kaataa molemmat kahdella laukauksella. Uros tuli edellä ja sai ensi laukauksen rintapäähänsä, vaan jatkoi matkaansa, Iivanalla oli tarpeeksi mielenmalttia, niin että hän, ollen vakuutettuna pedon haavan kuolettavuudesta, ampui toisen laukauksen naaraasen, joka jäikin paikalle. Uroon löysi hän muutamien satojen sylien päässä kuolleena. Se oli suurin, minkä Iivana koskaan oli nähnyt. Peto painoi 121 naulaa ja pituus kuonosta hännän nenään oli 6 jalkaa.

* * * * *

Sitten kun sudenajot täksi talveksi olivat lopullisesti päätetyt, kutsuivat kaupunkilaiset huhtikuun keskivaiheilla kaikki osanottajat pitoihin. Tahdottiin siten osoittaa myötätuntoa sitkeälle työlle ja muutenkin metsästysseurain seurattavalle tavalle, jolla paikkakunnan metsästäjät olivat toimineet hyvän asian, susien hävittämisen, vuoksi.

Luotettavaa lukua ei vielä voi saada siitä miten monta sutta tänä talvena on tapettu; mutta mikäli sanomalehdistä on saatu tietää, on innokkaita ajoja toimeenpantu yli koko maan, ja luultavasti ei ennen koskaan ole niin paljo susia yhtenä talvena kaadettu. Sopii toivoa, ett'ei tämä innostus tule jäähtymään. Tieto siitä tavasta, miten petoja kierretään, tulee, kun se nyt kerran on toteutunut meillä, aina yhä enenemään. Jos maanmiehet kerran itse yleisesti ja todenteolla ryhtyvät asiaan, niin ei monta vuosikymmentä viipyne, ennen kuin maa on kokonaan vapaa siitä veron rasituksesta, jonka hukat tähän asti ovat sieltä perineet, eikä maine Suomessa tapahtuneista, kauhistavista lapsenryöstöistä enää kierrä ympäri maailmaa.

OSA II.

[1888.]

ONKIMARETKI KANKAISTEN JÄRVELLE.

Kesällä 1881 kävin ensikerran Kankaisten järvellä, ja useat kerrat olivat onkimaretkeni jokseenkin onnistuneita. Tulin näin siihen vakaumukseen, että järvi kyllä oli kalaisa ja voisi, jos keinotekoisia

ongintapaikkoja laitettaisiin, tarjota erinomaisen hyvän paikan onkimiselle. Saadakseen kaloja yksin paikkoihin kokoontumaan ei oltu mitään tehty; tosin oli keskellä järveä eräs kari, vaan sekin oli liian laaja ollakseen minään erityisenä veden asukasten kokouspaikkana. Seuraavana talvena upotutin eri syvyyksille järveä risumurrokkoja ja keväällä lisättiin niihin vasta lehdelle puhenneita koivuja ja haapoja.

Toissa kesänä kesäkuun 2 päivänä lähdin koettamaan onkimista uusilta murrokoiltani, ja tämän retkenipä nyt juuri aionkin kertoa. Yksi ainoa köyhä mökki sijaitsee tuon kauniin metsälaitaisen järven rannalla ja tähänpä oli edellisenä kesänä pieni uusi tupa rakennettu, jonka tuvan ystävällinen torpanväki kernaasti heitti minulle yömajakseni. Illalla noin kuuden aikana saavuin minä mökille, jossa vanhemmat ja lapset minua tervetulleeksi toivottivat. Neljätoista vuotias poika Vihtori, sama, joka metsässä meitä opasteli koettaessamme niillä seuduin kiertää susia, loisti ilosta kuullessaan, että hän sai tulla mukaan veneeseen. Saatuaani kaikki kapineeni tuossa pienessä tuvassa järjestykseen ja onkimaneuvoni kuntoon menin mökkyrin ja Vihtorin kanssa rantaan varustelemaan onkimavenettä, jonka olin sinne joku aika sitten kuletuttanut. Olin käskenyt että vene heti perille tultua työnnettäisiin vesille turpoamaan, mutta tätä käskyäni ei oltu toteltu, ja senpä tähden täytyikin nyt sivellä talilla kaikki liitokset ja saumat sisäpuolelta, jos mieli sitä seuraavana päivänä voida käyttää. Isäntä työskenteli koko illan sen kanssa ja Vihtori tuli mökin ruuheen soutajakseni. Sousimme niille paikoin, jossa järvi puron kautta purkaa vetensä, ja saadaksemme täkyjä huomispäiväksi heitimme hienoimmat onkineuvomme veteen; mutta vuoden aika oli vielä liian varhainen ja vesi liian kylmää, joten pienemmät kalat eivät vielä olleet nousseet rannikoille. Me muuttauduimme paikalta toiselle ja koettelimme, mutta sama huono menestys kaikkialla; ainoastaan muutamia ahvenia saimme, vaan nekin olivat kovin isoja ongen syötiksi, enkä koukkujakaan aikunut tällä kertaa heittää. Ilta oli kuitenkin ihana, ja minua huvittikin suuresti nuo retket kaikille ennen tunnetuille rannoille. Laululinnut visertelivät, käki kukkui, ja ulapalla näkyivät helakanvalkoiset tirrat leijailevan iltaruskon valaisemain pilvien ja niiden peilikirkaaseen järven pintaan kuvautuvien varjojen välillä. Olin sinä suvena ensi kertaa veneessä ja tunsin taas saman suloisen ja omituisen mielialan, johon luonnon samalla elinvoimaa uhkuva kuin rauhaisa ihanuus ennenkin oli minut saattanut. Sousimme vihdoin tuonne suurelle karille, johon murto oli tehty neljän sylen syvyydelle, ja niin laskimme kiviriipan. Otin kiposta ahvenen, panin sen pitkäsiimaiseen nokkaseen ja heikettyäni ongen veteen ojensin sen Vihtorille, sillä aikaa kun itse ongin paino-ongella. Neuvoisin häntä, että hän heti kohta, kun tunsu nykäistävän, voimakkaasti heilauttaisi raskasta ja jäykkää vapaa; täten kun näet on tapana koukulla onkiessa vastata nykäisyä; koukku tarttuu silloin nieliäkalan suunlakeen. Samassa kavahti poika seisolleen veneessä molemmin käsin tarttuen vapaan. Omituisen vakavalla äänellä hän samassa huusi: "se on iso kala." Kaikin voimin koki hän vastaan ponnistella, mutta yhä alemmaksi painui vapa. En uskaltanut minäkään tuossa vaaruvassa purressa jättää paikkaani perässä, vaan kehoitin kiihkoisasti Vihtoria ojentamaan vavan minulle; hän yrittikin minua lähestyä, vaan se ei onnistunut. Nojautuen polviini ojentausin vihdoin eteenpäin ja sain vavan kiini silloin, kun sen latvapuoli jo oli syvälle veteen notkistunut. Kauan aikaa sain panna kaiken voimani liikkeelle pitäakseni vapaa, niin että se siiman kanssa muodosti kulman, seikka, joka välttämättömästi on vaarin otettava, sillä jos hauki ne kerran olisi vedessä suoraan linjaan saanut, niin olisi joko siima katkennut tai koukku kalan suusta irroittunut. Useat kerrat sain tuon mahdottoman suuren kalan veden pinnalle, vaan niin etäällä veneestä se aina pysytteli ett'ei Vihtori haavilla ylettynyt. Vähitellen näyttivät hau'en voimat kuitenkin vähenevän ja sen liikkeet tulivat yhä heikommiksi; minäkin olin aivan hengästyksissä pitkällisestä kamppailusta. Vihdoin viimein onnistuin varovaisesti saamaan tuon häikäleen veden pinnalle veneen viereen, ja Vihtori seiso i haavinsa kanssa valmiina; mutta liikutettuna hetken vakavuudesta kun oli, käyttäysi hän niin taitamattomasti, ett'ei tarpeeksi syvälle veteen pistänytkaan haavia, vaan pukkasi haavin puitteella vasten hau'en suuta, juuri sille kohdalle, johon koukku oli tarttunut. Kala sätkäytti voimakkaasti purstollaan, niin että vesi pärskyi ympärillä, ja koukkukin irtausi leu'astaan. — Muutaman osan sekuntia lepäsi se ihan suorana veden pinnalla ja ui sitten hiljalleen pois; juova vedessä osoitti vaan sen tien.

Vahingostamme mykkinä katselimme, Vihtori ja minä, hyvän aikaa toinen toistamme. Minä ensiksi äänettömyyden katkaisin ja aloin moittia häntä haavin nahjusmaisesta käyttämisestä. Itkunsa niellen vastasi poika; "isä voi kyllä todistaa, ett'ei tuota haukia koskaan saada järvestä ylös. Se on isältä vienyt monta uistinta, ja kylän vanha isäntä kertoo sen särkevän kaikki pyydykset, niin hyvin verkot kuin rysät." — Rantalan seppä sai sen kyllä puoleksi veneeseensä, vaan yrittäissään käsin tarttua sen niskaan, putosivat sekä hauki että seppä järveen; hauki jäi sinne, ja seppä sai tuon heilakan ruuhen kanssa, johon järvellä oli mahdoton nousta, uimasissaan haalautua maihin. Vihtori arveli, että sama onnettomuus olisi kohdannut meitäkin, jos olisimme tuon noidutun hau'en saaneet veneeseemme. "Sen näyttäytyminen ennustaa aina onnettomuutta", virkkoi hän; "viime kesänä vei se uuden uistimen isältä, ja samana päivänä repi susi lehmän Kontuvuorella, toisella puolen järveä." Vallan varmana mainitsemaansa esimerkkien todenperäisyydestä, kun hän tuntui olevan, heitin kaikki vastaväitteet sikseen. Tämänpäiväinen seikkailumme vakuutti hänet yhä varmemmaksi luuloonsa, ett'ei tuon hau'en laita ollut oikea.

Aurinko oli jo laskeumaisillaan, kun nostimme kiviriipan ja sousimme kotia, kaunis ilta ja virkistävä seikkailu todellakin erinomaisen ison hau'en kanssa olivat saattaneet minut mitä iloisimmalle tuulelle.

Rannalla työskenteli vielä torppari veneen kanssa saadakseen sitä kuntoon huomispäiväksi. Pysähdyin siihen häntä auttamaan ja lähetin Vihtorin noutamaan tuvasta eväspussia. Pian oli venekin kunnossa, perässä ja keulassa olivat kiviriippain nuorat pujotetut väkipyöräin ympärille, aivot, vavat, haavit, liera-astiat, kaikki olivat paikallaan. Sillä välin kun Vihtori teki tulta rannan kivikolle, valmistin minä aterian eräälle laakakivelle pitkällisen iltaruskon valaisemien puiden suojaan, jotka tuolle lämpimissä, vaihtelevissa värinvahduksissa kimaltelevalle vedenkalvolle loivat pitkiä varjojansa. Illallinen maistui meistä oivalliselta, ja muorin raitis, parahiksi hapan kalja uudesta katajaisesta tuopista oli herkkuinen, virvoittava särpimemme. Ukon kanssa sytytimme sen jälkeen sikaarimme ja kotvan aikaa istuimme rannalla erityisistä maanviljelys-taloudellisista kysymyksistä keskustellen. Aurinko oli jo laskeutunut, jättäen jälkeensä luoteiselle taivaalle punertavan hohteen, joka tänä vuodon aikana sammuu vasta silloin, kun aamunkoi koillisessa syttyy. Valkeilta pilkuilta näyttivät kalalokit luodon yksinäisillä kivillä tuossa himmeässä maisemassa. Lämpimän päivän jälkeen vielä viivyttelevä auer edensi esinettä ja teki valonkin niin kummallisen salamyhkäiseksi. Vihtori porskutteli rannalla, sillä välin kun Hiltu kädet ristissä polvellaan istui eräällä ulkonevalla kivellä veljeänsä kadehtien. Häveliäisyys esti 13-vuotiasta tyttöä minun läsnäollessani tottelemasta veljensä kehoitusta, että seuraisi hänen esimerkkiänsä. Kysymykseeni oliko vesi kylmää, vastasi Vihtori, että illalla on vesi aina paljo lämpimämpää kuin päivällä. Järvestä tultuaan, värisivät kuitenkin hänen päivettyneet jäsenensä, ja hän oikein kiiruhti vaatteitansa päällensä pukemaan.

Levolle mennessämme oli jo käki ja laululintuset vaienneet; ainoastaan laulurastas lasketteli omituisia säveleitään ja ruisräähkä yksitoikkoista narskutustansa.

Aurinko oli jo noussut, kun Vihtori herätti minut, sanoen äitillä kahven jo olevan valmiina. Sieppasin vaatteet kainalooni ja menin rantaan, jossa peseydyin ja pu'in päälleni. Aamu oli jokseenkin viileä, niin että hieno usva lepäsi tyvenen järven yli. Muutamia pilviä näkyi tuon muuten niin kirkkaan taivaan itäisellä ilmanrannalla ja nepä ne herättivät minussa toiveen, että aamun kuluessa vielä hyväkin onkimatuuli saadaan. Vasta tuntia myöhemmin lähdimme järvelle. Isä istui etuhangolla ja Vihtori keskellä venettä. Lykätessämme veneen irti, varoitti Vihiori rannalla seisovaa äitiänsä ja sisartansa, ett'eivät meille toivottaisi "onnea matkalle", sillä se tuottaa aina pahan onnen.

Usva oli nyt haihtunut ja aamu oli ihana; metsän laulajaparvi riemuitsi, yksi ja toinen ukkoteiri puun latvassa kuherteli muistoksi lopetetusta hääajastaan, sillä välin kun sorsat kaislikossa kääkättelivät. Auringon hedelmälliseksi tekemä luonto hurmasi meitä suloisella elävyydellensä. Yhtä vaikeaa kuin edellisenäkin iltana oli meidän nytkin saada täkyjä. Vuoden aika oli vähän liian varhainen onkimiseen, niin että, paikasta toiseen soudellessamme, emme saaneet muuta kuin joitakuuta ahvenia, jotka nekin olivat kovin suuria kalan syötiksi. Vihdoin onnistuin kuitenkin saamaan muutamia särkiä syvältä vedeltä, iänikuisen rantamurron, tuulen kaataman suuren hongan ulkopuolelta, joka juuri osoitti minkälainen jättiläishongikko muinoin on kasvanut järven rannikolla, Kello kun nyt jo oli kahdeksan, niin oli jo aika koettaa onneamme murrokolta tuolla syvemmillä. Järvellä toisiansa seuraavat vihurin puuskat ennustivat tuulista päivää. Kiviriipat heitimme samalle paikalle, jossa edellisenä iltana tuo kuuluisa hauki oli meitä peijannut. Vihtori pelkäsi, ett'eihän vain hauki tänäkin päivänä näyttäytyisi. Tovereilleni jätin lieramadot, niin pitkävapaisia kuin pohjaonkia varten ja itseni varalle jätin vain nuo muutamat säret kalakiulussa. Nämäkin säret olivat kyllä suurehkoja, vaan kun edellisenä suvena usein tästä järvestä olin saanut aina 3-1/2 lb painoisia ahvenia, niin nakkasin hyvällä toivolla veteen lujimmat onkeni. Kauan istuimme nykäisyä turhaan odottaen ja tuuli kiihtyi, niin että lopulta jo alkoi venettä kulettaa. Soudimme takaisin oikealle paikalle ja minä muutin nyt molemmat kiviriipat perään, yksinäinen synkkä pilvi toi mukanaan tuuliaispään ja rankan kuurostateen, mutta meni pian ohitse. Sillä aikaa nykästä hytkäytti koukulla varustettua onkeani aikalailla ja minä haalasin ison ahvenen köntäleen vedenkalvoon, josta jo viime kesäisillä onkimaretkillä harjautunut ystäväni mökkyri sen haavilla korjasi. Ennen kuin myrskyn puuskaus oli ylitse mennyt oli minulla kolme samanlaista körilästä veneessä. Samanlaisen nykäyksen tunsu Vihtorikin pitkävapaisessa ongessaan, vaan ei voinut estää tuota voimakasta kalaa vetämästä siimaa ritvakan vavan kanssa suoraan viivaan: siima katkesi vavan nenästä, ja koko laitos katosi syvyyteen. Häntä ei voitu lohduttaa; joko oli tuo noiduttu hauki käynyt onkeen, tai oli paha onni se onnettomuus, jota hän eilen oli ennustanut. Uusia kojeita silmustaessaan mutisi hän kyllä odottaneensakin, että jotain hänelle oli tapahtuva.

Kova vesisade esti aaltoja kohoamasta, vaikka vihurit puhalsivat; vesipisarot kimmahivat takaisin korkealle vedenkalvon yli, ja koko järvi kiehui. Yht'äkkiä lakkasi sade, pilvi oli kulkenut ylitsemme, ja aurinko pistäysi esiin. Tuo äkillinen näytämön muutos oli elähyttävä. Märät vaatteemme kuivahtivat nopeasti lämpimässä päivän paisteessa, myrskyn puuskaa seurasi aivan tyyni ilma, ja kohta oli järvikin peilikirkkaana.

Nuo harvat täkysäret olivat loppuneet ja niinpä kiinnitinkin nyt ahvenen suureen koukkuun ja heitin

sen veteen. Ojentaessani vapaa Vihtorille pyysi hän päästä siitä erilleen tuon ison hau'en tähden. Annoin vavan mökkyrille, sillä välin kun itselleni kiinnitin samanlaisen syötin pohjakoukkuun. Tunnin kuluessa saimme me kumpikin muutaman naulan painoisen hau'en, vaan sitten saimmekin istua kauan aikaa ilman että kalat nykäisivätkään; puoliääneen leikkiä laskiessa kului aika kuitenkin siksi kunnes vihdoinkin päätimme soutaa maihin ja murkinoida, johon kaikki kolme tunsimme olevamme jokseenkin halukkaita. Vene raikattiin ja kiviriipat nostettiin. Minä viskasin uistimen veteen, ja niin sousimme nyt äkkisyvälle, itäiselle rannalle, jossa metsää kasvoi aivan veden pintaan asti. Mutta äkkiä nosti Vihtori keulassa melakan, kohousi puoleksi veneessä ja huuti: "katso! — katso! — kuppo — minun kupponi, — jonka hauki vei." Me sousimme paikalle, vaan kun Vihtori yritti tarttua siihen, niin katosi se taasen syvyyteen. Tarkastelimme kauan aikaa joka taholle ja Vihtori näytti hyvin alakuloiselta tästä uudesta tapaturmasta entisten lisäksi: "se on varmaankin tuo ilkeä hauki, ja silloin emme koskaan saa sitä emmekä onkeakaan." Tämän viivytyksen aikana olin kerrassaan unohtanut uistimen, ja kun nyt yritin sitä kelata, niin olikin se vajonnut ja tarttunut pohjaan. Samassa poikakin taas huutamaan: "tuolla! — tuolla! — kaukana!" mutta nyt täytyi meidän huovata paikalle, johon uistin oli tarttunut. Kauan nujusimme uistinta irti saadaksemme, sillä se oli tarttunut lujaan syvällä olevien kivien väliin. Paikalla panin mieleeni risteilymerkit, jotta vasta voisin koettaa onkimista tältä syvältä karilta. Suuri oli Vihtorin kärsimättömyys viivytyksen aikana. Lopulla koetin nykäisemällä irroittaa koukkuja, ja se onnistuikin, mutta toinen koukuista oli taittunut; tämänkin tapaturman sai "iso hauki" syykseen. Sousimme ulommaksi järvelle päin, ja kohta näkyi kuppo taaskin. Isä huopaili perä edellä ja minä sain vihdoin korjatuksi sekä ongen että kolmen naulaisen ahvenen. "Arvasinpahan kyllä, ett'ei se iso hauki ollut," sanoi Vihtori, "sillä silloin emme koskaan olisi mitään saaneet."

Etäiseen, kauniiseen lahteen matkatessamme kiertelivät tirrat ympärillämme, auringon valossa välkähdellen. Hyvästi muistaen menneen kesän odottelivat ne, että nytkin heittäisimme veteen muutamia kuolleita syöttejä, joita ne kirkuen veden pinnasta tavoittelivat.

Nousimme maihin syvällä kallioisella rannalla, jossa me Vihtorin kanssa ensin otimme järvikylvyn ja sitten ilmakylvyn auringon paahteessa kalliolla. Isä, joksi minäkin Vihtorin tavalla ystävääni torpparia tavallisesti kutsuin, kantoi sillä aikaa ruokasäkkiä maalle ja leikkeli kuusen oksia meidän kuuden kauniin kalan alustaksi vasuun, ja peitteli ne sitten koivun lehduilla auringon suojaaksi. Niiden melkoinen suuruus sai palkita paljouden.

Ruoka maistui hyvältä; mutta äidin kalja oli hapannut ja lämmennyt, jonka tähden Vihtori lähetettiin veneellä torpasta viilipytyä noutamaan. Matka oli pitkä, ja hän viipyi kauan taipaleella. Torpparin kanssa menin sillä välin metsään onkivapoja etsimään. Minä löysinkin muutamia erittäin kauniita katajia, aivan sopivia pohjaonkiin. Useat tunnit veneessä istuttuamme, oli kävely nyt metsässä erikoisen hauska. Havupuiden nuoret näreet levittivät virkistävän sateen jälkeen auringon helteessä suloista ja elvyttävää tuoksuansa. Istahdimme muutamille sammaltuneille kiville korkean havumetsän siimekseen, jossa puiden tuuheat latvat suojelivat meitä puolipäiväauringon säteiltä. Oksiessamme ja kuoriessamme katajia maistui oiva sikaari meille mainiosti. Minua huvitti suuresti silmilläni seurata ahkeraa ja sopuisaa työtä isossa muurahaispesässä. Ahkerat ja ymmärtäväiset pikkueläimet olivat tehneet itselleen mukavia ja sammalista sekä muista vastuksista vapaita teitä. Pitkien välimatkojen päästä hinasivat ne neulasia ja puikkoja pesään, tuohon yhteiskunnan järjestyksen mallikuvaan. Minä hain ja löysinkin etempää toisen pesän, josta vein muutamia kymmeniä muurahaisia muassani edelliseen pesään. Ystävänäni, mökkyrikin, katseli vilkkaalla huomiolla sitä taistelua, joka kohta syntyi. Vaikka vieraat muurahaiset olivat samaa lajia, niin hyökkäsivät alkuasukkaat kuitenkin paikalla niiden kimppuun, tappoivat ne ja laahasivat sitte ruumiit pesän sisäpuolelle. Ovatkohan nuo pienet otukset toistensa syöjiä? Vihdoin kuulumme Vihtorin säännölliset aironvedot järvellä ja lähdimme rannalle häntä vastaan. Hiltu sisko istui perässä ja lauloi kovalla äänellä aivan väärin erästä laulua, jonka nuotista en voinut saada selkoa. En tiedä millä seuduin maatumme kansa olisi musikaalinen, vaan ei ainakaan Hämeessä. Järvillä soudellessaan ja teillä vaeltaessaan laulavat useimmat, vaan ani harvoin oikein; sekä tahti että nuotti ovat yhtä paljon rumennetut, kuin itse säveleet ovat rumia ja kirkuvia. Ainoat soinnulliset äänet, joita toisinaan saa kuulla, ovat paimenten huhuillemiset, joita salon kaiku kaunistelee.

Äiti oli lähettänyt ison, uhkean viilipytyä. Ahkeruus oli ilomme, ja lopulla pääsimmekin puulusikkoinemme pytyä pohjalle.

Yhden täkyongen annoin kummallekin lapselle, että kalakippaan onkisivat joitakuuta särkiä — tämä on nimittäin ainoa Kankaisten järvessä löytyvä valkea kalalaji, — sillä välin kun me isän kanssa hiukan nukahdimme sammalikolla, tuoksuavan havumetsän siimeksessä.

Olimme ehkä tunnin nukkuneet, kun Vihtori herätti minut sanoen ison hau'en kauan aikaa yhdessä kohden jörröttäneen vedessä kallion vierteellä. Riensin heti veneelle, pujotin sären nokkaseen ja aloin varovasti lähestyä. Välkkyvän vedenkalvon kimallus esti minua kauan näkemästä kalaa. Viimein keksin sen kolmen kyynärän syvyydestä, jossa se ollen yhdessä kohden eviään vain hiljalleen liikkutteli. Aika iso, ehkä kuuden naulan painoinen otus se oli. Varovasti laskin syötin kyynärän päähän kalan eteen: se ei

liikahtanut. Kotvasen aikaa viivyttelin ennen kuin viimeinkin verkalleen kuletin syötin hau'en suun eteen, mutta silloin se hiljaa peräytyi taaksepäin.

Varmaankin puoli tuntia jatkoin koetuksiani, vaan en kuitenkaan haukia onnistunut saada näykkäämään. Vihdoin nostin onkimaneuvot ylös, asetin kupon tarpeeksi syvälle ja laskin taaskin sären petokalan eteen, joka yhä vain olla jörötti paikoillaan. Tovin istuimme sitten tarkasti vaarilla pitäen kuppoa, vaan kun kauan odotettuani viimein menin kallion reunalle, niin ei haukia enää näkynytkään. Vihtori ja minä riisuuduimme uimaan järvessä, sillä välin kun isä poltteli sikaarinsa loppuun ja Hiltu meihin selin kääntyneenä syyteli pikkukiviä veteen.

Kaikki haalausimme sitten veneeseen; isä hiukan vastusteli Hiltun veneeseen tuloa, "vaimoväellä näet kun aina on paha onni mukanaan"; mutta Vihtori väitti, ett'ei häntä vielä voitu vaimoväkeen tukea, ennen kuin hän oli "koulun käynyt", ja hänen ajatustaan puollustin minäkin. Lahden pohjukassa kasvoi kaisloja ja niiden ulkopuolella lumpeen lehtiä ja muita vesikasvia; täällä laskimme kiviriippamme ja heitimme veteen hienoimmat lieraonget. Ahvenia lähti sitten niin paljon kun vetää ennätimme, ja Hiltulla se olikin paras onni. Ääneen hän nauroi joka kerta kun ahvenen järvestä nosti; hänen naurunsa oli paljoa soinnukkaampi kuin laulunsa. Vihdoin houkutteli hän meidätkin nauramaan. Vihtori sai hänelle lieroja panna onkeen, ja tyttösen hentomielinen vastenmielisyys tuohon asiaan oli hänestä kovin joutava.

Ahvenet olivat kovin pieniä kaloiksi ja kovin suuria syöteiksi; mutta saatiinpa toki joku särkikin, niin että kalakippa vihdoin oli paraiksi täynnä.

Aurinko ei enää paahtanut niin kuumasti, varjotkin kävivät yhä pitemmiksi ja selvemmiksi, samoin kuin valon värinväreetkin yhä enenivät muuttuen enemmän vaihtelevaisemmiksi kuin puolipäivän aikaan, ja Hiltu muistutti, että hän harvoin on nähnyt järven olevan niin pitkän kuin nyt. Usealta taholta kuului käen kukuntaa, pienet linnut, jotka keskuspäiväksi olivat vaienneet, virittivät uudelleen lirytyksiään, ja nopeasti pitkin veden pintaa rannan ulompain kivien välitse lennellessään laskivat rantaraukat vilkkaita piipatuksiaan. Lahdelman välkkyvään vedenkalvoon heijastuivat taivaan pilvenhattarat ja rannan lehtevä metsä; mutta ulohtaammalla kimalteli veden pinta kuin hopeinen hohde.

Kiviriipat hinattiin veneeseen ja me sousimme edelleen koettamaan onneamme suurimpain kalojen onginnassa syvällä olevan murrokon luota. Matkalla sivuutimme pienen, kauniin saaren, jonka rantakivillä hyppelävä kiliparvi määkien pyyteli päästä veneeseen. Ylhäällä pilvien tasalla leijaili haukka, ja kirkuen lensivät tirrat sitä vastaanottamaan. Hiltu kertoi haukan viime pyhänä, äitin juuri ääneen Raamattua lukiessa, vieneen mustan kauan, joka koko kevään oli muninut useampia ja isompia munia kuin tuo ruskea, "joka vielä päälle päätteeksi itse syö munansa, ell'ei vaan varaansa pidä."

Kärsivällisesti viivyimme me nyt kauan aikaa syvimmän murron luona turhaan, nykäisyä vartoen ja yhtä huono oli menestyksemme sitten kaikilla muillakin murrokoilla. Hiltu oli hyvin nyreissään Vihtorin epähienosta arvelusta, että ehkä hän muka kuitenkin oli synnä huonoon onneemme. Vähää ennen auringon laskua olimme taas tuolla suurella karilla syvän murrokon luona, ja sieltä sainkin nyt pohjaongella kaksi 3-naulaista ahventa. Heikko tuuli oli nyt kerrassaan lakannut ja peilikirkkaana päilyi ympärillämme järvi, ja kun tuollaisella ilmalla ei voi toivoakaan näykkäämistä, niin sousimme kotia, Vihtoria huvitti soutaa oikein voimainsa takaa ja tätä tehdessään joutui hän niin sukkelaan tahtiin, että isällä etuhangoilla istuessa oli tuiki vaikea seurata muassa. Koko päivän olin tarkannut sitä sydämmellistä, luottavaista ja molemmin puolin kunnioittavaa seurustelua, joka vallitsi isän ja lasten välillä. Tuo kaunis suhde on yleisempi etäämpänä olevissa, köyhissä taloissa kuin rikkaissa talonpoikaistaloissa ja kylissä.

Mökin rantaan laskimme maihin, ja kun olimme veneen puhdistaneet, laittaneet kojeet tarpeelliseen kuntoon ja täkyastian veteen upottaneet, katselimme saalistamme, sillä aikaa kun Vihtori oli puntaria noutamassa. Ahvenet painoivat yli 2-1/2 naulan, muutamat 3-1/2. Ainoastaan se, joka katkasi Vihtorin ongeniiman, oli syönyt lieroa, kaikki muut eläviä täkyjä. Tämä on tavallista Kankaisten järvellä etenkin kesän alkupuoliskolla. Se, joka vaatii vilkasta näykkimistä ja paljo kaloja saadakseen jotakin hupia onkimisesta, ei olisi tähän päivään ollut tyytyväinen. Kaksitoista tuntia olin onki kädessä istunut ja vain kahdeksan kalaa saanut. Minusta oli koko päivä kuitenkin juhlallisen hauska. Mieleeni juolahti vanhan onkimataidon opettajani lause: "Suurin hupini kauniina kesäpäivänä on onkia, kaloja saamatta, lähinnä sitä onkia ja saada kaloja." Mutta ei joka päivä kaikista järvistä saakaan kuutta kolmennaulaista ahventa samana päivänä. Hau'et painoivat toinen 3 ja toinen 4-1/2 naulaa. Sillä välin kun äiti edellisenä suvena annetun ohjelman mukaan keitti pikku-ahvenista kalalientä, käväisin minä uimassa järvessä, ja sen jälkeen joimme ukkelin kanssa totia tuolla tavallisella rantakivellä. Hän kertoi minulle, miten tukalaa oli ollut tulla toimeen tuolla huononpuoleisella mökin paikalla, kun hukka joku vuosi sitten vei heidän ainoan lehmänsä. "Kaikki mitä talviajoilla tienasi", sanoi hän "meni meidän kaikkien ylläpidoksi, ja jollei lampaita olisi ollut ja äiti niin ahkerasti villoja kehrännyt ja kutonut sukkia, joita lapset

kaupunkiin myytäväksi kantoivat, niin emme olisi sinä keväänä mitenkään voineet ostaa vasikkaa, josta nyt aikojen kuluessa kuitenkin on kasvanut ja varttunut hyvä lypsylehmä; mutta lapset surkastuivat sillä välin, ja nyt vasta viime vuoden seudussa ovat he jälleen kostuneet; vaan kernaita he — Jumalan kiitos — ovat olleetkin auttamaan vanhempiansa missä ovat voineet. Koko suven voi äiti joka viikko myydä pari naulaa voita, jonka lapset lauantaisin kantavat kaupunkiin, ja talvella piisaa maitoa ainakin lapsille asti."

Kun Hiltu tuli ilmoittamaan, että kalaliemi oli valmiina, pyysin häntä kantamaan sen tänne hauskalle rannikolle, jolla söimme iltasemme, kuten eilen illallakin. Aurinko laskeusi veripunertavan pilven sisään ja auer katosi, kaikki välimatkat lyhenivät, savu kodasta, jossa äiti vasikalle juotavaa keitti, painui maata vasten, pääskysset lentelivät pitkin veden pintaa, palokären ääni kuului metsästä, ja järvellä huuteli kuikka; selvä oli, että sään muutos oli tulossa.

Hyvin olin unta varten varustautunut, oltuani kokonaisen päivän raittiissa ilmassa, ja heittäysin levolle, nukuin souvattamatta kello kuuteen asti aamulla.

Kuten tavallisesti, menin nytkin rantaan, peseysin ja lopettelin pukeutumistani. Taivas oli umpipilvessä, lyyjynharmaana sateisen näköinen, järvi näytti synkältä ja kolkolta mustanharmaine aaltoineen ja kylmä pohjainen tuuli puhalsi herkeämättä. Nostin kala-astian järven pohjasta: ainoastaan viisi särkeä oli enää elossa. Tällä ilmalla ei ollut ajattelemistakaan saada useampia täkyjä; kuitenkin päätin lähteä karille koettamaan onneani noilla muutamilla jälellä olevilla täkykaloilla.

Isä ja minä otimme naukun ja söimme vahvan eineen, sitä paremmin voidaksemme kärsiä vilua järvellä. Vihtori kävi niin alakuloiseksi, kun nostimme kysymyksen, että hän tällä kertaa saisi jäädä kotia, niin että hänet kuitenkin täytyi ottaa mukaan. Sousimme syvimmän murrokon luokse ja laskimme perästä molemmat kiviriipat. Tunnin verran istuimme vilusta väristen ja nykäisemistä odotellen. Avojaloin istui Vihtori keskiteljolla huulet sinisinä; suun täysi kylmää totia lämmitti häntä hiukan. Kysymykseeni, eikö hänen nyt haluttaisi olla kotilieden ääressä, vastasi hän: "Kunpahan edes nykäiseisi"; ja todellakin — samassa vedin minä ylös mustapintaisen kolmen naulan painoisen körilään, jolla oli niska sammaleessa. Yksiin aikoihin haalasi isäkin syvyydestä toisen, pyöreän kun porsaan, ja niin sitä jatkettiin. Suu leveässä hymyssä tyytyväisyydestä katseli Vihtori noita meluavia, vanhoja ukkeleita, jotka räpistelivät veneen pohjalla, levitellen vahvoja leukojaan ja näytellen koreita kitaksiaan. Joka nykäisyllä meni täky, ja kuudes ahven tarttui kuolleeseen särkeen, jonka veneestä löysimme.

Katumoikseni kävi nyt, että olin kalakipasta nakannut kuolleet säret kissalle, joka rannasta lähteissämme kehrätä hyrräsi ja selkäänsä köyristeli vieressämme. Turhaan odotimme, että kerrankaan mato-onkia nykäisisi, ja kun täkyjen onkimista näin kolkolla ja tuulisella ilmalla ei voinut ajatellakaan, sousimme mökille, jossa viivyttelämättä valmistausimme kotimatikalle. Vihtori auttoi minua siimoja vavoista irroittaessa. Suuri oli hänen ilonsa muutamista antamistani onkimaneuvoista. Kun kaikki olivat järjestyksessä, joimme me erokahvet yhdessä. Vaikea oli saada emäntää määräämään, mitä olin velkaa hänelle, ja kun annoin minkä katsoin soveliaaksi vierasvaraisuudesta ja kestityksestä heidän köyhässä kodissaan, kursaili hän vastaan arvelleen, ett'ei ollut oikein ottaa rahoja "maitopisarasta ja muusta sellaisesta, josta hän itsekään ei ollut mitään maksanut." Kaikki pukeusivat he sitten pyhävaatteisiin ja seurasivat minua kylään. Minkäänlaista ajotietä ei mökille ollut, Vihtori talutti hevosta, joka ei vielä ollut ehtinyt kostuakaan ruo'an puutteen ja vaivojen jälkeen talvis-ajoilla, ja toiset kantoivat kapineitani. Kun mökkyri oli valjastanut hevosensa kylään jättämien ajoneuvojen eteen, kutsui äiti Vihtorin syrjään, ja kun palasivat, oli äiti avojaloin, ja poika oli köyttännyt jalkaansa hänen ruojuvansa. Nyt kuli hyvästijättö: ääneti niijasi Hiltu ja kätensä hameseen pyyhittyään ojensi äiti sen minulle sanoen, "että isä ja lapset usein ovat arvelleet ett'eiköhän se herra pian tule kalastamaan. Jos hän vain saisi ennen tiedon tulostaan, niin kyllä olisi tupa paremmassa kunnossa, kuin tällä kertaa."

Vakavasti kättä lyöden otin isältä jäähyväiset. Vihtori hyppäsi takapuolelle, ja hölkkäjuoksua ajelimme kaupunkiin.

Nämä hyväsydämiset ihmiset saattoivat minut arvelemaan, että perhe, jossa rakkaus ja utteruus vallitsee, on kaikessa puutteessaan ja köyhyydessään onnellisempi, kuin monen rikkaan tilanhaltian perhe, jossa itsekkäisyys ja riitaisuus on mielet kylmentäneet.

PUUTIS'EN ILVESAJO KALVOLASSA JOULUJUHLINA 1882.

Vanhasta ilveskoiraparista oli minulla enää vain Boi jälellä, sitten kun tuo oivallinen, vaikka vanha ja

yksisilmäinen Pan, suureksi suruksi ja kaipaukseksi minulle ja monille ystävilleen, oli edellisenä jouluna muutamalla ilvesjahdilla myrkytyksestä kuollut Janakkalassa. Vielä oli ilvesajossa koettamatta tämän penikka, isänsä kaima. Tosin oli tuo nuori yhdeksän kuukautinen Pan ollut muassa muutamilla jänisjahdeilla myöhään syksyllä ja silloin hyvin kunnostanut itseänsä; mutta kelvollisen Boin vertaisen toverin halusin sille kuitenkin hankkia. Useille tahoille kirjoitettuani ostin ystäväni Wn. kanssa Hektor nimisen kuuluisan ilveskoiran eräältä taitavalta ilveksen ajajalta Tammelassa.

Ainoastaan kerran oli minulla aikaa ensilumen tultua lähteä metsälle. Kokonainen päivä kului minulta ja Boilta ilvestä ahdistaaessa Kontuvuoren saloilla; mutta pimeys saavutti meidät, ilves pääsi käsistämme ja minun täytyi palata kaupunkiin.

Muutamia päiviä ennen joulua tuli Sääksmäeltä Rommun rusthollin isäntä minua tervehtimään. Hän esitti, että pyhään aikana tulisin koirieni kanssa Kalvolan sydänmaille, sillä meille molemmille tuttu ja muuten hyvin harjautunut metsästystoveri, torppari Haaranoja, oli hiljan Rommun isännälle ilmoittanut nähneensä useiden ilvesten jälet. Pari viikkoa sitten oli Rompu itse samalla salolla tappanut kaksi ilvestä ja kolmatta kauan ahdistanut, kunnes sudet kesken ajon hyökkäsivät koirain kimppuun, repivät ne palasiksi ja söivät suuhunsa, ennenkuin jälkiä seuraava Rompu ennätti sille paikallekaan, jossa tuo verinen leikki oli tapahtunut. Kovin valitteli hän tätä tuskin korjattavissa olevaa tappiotaan ja pyysi nyt pyhien ajaksi saada yhtyä minuun ja koiriini.

Sovimme niin, että Rompu lähettää sanan Haaranojalle ja pyytää häntä tutkistelemaan tienoota, jotta meillä, paikalle tultuamme, olisi jotakin viittausta suunnasta, jonne oli lähteminen. Jos Haaranoja jostakin syystä tahtoi siirtää metsästysaikaa tuonnetemmaksi, niin antaisi Rompu minulle siitä tiedon; muuten matkustaisin niin pian kuin mahdollista kaupungista.

Mitään sanaa ei tullut, ja toisena joulupäivänä matkustin minä kolmen koirani kanssa Kuurilan asemalle. Koiria kaulavitjoista taluttaen astuin jalkaisin pari virstaa Rommun luo, ja tapasinkin isännän kotoisalla. Hän tervehti minua sydämmellisesti ja kertoi Haaranojan samana päivänä sydänmaalta ilmoittaneen myöntävänsä tuumaan.

Kauan tuumailtuamme, päätimme vasta seuraavana aamuna matkata metsämökille. Sen sijaan valjasti Rompu pulskan juoksiansa ja niin ajoimme erään pitäjäläisen luo ja vietimme siellä hupaisen pyhäillän jouluiloineen, kuten vanhanaikuisten ihmisten tapa on. Illan kuluessa sateli hiukan lunta, joten sekini näytti suosivan huomennausta retkeämme ja kun myöhään yöllä palasimme kotiin, oli taivas taas kirkas, ilma talvinen ja raitis, niin että lämpömittari näytti 12 astetta kylmää.

Ruumiillisesti ja henkisesti valmiina alettavaan urheiluun lähdimme päivän valetessa ajelemaan Kalvolan takalistolla olevalle Haaranojan torpalle. Ystävämme tapasimme kotoisalla ja hän oli paikalla valmiina lähiöön. Hän valjasti hevosensa, otti koirat rekeensä, ja niin lähdimme jälkiä etsimään.

Sekä helppo- että vaikeakulkuisia metsäteitä aina kello 12 asti päivällä retkeilyämme, ilveksen jälkiä ensinkään löytämättä, poikkesimme muutamaankin yksinäiseen sydänmaan mökkiin. Täällä levähdettiin, annettiin kauvoja nopsajalkaisille hevosillemme, heitettiin turkit yltä ja lämmiteltiin hetkinen iloisen ja suuren roihuvalkean ääressä. Mökin asukkaiden kanssa haukkasimme sitten päivällistä ja joimme hupaisen juhlan kunniaksi vähän emännän panemaa hyvää jouluolutta, "Jumalan rauhaa" ystävälliselle isäntävaellemme toivottaen. Niin taas riensimme rekeihin ja vakoilemaan.

Kummastelimme kovasti, ett'emme risteillessämme olleet tavanneet jälkiä, vaan kuitenkin päätimme jatkaa ajoa, vaikkapa viikkokausi menisi, sillä luja oli luottamuksemme siihen, että "ahkeruus voittaa." Näillä matkoilla olimme usein nähneet teiriä puissa istuvan, vaan emme koskaan päässeet ampumamatkan päähän. Tuon tuostakin näimme etäällä metson auringon paisteessa korpikuusen latvassa lekottelevan, ja vaihtelevat maisemat metsärikkaassa, juhllallisessa sydänmaassa saivat meidät reippaalle metsästystuulelle ja antoivat kärsivällisyyttä odottelemaan oikeaa hetkeä.

Kappaleen matkan päässä mökistä tapasimme vihdoinkin kahden ilveksen jälet, jotka selvästi osoittivat niiden aamulla menneen tässä yli tien. Nyt olivat kaikki vaivat unohtuneet. Haaranojan leveä suu näkyi hymyilevän huurteisten hivuksien välistä, samalla kun hän koetti perehdyttää meitä ympärillämme olevaan seutuun ja tuumiskeli, mitä nyt ensiksi oli tehtävä. Kun Boi vanhus jälkiä nuuskittuaan ja tarkasteltuaan oli huomannut ne kovin vanhoiksi, päätimme seurata erästä tietä Salakan mökille saman nimisen metsälammen rannalla, ja koettaa kiertää otuksia tai päästä jälille. Tällä tiellä tapasimme kolmannet jälet, jotka veivät samalle suunnalle kuin toisetkin.

Ajoimme torppaan ja riisuimme hevosemme, jotka aina aamusta varhain monta peninkulmaa olivat saaneet hölkytellä. Torpparin laihalla, mutta hilpeällä hevosella vihkasutimme nyt järvelle ja satuimmekin ihan vereksille ilveksen jälille, jotka tulivat meitä vastaan ja poikkesivat oikealle. Ilvekset olivat siis liikkeellä ja meitä säikähtäen syöksyneet metsään. Koirat hyppäsivät reistä ja telmivät

hurjasti kaulavitjoissaan. Aikomuksemme oli kulettaa koiria vitjoissa, kunnes pääsimme likemmäksi ilveksiä, ja sitten vasta laskea ne irti, vaan uusi ystäväni Hektor haukkui jo kaulavitjassaan täyttä kurkkua, eikä meillä siis ollut muuta neuvoa, kuin laskea irti kaikki kolme. Mitä kaunein kolmiääninen haukunta alkoi kohta. Hevosta kotiin viemään lähetimme torpparin. Oikein iloissani olin nähdessäni kuinka päättäväisesti tuo vaille vuoden vanha Pan otti ajoon osaa, joka ensin mutkausi viitakkolaaksoon ja sitten meni yli korkean, kivisen metsäharjanteen. Kaahlaten kiipesimme harjun selälle ja kuuntelimme, eikö tuo enää tuskin kuultavissa oleva ajo palautuisi; vihdoinkin se lähestyikin yhä enemmän ja enemmän, meni halki äsken mainitun laakson, siitä taas torpan ja järven välisen tien poikki ja sitten pitkässä soukeassa kaareissa sen mökin tienoolle, jossa olimme puolipäivällistä haukanneet. Niin nopeaan kuin voimme seurasimme kaikki haukuntaa, vaan kun ajo oli kuulumattomiin kadonnut, lähetin minä Haaraajan seuraamaan jälkiä ja läksin Rommun kanssa metsän halki muutamaa tietä kohden, joka vei mainitulle mökille. Puolentoista jalan paksuisessa lumessa kauan huppuroituamme louhisten mäkien ja pensaisten norojen yli, saavuimme vihdoinkin kovasti läähättäen ja valtasuonen rajusti tykyttäessä tielle, ja täällä aivan likellä mökkiä näimme ilveksen, koirain ja Haaraajan jälet tien poikki menevän. Riensimme heti kysymään mökistä, oliko väki kuullut, mille suunnalle ajo oli mennyt, vaan kukaan ei ollut mitään kuullut. Alkoi jo hämärtää, ja minä pelkäilin, että koirat yöhön saakka seuraisivat jälkiä etäisille seuduille ja näin joutuisivat sutten saaliiksi. Valjastutin hevosen ja ajoin torpparin kanssa lähimmäistä tietä myöten samaan suuntaan, jonne jäletkin veivät. Puolen neljänestä ajettuumme näin päivän heikossa kajastuksessa erään miehen tulevan vastaan ja tunsinkin hänen viimein Haaranojaksi; kaikki kolme koiraa oli hänellä muassaan. Selässään kantoi hän raskasta taakkaa, vaan en voinut erottaa, mikä se oli, ennen kuin hän ehti paikalle ja heitti suuren ilveksen rekeen. Taaskin vetäysi hänen suunsa kauniiseen leveään nauruun ja hän asettausi nyt reen laidalle huokasemaan. Hänen kertoessansa tapausta, paneusivat koirat lepäämään tielle ja itseänsä nuoleskelemaan.

Haaranoja oli löytänyt paikan, jossa ilves pitkällä harppauksella oli hypännyt metsäpolulta syrjään ja näin eksyttänyt koirat; hän kutsui ne takaisin jälille ja haukunta alkoi uudelleen, vaikka ilves näytti olevan paljoa edellä. Nyt meni ajo kauas sydänmaan rytömetseisille, louhikkoisille ja lumisille saloille.

Syvästä lumesta huolimatta seurasi tuo karaistu mies koko matkan ajoa, ja tuli sitä aina likemmäksi ja likemmäksi. Kauan polveili ilves eräässä matalassa pensaikossa, jossa Haaranoja turhaan koetti päästä ampumamatkalle.

Vihdoinkin muuttui haukunta likellä häntä kiivaaksi syöksähtämiseksi, ja samassa tulla vihtasi pensaikosta ilves koettaen paeta kintereillä tulevia Hektoria ja Pania, vaan saikin samassa vastaan koukkaavan Boin kimppuunsa. Kaikki neljä kuppuroitsivat nyt lumessa, niin että oli mahdoton ampua, mutta sitäpä ei enää tarvinnutkaan, sillä taistelu oli kohta lopussa. Pöyhistyneellä kinoksella makasi ilves hengetönnä, ja kielet suusta riippuen ja kovasti läähättäen katselivat koirat saalistansa yksimielisellä riemulla. Pan nuoleskeli ilveksen kuonosta tippuvaa verta.

Haaranoja etukynnessä, oli seurue nyt hanhen marssia tulossa majataloomme Salakan torppaa kohti, kun tapasin heidät tässä kapealla metsäpolulla. Perusteellisempaa alkua tuolle reippaalle, toiveita herättävälle Pan koiralleni en voinut ajatellakaan. Haaranoja istahti nyt rekeen ja me ajaa hurautimme torpalle, jonne Rommun olin jättänyt. Vähän ajan perästä palasi hän kiertelyretkeltään, jolla hän sanoi nähneensä niiden kahden toisen ilveksen jälet, jotka olivat menneet vastaiselle suunnalle, Ahlajärven metsiin päin. Olihan meillä siis ohjelma valmis huomispäivän metsästysretkeä varten. Ajoimme takaisin yölliseen majataloomme, jonne saapuessamme jo oli pilkkaisen pimeä. Tuo suuri, kaunis, täplikäs uros-ilves kannettiin tupaan, kynttilöitä pistettiin pullojen kaulaan ja perunoihin, joihin sitä varten oli reikiä kaivettu ja näitä asetettiin sitten pöydälle ja akkunoillekin. Koiria tarkastellessamme huomasimme, että Boi oli vahingoittumatta päässyt; Hektorilla oli muutamia verisiä naarmuja kuonossaan ja oikeanpuolisen korvan alapuolella, ja Pan oli saanut jokseenkin syviä haavoja, aivan kuin olisi veitsellä viileskelty pitkin vasenta lapaluuta. Kun olin pessyt niiden haavat vedessä liu'oitettulla karpoolihapolla paneusivat koirat maata eivätkä tarjolle pannusta liemestä ensinkään huolineet.

Suuri räiskyvä takkavalkea pakotti meitä riisumaan toisen nutun toisensa jälkeen samalla kuin hauskesti keskustellen istuimme pitkän pöydän ääressä olevalla veto-sängyllä ja huuhtelimme kurkkujamme tuolla maukkaalla vaarinkaljalla, joulujuhlan kunniaksi joka mies oikeiden Havanan sikaarein savuja tuprutellessa. Haaranoja ei väsynyt kertomaan ilveksen ja koirien välisestä ottelusta, emmekä mekään hevillä kuuntelemaan kyllästyneet.

Paitasillaan olevat lapset kuppuroitsivat olilla, joilla vanhan pohjoismaisen joulutavan mukaan koko lattia oli peitetty. Leikkiessään he usein koiriakin häiritsivät, niin että näiden hiljaisella murinalla piti ilmoittaa, etteivät he tällä kertaa jaksaneet olla muassa. Minä kerroin heille, että Pan, joka tänä päivänä oli osoittanut ymmärtävänsä tottakin, kaupungissa ollessaan mielellään leikkiä kupperehti poikieni kanssa.

Pieni eväslaukkumme oli tyhjennetty, samoin kuin taskumattimmekin; vaan emännän palvaama

sianliha maistui perunoiden kanssa oivalliselta varsinkin kun lihan pinta oli viileskelty ja halkeamiin jauhoja ripotettu — ja siihen vielä tuo verraton ja voimakas joulu-olut!

Vanha mummo, joka väsynyttä ruumistaan sängyn laidalla keinutellen oli puheen aikana enimmäkseen istunut äänetönnä, kertoi vihdoin seuraavan tapauksen, joka tämän illan johdosta muistui hänen mieleensä. Monta, monta vuotta sitten, jolloin isävainaja vielä oli nuori samoin kuin kertoja itsekin, oli heille useana talvena tullut kaksi pohjalaista metsästäjää, joista toisella oli vaimo mukanaan. Tämä kulki miesten kanssa metsässä ja otti osaa taisteluihin metsän petoja vastaan; karhuja, susia ja ilveksiä he näet pääasiallisesti metsästivät. Muutamana iltana toivat he mökkiin oikean kamas-karhun, jonka vaimo oli ampunut; silloinkin oli ollut joulujuhla ja useita naapureita koolla, Kaikki ihmettelivät tuota miehekästä naista.

Huomispäivän ankaria ponnistuksia paremmin kestääkseen, hankasin ruumistani emännän paksuilla kotikutoisilla pyyheliinoilla, joita aina vähän väliä kylmään, raittiiseen veteen kastelin. Vihdoin heittäysimme kaikki pitkäksemme olille ja nukuimme. Kauan emme vielä olleet nukkuneet, kun Haaranoja minut herätti sanoen pelkäävänsä, että Pan-raukka teki hengen lähtöä, sillä se valitti haikeasti eikä voinut nousta seisalleen. Sytytimme valkean ja katselimme huolestuneina koiran tuskaa. Kun sain sen nostetuksi pystyyn seiso se levollisesti jaloillaan. Nukkuessaan lienee se tullut sysätyksi epämukavaan asemaan, niin että haavoihin koski kipeästi, kun piti ylös nousta. Varmasti otaksuimme, ettei koirasta seuraavien päivien metsästysretkille ollut. Mutta siinä kuhnaissamme heräsivät toisetkin koirat ja samassa niiden nälkäkin. Hupaista oli katsoa kuinka luonto osansa otti. Kerran toisensa perästä astuivat ne vellipytyillensä ja ahmivat ne työpösen tyhjiksi. Joka kerta piti Paninkin nilkuttaa toisten mukana ja niin syvään hankkiloikin, että kuono oli silmiä myöten vellissä. Valelin haavoja kylmällä vedellä ja kohta nukuimme taas kaikki.

Vasta päivän valetessa heräsin ja tunsin itseni jotensakin virkeäksi. Pukeuduttuani lähdin ilmaa tarkastelemaan. Oli kova pakkanen ja taivas pilvetön, vaan aamuyöstä oli satanut lunta, jonka tähden epäilin, että jälet olisivat peittyneet. Joimme kahvea ja laittauduimme matkalle. Koirat näyttivät virkeiltä ja levähtäneiltä; yksin Pankin oli terve ja valmiina lähtöön. Karpooliliuos oli ehkä liian väkevää ja se lienee kai yöllä kirvennelyt koiran haavoissa.

Vähän matkan päästä mökistä tapasimme jälet, vaan emme voineet päättää olivatko ne vanhat eli verekset, sillä lumisade oli juuri vasta lakannut. Lähetimme reen takaisin ja astuskelimme nyt Rompu, Haaranoja ja minä jalkasin sydänmaalle päin. Seurasimme ilveksen jälkiä, jotka sikin sokin risteilivät eilisel metsästysalueella, josta siis voimme päättää niiden hakeneen kadonnutta kumppaniansa. Lopulla hajausimme toisistamme ja pyrimme eri teitä eräälle louhikkaiselle selänteelle. Siellä näin korkealla kivellä vereksen makuusijan ja kiven toisella puolella aivan tuoreet jälet. Boi oli minulla kaulavitjassa, vaan sen päästin heti irti ja huusin toisille, että he päästäisivät myöskin Hektorin ja Panin irti. Boi alkoi paikalla haukkua, vaan jotensakin kauan viipyi ennen kuin molemmat toverini koirineen ehtivät harjulle; huutoani he eivät nimittäin olleet kuulleet. Tämä olikin koko onnettomuus, sillä jos kaikki kolme koiraa olisivat heti ahdistaneet ilvestä, joka nähtävästi minun tullessani oli lepopaikastaan säikähtynyt, niin luultavasti olisi se aika pikaan puuhun kapaissut. Nyt oli Boi paljon edellä, ja toiset tulla kahnasivat kovasti haukkuen hänen jälessä.

Ajo kiersi nyt halki vaikeakulkuisten louhikkomaiden, kunnes katosi kuultavistamme.

Useita tunteja seurasimme heidän jälkiänsä hitaasti syvässä lumessa kaahlaten. Vihdoin kuului haukunna kaukaa oikealta jo me suuntausimme heti sitä kohti kulkemaan kunnes tapasimme verekset jälet. Koetimme houkutella koiria pois, vaan haukkuen menivät ne vain etemmäksi ja etemmäksi kunnes katosivat kuulumattomiin. Huomasimme ajon jatkamisen aivan turhaksi ja koetimme oikein todella kutsua koiria luoksemme. Jälet olivat jo jokseenkin vanhat, kun koirat vihdoin viimeinkin tulivat, vaan ne kävivät kuitenkin heti toimeen ja ajo kulki taas hankalia seutuja niin että ainoastaan vaikeudella voimme seurata niitä. Viimeiset voimamme ponnistimme kuitenkin, kun etäältä kuuluvasta eriaänisestä haukunnasta voimme päättää ajon seisahduneen. Hengästyksissä ja märkinä hiestä ja puiden oksilta putoilevasta lumesta saavuimme vihdoinkin perille muutaman laajan kiviraunion luo.

Korkeimmalla kivellä seiso Boi käheästi ulvoen, ja toiset koirat juoksivat ympäri rauniota, haukkuen joka aukolla. Koko ympäristön olivat koirat niin tallanneet, ett'emme voineet saada selville, mistä reiästä ilves oli kivikon alle pujahtanut. Monta tuntia koettelimme nyt otusta saada ulos, pistelimme pitkillä riu'uilla kaikkiin reikiin ja koetimme muun muassa savullakin ajaa sitä ulos, vaan kaikki turhaan. Lopulla aloimme arvella, että se mahdollisesti jonkun aukon kautta oli päässyt karkuun, vaan kun kiersimme louhikon ympäri, niin emme mitään jälkiä löytäneet.

Koetimme reikiin ampumalla, ja lyhyesti sanoen, kaikilla mahdollisilla keinoilla sitä hätyyttää, kunnes vihdoin pimeys meidät keskeytti eikä muu auttanut kuin panna koirille kaulavitjat kaulaan ja lähteä vaivaloiselle matkalle takaisin Salakan torppaan, jonne pilkkaisen pimeässä saavuimme aivan väsyneinä ja joltisestakin pakkasesta huolimatta läpimärkinä.

Seurustelemiseen ja puhelemiseen ei ollut kenelläkään halua; niukan illallisen syötyämme laskeusimme levolle ja nukahdimme kohta, metsästäjät kuin koiratkin.

Seuraava päivä tuli — erittäinkin minulle — vieläkin vaikeammaksi, vaan en tahdo lukiaani väsyttää kovin tarkalla kertomuksellani niistä laajoista retkeilyistä, joilla seuraava päivä jälkiä seuratessa kului. Jo puolenpäivän aikana menivät koirat kuulumattomiin ja kun vielä tuntikaudet olimme kulkeneet heidän jälkiänsä, tapasimme suden jälet, jotka kappaleen matkaa seurasivat koirain jälkiä; mutta vihdoin poikkesivat ne muutaman suon yli. Rompu ei sanonut kestävänsä enempää, vaan minä olin päättänyt pelastaa koirani, jos ne vain olivat susilta säilyneet. Haaranojakin oli hyvin tyytyväinen, kun pääsi Rompua salolta opastamaan eikä tarvinnut minua seurata.

Yksinäni, tyytymättömänä ja oivallisten koirieni vuoksi levottomana kuleskelin hiljalleen eteenpäin, huutelun vähän väliä koiria ja ammuskelin monta laukausta. Melkein hämärään saakka tein samalla tapaa, kun viimeinkin suureksi riemukseni näin kaikki kolme koiraa tulevan vastaani. Molemminpuolisesti iloitsimme toisemme tavatessamme ja nöyrästi ojensivat koirat kaulansa kaulavitjoihin. Huomasin ett'en ollut kaukana siltä tieltä, joka vie Hämeenlinnaan — Porin tielle Ahlajärven tilalle Kalvolan sydänmaalla, ja kulin sen tähden sinne päin, josta koirat olivat tulleet. Aivan hämärissä satuin tulemaan ilveksen ja koirain jälille. Hektor ja Boi oli minun jo varemmin täytynyt päästää irralleen, sillä aivan mahdotonta oli tuossa lumisessa näreikkömetsässä tallustellessa kulettää kaikkia kolmea koiraa kaulavitjoissa. Molemmat irti päästetyt koirat riensivät nyt jälkiä myöten eteenpäin ja vähän aikaa kulettuani tulin minäkin iänikuiseen, haara-oksaisen männyn juurelle, johon koirat pysähtyivät haukkumaan ja tirkistelivät puuhun. Huomasin koirain tässä kauan pitäneen ilvestä puussa ja sen juurella viettäneen suuren osan päiväänsä, sillä lumi oli puun ympärillä aivan tantereeksi polettu. Kun koirat, laukaukseni kuultuaan, viimeinkin jättivät vahdinpitonsa, oli otus, kuten jälet näyttivät, hypännyt puusta maahan ja paennut. Nyt oli aivan välttämätöntä panna kaulavitjat kaikille koirille, ett'eivät enää uudestaan ajoa aloittaisi.

Sanomattomia vaivoja kärsittyäni, saavuin äsken mainitulle tielle ja pilkkaisen pimeässä vihdoin viimeinkin Ahlajärvelle.

Yön selkään panin sieltä hevosella pitkiä kiertoteitä myöten sanan Salakan torppaan, että seuraavana päivänä ai'oin matkustaa suorastaan Kuurilan asemalle ja sieltä Hämeenlinnaan.

KOKKO-KUSTAA.

Varsinaisista metsästäjistä, jotka verottelevat eteläisen Hämeenmaan laajojen metsäin riistaa, oli Kokko-Kustaa kuuluisin sen jälkeen, kuin viidenyhdeksättä vuoden ikäinen Eero Heinäkangas ei enään käynyt ahdistelemassa petoeläimiä. Hän onkin jo kuollut 18 päivänä lokakuuta 1884, edellisenä päivänä vielä noudettuansa metsästä kaksi teerikukkoa. Tosin on montakin kotiseudussaan kiitettyä metsämiestä, mutta Kokko-Kustaan maine ulottuu laajalle ylt'ympäri niinkuin hänen metsästysretkensäkin ulottuivat. Harvatpa miehet niinkuin hän ihan nuoresta asti ovat eläneet yksinomaan metsänsaaliista. Vielä viidenseitsemättä vuoden ijässä oli hän yhtä väsymätön ja mitä enemmän metsänriista väheni, sitä edemmäksi ulottuivat hänen retkensä kauas kotiseudusta.

Kun hän lokakuun alulla viime vuonna (1883), matkallansa Janakkalan ja Vanajan pitäjän metsämaalle, saapui Hämeenlinnaan, kokoutui hänen ympärillensä muutamia Hämeen metsästysseuran jäseniä ja kuunteli monta hetkeä vanhan metsästäjän kertomuksia omasta elämästään ja huomioita petoeläinten elämästä ja tavoista.

Hän syntyi 1818 Kokon torpassa Liuttulan kartanon maalla Sääksmäen pitäjässä. Jo 10 vuoden ijässä osti hän ensimmäisen kiväärinsä, piilukkoisen luotipyssyn, jossa oli n.s. vesilukko, s.o. koko koneisto näkyvissä. Hän uhrasi silloin koko rahaisen omaisuutensa 2 riksiä; puuttuvan "pankkotolvan" (12 riksiä pankkorahaa) antoi hänelle äitinsä isä lainaksi. Kun hän jo samana keväänä soitimelta ampui niin monta suurta lintua, että velka tuli maksetuksi, antoivat vanhemmat reippaan pojan tuoda kotiin koiran Hektorin, jonka hän oli saanut lahjaksi aikoinaan kuuluisalta, kielevältä ja miehekkäältä kestikievarin-pitäjältä "Mullin Tiinalta."

Jo ensi syksynä ampui Kustaa Hektorin avulla monta oravaa ja ketun, jonka koira oli ajanut kiven alle, sekä paljon metsälintuja ja oravia. Kysyttyämme, kuka oli herättänyt hänessä niin aikaisen metsästyshalun, sanoi hän: "Oikean veren olen perinyt äitini puolelta. Äitini isä oli kuuluisa metsästäjä,

hän on ampunut 30 karhua, ja enoni olivat kaikki hyvät pyssymiehet. Juho-enolta oli vasempi sääri pahasti haavoittunut taistelussa karhun kanssa. Samalla kertaa haavoitti häntä vahingossa metsästyskumppani, jolla oli jäätuura keihäänä. Heidän verensä minä olen saanut", lisäsi hän. "Jos ei oikeaa verta, niin ei kelpaa metsämieheksi. Minun poikani esimerkiksi; jo lapsena pakotin minä hänet lähtemään kanssani metsään ja 10-vuotisenä sai hän sen kiväärin, jonka minä ostin hänen ijässään, mutta ei hänestä tullut kelvollista metsämiestä, vaikka hän kyllä oli suuri ja vahva, yhtä suuri kuin minä ja reippain tukkimies koko paikkakunnalla. Mutta katsokaas hänellä ei ollut oikeaa metsästäjän verta, sillä kenessä sitä on hän ei voi luopua metsästyksestä eikä metsässä oleskelemisesta."

Kun Kokko-Kustaa ehti 15 vuoden ikään, kuoli hänen isänsä ja hän asettui vuosirengiksi Kärjenniemen kylään, mutta jo seuraavana vuonna, äitinsäkin tällä välin kuoltua, muutti hän pieneen tölliin Valkiakoskelle ja ryhtyi toden teolla metsästäjän ammattiin. Kymmenen säästettyä riksiä, Hektor ja pyssy olivat ne varat, joilla hän alkoi. Tuomari Blåfjeld, Lotilan kartanon isäntä, osti kaikki, mitä hän ampui, ja antoi joka kerran reippaalle pojalle hyvän ruokalevon, "mutta ei ryyppyä", huomautti Kustaa, "he varmaankin luulivat etten minä sitä osannut ottaa."

17 vuoden ijässä ampui hän ensimmäisen ilveksensä, joka Hektorin ahdistaaessa oli kiivennyt vanhaan haapaan. Olipa huvittavaa nähdä ja kuulla Kokko-Kustaata, kun hän, ollen pitkänä metsästysaikanaan tappanut noin 300 ilvestä, vilkkaasti kuvaellen kaikki asianhaarat kertoi tämän ensimmäisen rynnäkkönsä suurempaa metsäneläintä vastaan. Seuraavana talvena liittyi hän eräisen talon isäntään, jolla oli jotenkin hyvä koira, sekin samoin kuin Hektor omistajaltansa karannut vainukoira. Kokko huomautti että oikein kelvolliset koirat ehkä vainullansa etsivät metsämiehen, jossa on oikeaa verta. Ja tämän luulonsa perustukseksi kertoi hän, ett'ei yksikään niistä 70 kai 80 koirasta, kuin hänellä oli ollut, koskaan karannut häneltä. Ensi talvena ampui hän näiden molempain koirain avulla 8 ilvestä. Seuraavana syksynä hän ampui 2 sutta; molemmilla kerroilla siten, että Hektorin haukunta lintua houkutteli suden pyssyn kantomatkalle.

Kokko-Kustaan oma keksimä tapa ampua susia koiran avulla ansaitsee erityistä huomiota. Kaikki koirat, kuin hänellä oli, harjoitti hän haukkumaan lintua tai oravaa puusta ja samoin kaikki ovat ajaneet karhua ja ilvestä. Kun hän syystä tai toisesta aavisti suden olevan lähiseudulla, houkutteli hän koiran haukkumaan siten, että kiivaasti käveli puun ympäri ikäänkuin etsien, missä lintu istui, ja tuon tuostakin tähtäili puun latvaan, kiihottaakseen koiraa, joka silloin haukkui innokkaammin. Kun susi sitte lähestyi ottamaan koiraa, seiso i Kokko jonkun pensaan tai suuren kiven tai muun sellaisen, suojaksi sopivan esineen takana ja ampui pedon, sen tultua kantomatkalle. 13 täys'kasvuisesta sudesta, jotka hän on ampunut, on 10 kaatunut tämän metsästystavan mukaan, mutta lukemattomat kerrat sanoi hän yrityksen jääneen onnistumattakin siitä syystä, että varovainen susi näytti aavistaneen petosta eikä tullut kyllin lähelle. Jäljistä on kuitenkin näkynyt pedon lähestyneen, mutta olleen liian viisaan ja kääntyneen takaisin. Haaskalta on Kokko ampunut 3 sutta, ja 3 on hän saanut loukkaasta.

Tietysti puhuttiin paljon hänen koiristansa. Viisaimmaksi, rohkeimmaksi ja kestävimmäksi kaikista ylisteli hän "vanhaa Piskiä", jonka nimeä hän kertomuksissaan aina lausui omituisella, kaipausta ja rakasta muistoa osoittavalla äänenvärihdyksellä. Yhdeksästätoista karhusta, jotka Kokko oli tappanut, oli Piski ollut kahtatoista kaatamassa mukana.

Esimerkiksi tämän koiran viisaudesta kertoi hän seuraavan tapauksen: "Eräänä talvena joulun aikaan tavoittelin nähtiä ja ilveksiä Kangasalan ja Orihveden pitäjän rajametsissä. Hiihtäessäni eräänä päivänä pitkin pienen metsäjärven rantaa kuulin susien ulvovan toisella rannalla. Minä kätkeydyin pensaikkoon niemen nenään ja houkuttelin Piskin haukkumaan. Hän varmaankin ymmärsi vallan hyvin, että siinä puussa, jota kohti minä tähtäilin, ei ollut mitään lintua eikä oravaa, mutta tottelevaisena kuten ainakin alkoi kovasti haukkua, ja kohta näin minä suden tulevan toiselta rannalta juosten jäälle. Piski näki myöskin pedon ja juoksi vähän matkaa sille vastaan. Susi laskeutui jäälle mahalleen odottamaan koiran lähestymistä. Piski juoksi vähän kerrassaan niemeä kohti, jossa minä olin piilossa, ja joka kerran hänen pysähtyessään laskeusi susi mahalleen. Tultuaan siten 60 askeleen päähän minusta lienee susi saanut minusta vainua, sillä yht'äkkiä se kääntyi pakoon. Minä ammuin heti ja ilokseni näin sen pahasti haavoittuvan. Se viuhtoi häntäänsä ja juoksi mutkitellen, takapuoltansa vetäen metsään samaan paikkaan, josta oli tullutkin. Kaulaimesta taluttaen Piskiä seurasin suden verisiä jälkiä etäälle metsään. Hetken hukkasin ajossa siten, että koiran avulla ajoin nädän ylös kuivaneesen honkaan, ja kun sen kallisturkkisen eläimen sain ammutuksi, oli jo pimeä. Päästyäni yksinäiseen metsätorppaan, jossa tuttu linnustaja asui, käskin vaimon, mies kun ei ollut kotona, pyytämään häntä seuraavana päivänä ajamaan haavoitettua sutta ja hiihdin yötä myöten ankarassa pyryilmassa pois metsäseudusta, minun kun täytyi kiiruhtaa Tuomaan markkinoille Hämeenlinnaan, jossa tahdoin myödä viime kuukausien retkillä karttuneet nahat. Vasta keväällä eräs paimen löysi suden; nahka oli silloin kelpaamaton, mutta tapporahat minä sain."

Kokko on ottanut 40 sudenpentua pesästä; suurin määrä samassa pesässä oli 9 kappaletta. Hän sanoi vanhain susien synnyttävän vähemmän poikia kuin nuorten. 10 viikkoa naaras kantaa ja tekee pojat

huhtikuun keskivälin ja toukokuun lopun välillä. Naaraan jäljet ovat pitemmät kuin uroksen, jotka viimemainitut näyttävät suurilta koiran jäljiltä. Suttien ollessa suuremmissa joukoissa kiima-ajan alulla tappelevat urokset verisesti ja haavoittuneet silloin usein syödään. Kihlattuun ja rakennettuaan avioliitot hajoaa joukko parittain etsimään suuremmista metsistä sopivaa majapaikkaa. Useimmat suden pesät oli Kokko löytänyt hetteiden eli syvänteiden vierestä jyrkiltä rinteiltä, joihin oli vaikea päästä. Koiras oleskelee aina pesän seuduilla ja pitää huolta perheen ravinnosta. Muuten epäjalolla sudella on eri sukupuolten suhde paljon vähemmän haihtuvainen kuin hänen sukulaisellaan koiralla.

Kokko kertoi monta juttua sudesta, muiden muassa seuraavankin, joka osoittaa sen eläimen rohkeutta. Koiviston kartanossa Kangasalan pitäjässä makasi kosija sen ajan ja paikkakunnan tavan mukaan yhdessä talon tyttären kanssa, joka edellisenä päivänä oli vanhempien suostumuksella antanut myöntävän vastauksen puhemiehelle. Keskellä yötä heräsivät he kovasta jyräkästä, joka kuului kamarin oven takaa. He avasivat ja huomasivat suden seuranneen pihakoiraan porstuaan. Miehellä oli kyllin malttia heti paiskata ulko-ovi kiinni, niin että peto oli vankina. Hurjasti hyppien seiniä vasten koetti se päästä pakoon, mutta kun tuotiin tulta, kyyristyi se, nähden voimattomuutensa, nurkkaan ja antoi vastustuksetta tappa itsensä rautakangella. Nuori morsian oli kuitenkin tätä tapausta katsonut huonoksi sovun enteeksi aiotussa avioliitossa, mutta historia ei kerro, kävivätkö ne pahat ennustukset toteen.

Erästä ihan sattumalta ammutusta sudesta kertoi vanha metsästäjä seuraavaa: "Eräänä kauniina loppiaisaamuna 40-luvulla läksin yhdessä Kärjenniemen Kustaan kanssa hiihtämällä etsimään ilvestä, joka oli näyttäytynyt kylän metsissä; Piski, Sälli, Ranski ja Hektor olivat mukana. Päästyämme Annunkin harjun juurelle, näimme kolmen suden jäljet. 4 koiraa, jotka olivat niin monta kertaa koettaneet toistensa rohkeutta, läksivät haukkua pauhaten jälkiä myöten ja me kiiruhdimme jäljestä, kiivaasti huutaen koiria takaisin. Kohta kuului haukunnasta, että ne olivat tappelussa suttien kanssa, ja joudutimme vauhtia minkä jaksoimme; muutaman minuutin kuluttua olimmekin jo kantomatkan päässä. Minä en ampunut, kun pelkäsin osuvani koiriin, mutta Kustaa ampui haulilatinkin lähimpään suteen, jolla oli kidassaan Sälli poikittain vyötäisistä. Susi vaipui istumaan, mutta päästi koiran vasta sitte, kuin minä ammuin luodin siltä läpi kaulan. Molemmat toiset sudet olivat heti ensimmäisen laukauksen jälkeen lähteneet pakoon viereisen suon poikki. Jättäen Kustaan hoitelemaan pahasti haavoittunutta Sälliä riensin minä toisten koirain jälkeen, jotka täyttivät vauhtia ajoivat petoja. Minulla ei ollut aikaa ladata, vaan hiihdin eteenpäin, huutaen koiria, ja kohta ne ilokseni kaikki kolme palasivat ihan terveinä. Saapuessani takaisin ammutun suden luo seisoivat Kustaa katsellen petoa, joka yhä vielä eli ja vierittelihe verisellä hangella, ilkeästi röhisten verisestä kidastaan. Se oli vanha uros, suurin kaikista kuin olen milloinkaan nähnyt. Vasta monen viikon kuluttua oli Sälli jälleen terve ja kykenevä uusiin taisteluihin."

Sääksmäellä ja varsinkin Kalvolassa on aina ollut susia suuret joukot; kylminä talvina 16 ja enempien joukossaan. Kolmattakymmentä koiraa ovat pedot vieneet Kokolta ja niistä 5 ilvestä pyytäessä talvella. Viime vuosikymmeninä ovat kuitenkin sudet paljon vähenneet niistäkin seuduista. Vahinko, jota he muinoin tekivät, oli hirveä. Kokko kertoi kerran 18 vuoden iässä, astuessaan eräänä pyhänä äitinsä kanssa kirkkoon, nähneensä liikuttavan näyn. Annilan kylään oli äsken tuotu monta kymmentä lammasta, jotka susi-joukko oli repinyt; moni lammas-raukka oli vielä hengissä, vaikka kaulassa ammottavat haavat taikka koko maha auki revittyinä. 2 lammasta oli uinut monta sataa syltää kalliosaarelle keskelle lahtea ja siten pelastunut. Hän huomautti yleensä luultavan, että lampaat eivät osaa uida, mutta tämä tapaus, jonka hän itse oli nähnyt, kumosi sen luulon. Hän on nähnyt myöskin sikojen uivan.

* * * * *

Ilveksestä ja sen monesta ajosta oli Kokolla paljo kertomista. Nuorempana hän uskoi, kuten kansa yleensäkin, olevan useampia ilveslajeja, mutta omista havainnoistaan hän piankin huomasi niiden kaikkein olevan ihan samaa lajia, vaikka värin vivahtukset ovatkin hyvin monenlaiset. Häntä oikein nauratti, että muutamissa kunnissa on vieläkin eri tapporahat susi-ilveksestä, kissa-ilveksestä ja kettu-ilveksestä.

Ilves on hyvin arka eläin: kuitenkin kertoi Kokko sen kerran ihmisten näkyvässä niityllä hyökänneen imevän varsan kimppeun. Kerran otti ilves aidatusta haasta Kokon tuvan vierestä pässin ja kantoi sen pari virstaa suolle sekä hautasi sammaliin. Se tapahtui myöhään syksyllä vaan vielä ollessa paljaana. Lumen tultua veivät ilveksen jäljet Kokon kätköpaikkaan, ja silloin hän sarvista tunsu pässin omaksensa.

Samoin kuin karhu, kulkee ilves harvoin viljeltyjen seutujen kautta tai aukeita tasankoja pitkin metsästä toiseen; kuitenkin kertoi Kokko monta poikkeusta. Kerran hän seurasi ilveksen jälkiä Sääksmäen suuren seljän poikki. Ilves ajaa niinkuin susikin saalistaan jälkiä myöten ja ryntää päälle takaapäin sekä repii, kuten Kokko sanoi, tavallisesti nivuset. Hän uskoi ilveksellä olevan vähemmän kehittyneen hajuaistimen kuin sudella, ilves metsästää enemmän näkönsä johdolla, jota vastoin susi pitkän matkan päästä vainuaa saalista. Joskus on hän huomannut ilveksen hyökänneen täys'kasvuisen

lehmän kimppuun, vaikka ei saaneen sitä heti tapetuksi, mutta oli lehmä kuitenkin sitte kuollut haavoistansa, kun ilves oli repinyt mahaa ja utaret. Kokko oli montaa kertaa jäljistä nähnyt suden ajaneen ilvestä ja toisen kerran huomannut, että ilves oli syönyt toisen ilveksen. Hänen isänsä oli kertonut kuulleen kerran metsästä hirveätä karhun mörinää, vaan kun hän sitte muiden talonpoikain kanssa läksi asevoimana etsimään karhua, löysivät he ainoastaan jäännöksiä hänestä sekä suuren susijoukon jäljet, Eero Heinäkangas kertoo monta sellaista tapausta ja kuuluisa karhunpyytäjä Lloyd mainitsee myöskin yhden sellaisen.

Kuvaavana esimerkkinä, miten vaikea on löytää ilveksen poikia pesästä, mainitsi Kokko, ettei hänenkään ollut koskaan onnistunut niitä löytää; kuitenkin oli hän toiselta metsästäjältä August Sallilalta kuullut, että hän oli tavannut ilveksen ja kaksi aivan pientä poikasta tiheän tuulen kaataman risukon alta, metsäpalon hävittämältä paikalta tiheiköstä. Tarkalla huomiolla ja pitkällisellä tottumuksella on Kokko oppinut erottamaan urosilveksen jäljet naaraksen jäljistä, siitä, että naaraksen kaksi keskimmäistä kynttä takajaloissa ulottuvat pitemmälle kuin uroksen.

Kaksikymmentä ilvestä on hän saanut ansoilla. Hänen käyttämänsä pyyntitapa oli seuraava: Metsästä, jossa ilveksiä on, etsitään tiheimmät vesakot soiden vieriltä ja siihen tehdään loukas jollekin kapealle elukkain tai petojen polulle. Loukkaan pohjaksi pannaan puu pitkälleen maahan, ja sen kohdalle sovitetaan 14 jalkaa pitkä loukashirsi, johon päälle poikittain kiinnitetään halaistuja hirrenpäitä ja painoksi asetetaan vielä suuria kiviä. Loukashirsi on siltä kohdalta, josta ilves kulkee alitse, 3 jalkaa korkealla maasta, ja kun peto rinnallaan tai etukäpäällään koskee viritysnauhaan, vetää se pois loukashirttä kannattavan virityskepin, jolloin hirsi putoaa ja musertaa pedon. Kolme kertaa on Kokko saanut suden sellaisesta loukkaasta. Lämpimällä ilmalla kävi hän kerran viikossa katsomassa loukkaitansa, mutta pysyväisillä pakkasilla ainoastaan joka toinen viikko. Mitään syöttiä hän ei käyttänyt näissä pyydyksissään.

Noin 280 ilvestä on Kokko tuonut metsästä hyvän koiriensa avulla. Puolet niistä oli ajettu ylös puuhun ja muihin olivat koirat hyökänneet maassa käsiksi. Näistä oli "ehkä 60" ollut niin kovassa tappelussa koirain kanssa, että Kokko ei uskaltanut ampua koiriin osumisen pelosta, silloin hän puukollansa pisti pedon kuoliaaksi. Monesti olivat koirat tappaneet ilveksen ennenkuin Kokko ehti taistelukentälle.

Hyvin vilkas oli Kokon kuvaus miten ilves käyttäytyy tappelussa koiria vastaan. Hän näytti, miten tuo kissan kaltainen eläin, kun koirat estävät sitä pakenemasta, sähisten asettuu vastustamaan ja raapimaan; kuvatakseen, miten se tapahtuu koiran hyökätessä päälle, nousi hän ylös, valitsi jonkun kuulijan vastustajakseen ja näytteli hyvinkin kuvaavasti ilveksen syleilyt, raapimiset ja yritykset purra koiraa kaulaan.

Kokko-Kustaa vastustaa yleistä luuloa, että nuoret ilvekset nousevat puuhun ja vanhat puolustautuvat maassa; hän sanoo sen tapahtuvan ihan sattumalta sen mukaan millainen maan luonto milloinkin on. Kerran myöhään syksyllä nuorempi Piski ajoi kahden nuoren koiran kanssa paljaalla maalla Niemen kartanon metsissä naarasilvestä ja kahta vuoden vanhaa poikaa. Emä nousi puuhun ja ammuttiin, vaan pojat jatkoivat pakoa, kunnes toisen koirat ottivat ja toinen viimein nousi puuhun ja ammuttiin. Se oli ainoa kerta, jolloin Kokko yhtenä päivänä sai 3 ilvestä. Monta kertaa on hän tappanut 2 ilvestä samana päivänä; kerran 4 ilvestä neljään päivään ja kerran 5 erällä retkellä, joka kesti 8 päivää. Sillä retkellä vei susi häneltä 2 nuorta koiraa, joista hän toivoi erittäin hyvää varttumista.

Jonkinlaisen käsityksen metsän riistan, varsinkin ilveksen, entisestä rikkaudesta saamme seuraavasta Kokon kertomuksesta. "Noin 40 vuotta sitte tuli 3 veljestä Lohtajan pitäjältä Pohjanmaalta monen hyvän koiran kanssa suurille saloille, jossa Kalvolan, Rengon, Hattulan, Tammelan y.m.m. pitäjän salometsät yhtyvät. Yhtenä talvena tappoivat nämä reippaat metsämiehet 25 ilvestä sekä koko joukon muuta metsänriistaa ja samana talvena ammuin minä samoilta saloilta 18 ilvestä. Nämä 3 veljestä, Jukka, Matti ja Antti, tulivat monena vuonna perättäin talven tullessa niille saloille ja saivat aina runsaan saaliin. Kevään lähestyessä palasivat he 40 penikulmaa pitkän matkan kotiseudulle. Mutta kerran sattui Jukalta tapaturmainen laukaus haavoittamaan toisen polven ja huonosti hoidettu haava tuotti pitkällistä kipua, kunnes tuskat päättyivät kuolemaan. Sen jälkeen eivät toisetkaan veljet enää tulleet niille seuduille."

Kysytyämme, eikö hirviä siihen aikaan ollut suurissa metsissä, vastasi Kokko, että ne jalot eläimet olivat jo kuolleet sukupuuttoon silloin, kuin hän 10 vuoden ijässä alkoi liikkua metsissä.

Näätiä oli Kokko ampunut koko joukon; suurin määrä yhtenä talvena oli 15, mutta 8 ja 12 nädän nahkaa hän tavallisesti aina möi laskiaismarkkinoilla Hämeenlinnassa. Ainoastaan 10 kettua oli hän ampunut ja myrkyllä tappanut noin 20. Nuorempana ampui hän uskomattoman paljon oravia, jopa 500:kin yhtenä talvena. Hän sanoo niitä olevan joko hyvin runsaasti taikka hyvin vähän.

Ainoastaan 12 metsäsikaa oli Kokko ampunut, mutta hänen koiransa olivat ottaneet paljon useampia.

Kerran oli hänellä elävä metsäsika, joka hyvin kesyi, tuli hänen luoksensa kutsuttaessa ja näytti erittäin uskolliselta, mutta kun vieraita astui tupaan, ryömi elukka peloissaan johonkin piilopaikkaan.

* * * * *

Seitsemänkolmatta vuoden ijässä ampui Kokko ensimmäisen karhunsa. Meiltä jäi kysymättä, mitenkä hän ei ollut ennemmin kaatanut karhua, koska hän siihen aikaan kuitenkin jo oli ollut 12 vuotta varsinaisena metsämiehenä ja monta karhua vielä oli niissä metsissä, joissa hänkin liikkui. Eero Heinäkangas, joka sittemmin kaatoi 73 karhua, oli ensimmäistä kaataessaan jo 30 vuoden ijässä. Ehkäpä karmitaan täysin vaurastuneen miehen karaistunut luonne, uskaltaakseen yksin, niinkuin nämä miehet tavallisesti metsästelivät, ja usein huonoilla aseilla ryhtyä taisteluun metsäin peljättyä kuningasta vastaan.

Ensimmäisestä karhuretkestään kertoi hän näin: "Oli maaliskuu, hanki paksu ja suksikeli oivallinen. Minä olin monta viikkoa metsästellyt Lopen pitäjän metsissä ja saanut koko joukon riistaa, muun muassa monta kaunista ilvestä; se olikin onnellisimpia metsästystalvia. Vanha Piski, Valli ja nuori koira Käki olivat mukana. Kauniina, kirkkaana päivänä olin jo kauan seurannut ilveksen jälkiä, koirat nuorassa. Kun lähestyimme ikivanhaa kuusta, näyttivät koirat hyvin levottomilta ja Valli vähän haukahteli. Minä päästin ne irti, ja molemmat toiset läksivät ääneti edelleen ilveksen jälkiä myöten, mutta Valli juoksi kuusen juurelle ja haukkui äkäisesti, selkäkarvat pystyssä. Luullen ilveksen siinä syöneen jotakin saalista, menin minäkin koiran luo tarkastelemaan. Minä huomasin kellertävän reiän korkeamman hankipaikan reunassa, jota muuten luulin vain lumen peittoon jääneeksi kiveksi. Kauan seisoin siinä kummastellen tuota reikää, joka näytti, kuin olisi joku eläin heittänyt siihen vetensä; mutta kun ei mitään jälkiä näkynyt, en minä osannut selittää ilmiötä. Valli ei lakannut haukkumasta. Minulla oli luodikko seljässä, remeli rinnan yli. Ennen lähtöäni ilveksen jäljille, pistin sauvallani reikään ja samassa halkesi kinos ja putoili suurina lohkaraina joka koholle. Minä luiskahdin suksilta, onneksi jaloilleni, mutta vyötäisiäni myöden lumeen. Suuri karhu nousi pesästään, kita auki ja ärjyen. Peljästyksessäni minä löin lyömistäni häntä päähän rautapäisellä sauvallani, kunnes karhu läksi tiehensä syvässä lumessa, joka ei kannattanut raskasta petoa. 'Jos sinä pelkää minua, niin en minä aio pelätä sinua', ajattelin minä, kaadoin uutta ruutia sankkiin ja läksin jälkiä myöten. Valli ahdisti äkäisesti karhua kinteristä ja kohta kaikui luminen metsä kaikkein kolmen koiran kiivaasta haukunnasta, johon sekautui karhun mörinä. Hän kulki vesakkoista, matalaa kuusikkoa, jossa siellä täällä kasvoi vanhoja honkia. Enintään 20 minuutissa minä hiihtämällä tavoitin meluavat tappelijat. Molemmat vanhemmat koirat hyökkäsivät kummastuttavan uskaliaasti kiinni suureen petoon. Piski tuon tuostakin tarttui takapuoleen, ja kun karhu kääntyi puolustautumaan, hyökkäsi samoin Valli; urhoollinen oli myöskin nuori Käki. Minulla oli silloin luodikko pienintä lajia, luoti ainoastaan herneen suuruinen, ja minä koetin päästä niin lähelle kuin mahdollista, että kuti sitä paremmin vaikuttaisi ja ett'en haavoittaisi koiria. Karhu monenmoisesti pyörähdellen tanssiessaan koirain yhä äkäisemmin hyökätessä huomasi minun läsnäoloni, pysähtyi ja nousi, kita ammollaan, seisomaan minuun päin sekä ärjyi ilkeästi, joka minulle tuntui ytimiin asti. 15 askeleen päästä ammuin minä keskelle rintaa; karhu laskeutui jaloilleen ja läksi taas pakoon koirat kintereillä. Minusta näytti turhalta koettaakaan tappaa suurta petoa niin pienellä luodilla; sentähden minä hitaasti seurasin jälkiä, kutsuen takaisin koiria. Vasta pimeän tultua palasivat ne, kummallista kyllä, ihan eheinä pitkällisestä taistelusta. Taivas oli saennut ja alkoi vähin sataa lunta. Matkallani Topenon kylään eksyin monta kertaa, kunnes taas jostakin tutusta paikasta sain oikean suunnan. Susien pelosta en uskaltanut päästää koiria irti, ja erittäin vaikea oli hiihtäen taluttaa niitä nuorista. Puolen yön aikaan saavuin viimein Topenoon.

"Seuraavana aamuna, joka oli sunnuntai, läksin ennen päivän tuloa kirkonkylään ja lainasin sieltä Hallan talon isännältä yksipiippuisen haulikon, jossa oli nallilukko. Minä tietysti jätin mainitsematta tämän pyssynlainauksen aiheen ja paluumatkalla eräässä torpassa tein lyijypalasta veitsellä ja vasaralla 10 luotia. Palattuani sitte Topenoon varustauduin lähtemään Piskin ja Vallin kanssa metsään. Silloin renki Kustaa pyysi päästä mukaan retkelle, jonka tarkoituksen hän oli arvannut. Minä suostuin sillä ehdolla, että hän ei saanut vaatia osaa saaliista eikä tapporahoista. Hänellä oli vanha ruotsalainen metsästyskivääri sitä lajia, jota sanotaan 'sian seljäksi.' Luotien sijasta oli hänellä muutamia nelikulmaisia lyijypaloja. Suksia ei yleensä ollut niillä seuduin, Kustaa oli minun käydessäni kirkonkylässä veistellyt itselleen vanhoista reen jalaksista sukset, helppo arvata, millaiset. Hän jäikin kohta jäljelle, kun läksimme hiihtämään, enkä minä malttanut odotella häntä. Minä saavuin pian siihen paikkaan, josta edellisenä iltana olin poikennut pois karhun jäljiltä, ja kuljettuani niitä myöten puoli tuntia en enää nähnyt koirain jälkiä. Luultavasti ei karhu ollut kaukana, mitäpä hän olisi enää kauan jatkanut vaivaloista pakoa paksussa lumessa, kun kerran pääsi koirista. Koirat nyt alkoivat tulla levottomiksi ja kiskoivat kovasti nuoria. Niinpä minä päästin ne irti ja kohta oli ajo täydessä vauhdissa. Karhu kääntyi kiertämään samaan paikkaan, jossa sillä oli pesänsä; minä laskien suurempaan lähestyin hyvää vauhtia. Päästyäni jo aivan lähelle, kiiruhtivat vielä vauhtiani Kustaan hätäiset avunhuudot. Saavuttuani hänen luokseen näin hänen vielä koko miehen vapisevan. Luullen koirain ajavan jänistä oli Kustaa ampunut niiden edeltä ja ihan aavistamatta tavannut karhun, joka oli mennyt muutaman

askeleen päästä ohitse ja niin peljästyttänyt häntä, ett'ei hän tullut ampuneeksi. Minä jätin hänet siihen, jatkoin hiihtooni hyvää vauhtia ja pääsin pian edelle koirista. Karhu oli vielä vähän edellä ja kulki harvametsäistä, eteläänpäin viettävää harjun rinnettä. Hanki kantoi häntä ainoastaan siellä täällä, mutta minulla oli sitä parempi suksikeli. Viimein sain otson näkyviini, joka jo oli ehtinyt alas mäntyjä kasvavalle suolle. Kiiruhtaen pääsin kantomatkalle, tähtäsin takapuoleen ja ammuin, mutta karhu jatkoi hitaasti matkaansa pehmeässä lumessa, nähtävästi vähääkään huolimatta laukauksesta. Minun uudestaan ladatessani menivät koiratkin ohitse. Veripilkuista näin kuitenkin osuneeni. Enintään 10 minuutin kuluttua hiihdin taas koirista ohitse ja pääsin kantomatkalle: minä tähtäsin oikean etulavan taakse ja ammuin karhun juuri mennessä kuusivesakkoon. Koirat sivuuttivat minut ladatessani ja ajoivat nopeasti tiheässä kuusikossa, josta saatoin päättää karhun yhä vielä esteettömästi pakenevan, vaikka siihen jo oli 3 luotia sattunut. Ladattuani hiihdin ylös äsken mainitulle harjulle, jossa karhun näin ennen ensi laukaustani, ja odottelin, toivoen saavani jotain etua ajokierroksen oikasemisesta. Koiran haukunnasta kuulin heidän saaneen kiinni karhun. Mitä toivoin tapahtuikin: karhu teki kierroksen ja lähestyi minua suon laitaa myöten. Minä hiihdin viistoon harjulta alas vastaan.

"Täydessä vauhdissani tapasin äkisti karhun ja muutamain kyynäräin päässä hänestä ei minulla ollut muuta neuvoa kuin hypätä pois suksilta, mutta ennenkuin ehdin lauaista, oli hän jo 30 askeleen päässä. Tälläkin kertaa ammuin oikeaan kylkeen ja nyt näin selvästi osuneeni paremmin kuin edellisillä kerroilla. Otso nousi seisomaan ja löi yhteen kypälänsä äkäisesti ärjähtäen, hyppäsi paksun lumen ja saamiensa kutien tähden kömpelösti muutamia askelia minua kohti, mutta Piskin ja Vallin hätyytyksestä kääntyi taas hitaasti pakenemaan. Minun hypättyäni pois suksilta olivat ne juosseet kumpikin tahollensa pitkin rinnettä alas, niin että minulla oli aika työ syvässä lumessa kaalellen saada ne jälleen alleni. Ennenkuin jouduin siitä puuhasta, tuli Kustaa luokseni. Minä kehoitin häntä rientämään edeltä minun ladatessani, mutta hän mieluisemmin jäi odottamaan minua. Haukunnasta kuulin karhun hyvin hitaasti etenevän puolustautuessaan rohkeita koiria vastaan, ja helposti minä hiihtämällä heidät tavoitin suon toisessa laidassa. Karhu sai nyt viidennen luodin, siihen luettuna eilinenkin, ja jäi siihen paikkaan. Minä panin koirat kiinni, tuntien mielessäni itsetyytyväisyyttä suurempaa kuin koskaan ennen.

"Kustalle, joka huudostani viimein tuli, jätin koirat talutettavaksi pois metsästä ja hiihdin itse hyvää vauhtia Topenon kylää kohti, joka oli puolen penikulman päässä, aikoen vielä samana päivänä saada karhun kannetuksi pois metsästä. Sitä varten läksimme liikkeelle 6 miestä. Ainoastaan minulla oli sukset, toiset vuorotellen tekivät raskaampaa työtä, astuivat edeltä polkemassa tietä toisille, jälkimmäinen veti kahta hirsikelkkaa, joilla oli karhu vedettävä kotiin. Päästyämme perille istahdin minä hajasäärin karhun selkään takapuolelle, mutta hämmästykseni heitti se minut pois. Tämän viimeisen elämänilmauksen jälkeen jäi otso seljälleen, kypälät ylös, ja oli ihan kuollut. Me joimme peijaisia monesta taskumatista. Otso oli hyvin suuri vanha uros, joka ei tiettävästi ollut tehnyt mitään vahinkoa elukoille. Hän oli hyvin lihava ja talja oli tiheäkarvainen, kaunis tummanruskea väriltään. Minä olen sittemmin huomannut, että karhut, jotka elävät muurahaisista ja kasveista, ovat lihavammat kuin n.s. tappelukarhut, jotka elävät muista tappamistansa eläimistä."

Kokko, ohimennen tässä sanoen, arveli, että useimmat karhut eivät koskaan tapa mitään eläintä, mutta niistä, jotka kerran tappavat, tulee vaaralliset pedot. Erkkylän kartanossa Hausjärvellä oli karhu kahden viikon kuluessa 1855 kaatanut 18 lehmää ja nuorempaa eläintä. Isäntä. parooni Munck, kutsui Kokko-Kustaata, jonka kotipaikalle oli 7 penikulman matka. Kustaa saapui ja meni metsään koirinensa. Jo ensi päivänä tavoittivat he karhun ja pysäyttivät hänet tuulen kaatamaa kuusta vasten, joka esti karhua hakemasta. Kokko hiipi 20 askeleen päähän ja huomasi karhun seisovan, pitäen toisella kypälällään kiinni kuusesta ja toisella puolustautuen koiria vastaan. Hän ei sanonut koskaan kuulleen karhun ärjyvän niin hurjasti ja hirvittävästi kuin sen. Pään läpi ammuttu luoti lopetti karhun veriset urhotyöt. Se oli mahonaaras eikä varsin suuri, ja harmahtava taljakin oli vähäarvoinen.

Itse ei ole Kokko koskaan ollut karhun haavoittamana, joka onni luultavasti johtui siitä, että hänellä tavallisesti oli muassaan monta koiraa, jotka olivat karaisseet rohkeuttansa monessa taistelussa ilvestä vastaan eivätkä koskaan jättäneet karhulle aikaa rynnätä miehen päälle.

Kaksikymmentä vuotta sitte oli hän monen penikulman päässä kotoansa talvella Orihveden metsissä Kuorehveden rajalla. Eräänä päivänä tuli Väihin isäntä Kustaa metsätorppaan Kokon majapaikkaan Pihlajaveden kylässä ja kertoi lähellä kotoaan kiertäneensä karhun jotenkin ahtaalle. He läksivät heti kierrokselle, sillä kertaa ilman koiria, koska katsoivat lumen vähyiden tähden olevan parasta koettaa hiljan hiipien päästä pesälle. Koirien hätyyttämänä olisi karhu ehkä paennut etäisiin metsiin ja lumisade olisi voinut kokonaan peittää jäljet. He ihan oikein pääsivätkin pesän luo ja kun karhu hyppäsi ylös, haavoittivat sitä molemmat miehet pahasti ja ajoivat kauan takaa, kunnes se monen laukauksen jälkeen hienoreikäisistä luotipysyistä kaatui verihinsä. Mutta kummallakaan ei enää ollut jäljellä yhtään luotia, jolla olisivat voineet sammuttaa viimeisen elonkipunan. He jättivät karhun kuolemaan ja läksivät noutamaan Väihistä rekeä, vetääkseen petoa kotiin. Palatessa torpasta metsään vetivät Väihin Kustaa ja hänen lankonsa Janne rekeä ja Kokko yksin otti pyssyn ja ampumatarpeita. Ehdittyään taistelupaikalle huomasivat he sen tyhjäksi ja karhun veriset jäljet veivät hyvin tiheään vesakkoon. Kokko kiersi sen

ympäri ja huomasi karhun pysähtyneen sinne. Luullen perin vaikeaksi ampua ahdingossa puiden välillä, kehotti Kokko toisia kangilla ajamaan karhua häntä vastaan, kun hän asettui niille jäljille, joita myöden karhu oli vesakkoon mennyt. Odotettuaan vähäisen hetken kuuli hän Väihin peljästyneistä huudoista että hän oli tavannut karhun. Hän kuuli pedon körinää ja Väihin Kustaan kangen iskuja sekä huutoja: "etkö sinä kuole perkele!" Mutta ne huudot muuttuivat pian kamaloiksi avun huudoiksi. Kokko heti juoksi vesakkoon ja tapasi karhun paraillaan tukistelemassa ja puremassa Väihiä, joka oli kaatunut seljälleen. Korvaan ammuttu luoti kaatoi karhun raskaan ruumiin kuolleen pahasti pidellyn vastustajan päälle. Kaksi suurta päänahan kaistaletta riippui verisillä kasvoilla ja oikea olkapää oli pahaksi pureskeltu. Mies makasi monta kuukautta tilan omana ja parani viimein kokonaan, mutta syvät tukattomat arvet jäivät hänelle päähän muistoksi kuolevan karhun kostosta.

Maineeltaan kuuluisa karhuntappaja Eero Heinäkangas on ampunut ainoastaan 2 karhua paljaalla maalla, jota vastoin Kokko-Kustaa on paljaalla maalla kaatanut kolme sen vertaa. Tämä selvenee siitä, että Heinäkangas oli lumettomana vuoden aikana ahkerassa maatyössä, jota vastoin Kokko metsästi koko vuoden.

Erään omituisen karhun ajon kesällä kertoi Kokko-Kustaa näin: "Lopulla 40-lukua kutsui kruununvouti Linström, joka asui Toikkolan kylässä, minua eräänä päivänä Elokuussa sinne, koska karhut olivat kaataneet paljon elukoita. Minä asetuin yksinäiseen Särkjärven metsätorppaan ja kuljeksiin monta päivää metsissä saamatta mitään aikaan. Minä en huolinut ampua lintuja enkä muuta riistaa ett'en ehkä säilyttäisi karhua pakoon. Monessa paikassa näin hajoteltuja muurahaiskekoja ja muita karhun merkkejä, mutta koirat eivät tavanneet tuoreita jälkiä. Viimein eräänä aamuna aikaisin Messukylän ja Kangasalan rajalla vanha Piski, jota talutin nuorasta, ilmoitti vainuavansa jotakin suurempaa petoa; irti päästettynä alkoi se heti harvaksen haukkua, kuten tavallisesti karhua ajaessaan, ja hetkisen kuluttua yhtyivät toisetkin koirat ajamaan; mutta karhu pakeni suoraa tietä Orihveden metsiin päin, ja kun en enää moneen tuntiin kuullut haukunntaa, palasivat viimein kaikki koirat läähättäen pitkästä ajosta lämpimällä ilmalla. Minä astuskelin edelleen, aikoen sinä päivänä ammuskella teeriä; mutta lähestyessäni Havisevan järven rantaan alkoi Piski ihan yht'äkkiä haukkua karhua ja kohta kaikki juoksivat ylös Haukkavuorta, joka on Havisevan ja Uputuksen järvien välillä. Minulla sinä päivänä oli vanha ruotsalainen sotakivääri; siihen minä pistin haulipanoksen päälle luodin ja riensin vuoren harjulle. Siellä kuulin koirain haukunntasta että ne olivat pysäyttäneet karhun lähelle Uputuksen rantaan ja minä juosten riensin alas rinnettä. Karhu, suurimpia kuin olen nähnyt, mellasteli koirien kanssa pienellä aukealla paikalla metsässä. Olipa siinä temmellystä; tasaisella, kovalla maalla osoittivat koirat ihmetyttävää sukkeluutta hyökkäyksissään kiinni karhun takapuoleen ja taitavasti välttäessään hänen hengenvaarallisia korvapuusteja, jotka aina sattuivat vaan tyhjiin ilmaan, ja hänen hurja ärjyntänsä kuului koirain neliäänisen haukunntan seasta. Minä seisoin kauan metsän laidassa 25 askeleen päässä karhusta, eikä hän näyttänyt huomaavan minua. Vähän väliä koetin tähdätä, mutta karhu liikahteli joka silmänräpäys, niin että minä en ampunut, kun pelkäsin osuvani turhaan tai johonkuhun koiraan. Kun viimein laukasin, tarkoittaen keskelle rintaa, syöksähti karhu rinnettä alas tiheän metsän läpi järven rantaan päin. Vavistuksen tunne polvissa, joka tavallisesti tuntuu karhua ammuttua, latasin nopeasti ja riensin vesakkoisen metsän läpi haukunntaa kohti, josta saatoin arvata karhun uudestaan ryhtyneen vastarintaan.

"Kun pääsin ranta-aukealle, pitivät koirat kovaa melua, mutta mitään karhua ei näkynyt; sitä vastoin näin veden aaltoilemista muuten peilikirkkaassa metsäjärvessä, karhun heittäytyneen veteen. Hämmästykseni on mahdoton kuvata. Karhu on erinomaisen taitava uimari ja minä tiedän monta tapausta, jolloin se on tapettu veteen eikä ole painunut, mutta sittekin oli asia nyt ilmi selvä, karhu oli tahtonut pelastua uimalla järven yli, mutta kuolema oli hänet tavannut juuri sinä hetkenä, kuin hän syöksyi veteen, ja hän painui heti pohjaan.

"Viimein lakkasivat koiratkin haukkumasta. Minä seisoin kauan neuvottomana ja katselin veden pintaa, johon karhu oli kadonnut, vaan joka nyt oli jälleen peilikirkkaana ja kuvasti ainoastaan taivaan pilviä. Kun en tiennyt, oliko mitään ruuhia siinä pienessä salojärvessä, astuin tyytymättömänä Särkjärven torppaan, jossa kertomukseni päivän tapauksesta herätti suurta kummastusta. Vanha akka lausui, että se ehkä ei ollutkaan mikään oikea karhu, vaan paholainen itse, joka minulle teki tuon kujeen sen tähden, että se päivä oli sunnuntai ja karhun olin tavannut Jumalanpalveluksen aikana. Maanantaista perjantai-iltaan asti harasimme hyvin syvää järveä, mutta emme tavanneet mitään. Vesi oli kirkas kuin metsälähteessä; monen sylen syvyydestä näkyivät haot pohjasta, vaan ei karhua. Lähtiessäni sieltä pyysin Särkjärven Jooseppia käymään usein katsomassa, eikö hukunut peto nousisi ylös, mutta sitä ei tapahtunut koskaan.

"Metsäonni on hyvin vaihtelevainen," jatkoi Kokko-Kustaa. "Kerran monta vuotta sitte olin Renkajärven laajoilla saloilla talvella. Vanha Piski oli paraassa ijässään ja muut kolme, kaikki Millan pentuja, olivat myöskin ihan täydet koirat. Moni ilves oli päässyt nahastaan tänä pitkänä talvikautena.

"Laskiaistiistaina oli monta rantalaista koolla Luurilan talossa. Päivällisaikaan tuli Rimmin torpparin

poika Martti ja kertoi samana päivänä kotimatallaan nähneensä karhun jäljet lähellä Kynnyksen lampia. Sittemmin saimme kuulla hirrenhakkaajain karkoittaneen karhun pesästensä.

"Tässä metsäseudussa on joka miehellä pyssy, vaikka harvoilla, tuskinpa kellään nykyisistä miehistä on oikeaa metsästäjän verta. Kuitenkin päätettiin, että jokaisen tuli lähteä noutamaan kotoansa pyssyä, ruutia ja lyyjyä ja sitte kaikkein kokoutua pieneen torppaan Kynnyksenlammin ja Renkajärven väliselle kannakselle. Rimmin Martti ja minä läksimme edeltäpäin siihen paikkaan, jossa hän oli nähnyt jäljet. Aioimme koettaa kiertää karhua ja sitte yhdessä toisten kanssa etsiä sen. Minä otin mukaan koirat, jos karhu vielä edelleenkin oli liikkeellä. Päästyämme jäljille ja hiihdettyämme vähän matkaa rikkoontui Martin toinen suksi, niin että hän jäi jäljelle. Muutaman sadan kynnärän päässä tapasivat koirat karhun, joka oli paneutunut makaamaan hangelle tuuhea- ja riippaoksaisen kuusen alle. Hän pääsi vain hitaasti eteenpäin paksussa lumessa ja muutamassa minuutissa ehdin minä kantomatkalle. Luodista, jonka olin edellisenä talvena ottanut ammutusta karhusta, kaatui peto ihka kuolleena hangelle. Luoti oli mennyt päähän toisen korvan takaa ja ulos toisesta, karhu ei edes ehtinyt kuulla laukaustakaan, niin äkisti se heitti henkensä. Martti tuli ja yhdessä palasimme torppaan, ennenkuin vielä kaikki muut miehet olivat ehtineet kokoutua. Ei kukaan ottanut uskoaksensa, että karhu jo oli kaatunut. Martti ja Luurilan seppä läksivät hevosella noutamaan otsoa ja tunnin kuluttua olimme taas kaikki jälleen koossa Luurilassa, karhu kannettiin tupaan ja peijaiset juotiin."

Kysytyämme, eikö siihen aikaan, kuin kotitarvepolton virrat tulvivat maassa, juotu aika lailla sellaisissa juhlissa, vastasi Kokko: "Kyllä! Ensiksi emäntä pani ison kahvipannun ja tuopin viinaa, ja sitte minä panin tuopin, ja Matias pani tuopin ja Martti pani tuopin. Molemmat Vuohenniemen isännät panivat tuopin kumpikin, ja Luurilan seppä pani myös tuopin."

Joku huomautti, että siitähän tuli tuoppi mieheen, mutta Kokko vastasi; "Kyllä siinä oli eräs renkipoika, joka ei pannut mitään. Emäntä ei juonut viinaa, mutta karhu sai suuhunsa monta ryyppyä."

Kokko kertoi vanhan tarinan, mitenkä karhu juo mielellään viinaa ja sitä joskus on pyydetty siten, että on pantu avoin astia täynnä päihdyttävää juomaa kaurapeltoon ja houkutettu otso juomaan niin kylleksensä, että se tunnottomana on sidottu "käsistä ja jaloista," joten se luultavasti katkerissa omantunnon vaivoissa heikkoudestansa on herännyt tajuamaan kadonnutta vapauttansa.

Kysyimme, oliko Kokko Kustaa koskaan ottanut karhun poikaa kiinni elävänä. Kyllä; hän oli kerran ampunut emäkarhun pesäänsä ja tuonut kotiin eläväm pojan, joka oli ollut pienenlaisen koiran kokoinen. Parin viikon kuluttua oli metsän pikku prinssi sangen kesy. Kokko joulun aikaan vei tapetun emokarhun ja pojan Helsinkiin, jossa arkiaatteri Bonsdorff molemmat osti yliopistolle. Kohta Kokon lähdettyä Helsingistä kotimatalleen karkasi kuitenkin nuori karhu yöllä vankeudestaan sekä juoksi läpi koko kaupungin ja Lapviikin sairashuoneen ohitse, Hänen luultiin uponneen heikkoon meren jäähän.

Muutamain karhujen viattomasta mielenlaadusta tiesi Kokko kertoa minkä mitäkin. Paimenet olivat eri paikoissa nähneet otson ihan rauhallisesti makailevan palomailla elukkain keskellä, jotka ikäänkuin vanhat tutut eivät olleet pelänneet eikä vihaansa osoittaneet. Kerran oli karhu muka huviksensa kypälällään kilistellyt lehmän kelloa. Kokko nauroi sydämmestään noita vanhoja tarinoita, joita on joka paikassa, missä karhujakin. Hän kertoi myöskin elukkain monta kertaa äkäisesti möristen hyökänneen karhujen päälle, joilla nähtävästi ei ollut mitään paha mielessä, mutta puolustautuessaan kuitenkin repivät elukkoihin pahoja haavoja.

Vaikka Kokko-Kustaa oli eheänä selvinnyt monilta karhuretkitänsä, joutumatta milloinkaan edes pahaan ahdinkoonkaan, lienee hän kuitenkin tuntenut jonkinlaista kammaa metsän kuningasta kohtaan. Hänen kotipaikassaan kerrottiin hänen ei uskaltaneen ampua kaksikymmenettä karhua, koska häntä oli unessa varoitettu.

Hänen urhotyönsä ovat kuitenkin kyllin riittävänä todistuksena hänen karaistuneesta ja rohkeasta luonteestaan; hän kyllä ansaitsee olla kunnioitettuna ja muistettuna niiden metsästäjien luvussa, joissa oli "oikeaa verta."

Hämeenlinnassa maaliskuussa 1884.

* * * * *

Myöhemmin tehty lisäys:

Lokakuun 10 p. 1886 saapui Kokko-Kustaa Hämeenlinnaan Hämeen metsästysseuran kutsumuksesta ottamaan syksyllä ja talvella osaa aiottuihin retkiin niitä karhuja vastaan, jotka olivat edellisinä kesinä kaataneet koko joukon elukoita Lapin pitäjän metsissä. Hän vilustui pahasti 5 peninkulman pituisella venematalla kotoaan Valkeakoskelle ja saapui kuumetautisena sekä kovia kipuja valittaen kaupunkiin. Majapaikan hän sai, kuten vanhastaan oli tavallista, erään siinä kaupungissa asuvan metsästäjän luona, jonka kanssa hän oli käynyt monella hyvin onnistuneella ilvesretkellä. Hänen isäntänsä tahtoi heti

kutsua lääkäriä, mutta Kokko mieluisimmin käytti hyväksi kokemaansa kotilääkettä: joi juomalasillisen ruudin sekaista viinaa. "Jos tämä ei auta, niin tulee kuolema", sanoi hän, pitäen kiinni suomalaisen maakansan uskosta, että itsekutakin viimein kohtaa "kuolemantauti", josta ei enää parannuta. Hän joutui kohta tajuttomaksi ja houraili alinomaa metsästä ja metsästyksestä. "Vanha Piski haukkuu paikoillaan harjun toisella puolella." "Katsos, miten välähtelee puiden välillä tuolla ylhäällä." "Missä minun pyssyni? Missä minun pyssyni!" Sitten houraili ihan selvällä äänellä vielä muutamia tunteja ennenkuin lakkasi hengittämästä 18 päivän iltasella. Paikkakunnan metsästysseura kunnioitti kaatunutta, äsken vielä niin voimakasta, kahdeksanseitsemättä vuoden ikäistä urhoa seppelöimällä hänen arkkunsa ja toimittamalla hänet haudatuksi kaupungin hautuumaahan, jossa tilaisuudessa hänen vaimonsa ja monta hänen kotiseutunsa talonpoikaa myöskin oli läsnä. "Kaksikymmenennen karhun ajopahan oli sittenkin hänelle kuolemaksi", sanoi vaimo, pyyhkien kokoon kierretyllä nenäliinalla itkusta punaisia silmiänsä. Me muut ajattelimme, kun ensimmäisten multalapioiden kumea ääni kuului haudasta: "Tuossa paneutui ijankaikkiseen lepoon 'oikeaverinen' metsästäjä."

E. DOLL'IN HYLKEENPYYNTIRETKET LIIVINMAAN RANNIKOILLA.

Minun isän-isän iso-isän isän nimi oli Juhani ja hän oli kotoisin Hollannista. Lieneepä hänelläkin ollut esi-isänsä, vaan kun minulla ei heistä mitään tietoa ole, niin luen hänestä syntyperäni. Hän oli purjehtinut Itä-Intiassa, Länsi-Intiassa ja monissa muissa maissa. Vieläpä syvälle Itämerenkin ohjasi hän kauppalaivansa. Joka retkellä hän yhä rikastui, kunnes vihdoinkin lastasi kauppa-aluksensa täyteen kalliita mausteita ja merikiveä, ja lähti purjehtimaan Räävelin hansakaupunkiin, mutta joutuikin Teufelkarilla haaksirikkoon. Kallis lasti vajosi meren syvyyteen, jossa se ukon jälkeläisten suureksi kaipuuksi vieläkin on. Ihmeen kautta pelastui hän itse Saarenmaan ulkopuolella olevalle isolle Vielsand nimiselle saarelle, jossa meni uuteen avioliittoon ja levitti sukuaan. Minkälaisen luonteen olen perinyt, huomaa eräästä suvussamme polvi polvelta säilyneestä suullisesta kertomuksesta isän-isän iso-isän isästä. Kun hän perin köyhänä ajautui maihin Vielsandin saarelle, teki hän itselleen purren ja teroitti raudan kappaleen tuohustaakseen sillä kaloja. Tapahtuipa kerran, että hän, palava tervassoitu veneen keulassa, haalauti eteenpäin meren ruovostossa, muutaman rantakallion sivua. Äkki arvaamatta yhytti hän Pirun, joka myöskin oli tuohustamassa; mutta Pirulla ei ollut minkäänlaista venettä, vaan istua törötti kaksin reisin aidaksella. Tulta ei Pirulla ollut myöskään, ja kun ukko vaarin iso-isän isä iski lohen toisensa perästä, ei Piru saanutkaan muuta kuin iki-vanhan, laihan ahvenen. Tämä häntä suututti, eikähän sitä ole ihmettelemistäkään. Piru sai pahat aikeet ja aidaksellaan ajaen hän aivan salakavalasti lähestyi vaarin iso-isän isää; mutta tämäpä olikin varoillaan ja paholaisen huomaamatta iski hän tuohusraudan tälle niskaan ja painoi koko otuksen niin syvälle tulikivensekaiseen liejuun, että tuohusrauta irtausi. Sen perästä ei sukuni ole pelännyt Piruakaan.

Vielsand on, kuten mainittu, Saarenmaan ulkopuolella ja kuuluu korkealle ruunulle. Vanhaa. synkkää honkametsää kasvoi yli koko saaren ja moneen vuosikymmeneen ei sieltä oltu vedätetty muita kuin rytöpuita. Maa oli vuoroin hiekkakangasta, vuoroin erämaista, louhikko-vuoria, joiden piikkuloisille, reikäisille ja valkeille kallioille oli vaikea päästä. En ole koskaan nähnyt metsän sydämessä niin jylhää ja suuremμοista näkyä kuin tällä saarella. Metsälintuja ei ollut, jäniksiä vain niukalti, mutta kettuja runsaasti, ja isot merikotkat asuivat noissa pilviä tavoittelevissa satavuotisissa hongissa. Rannoilla pesi lukemattomat joukot vesilintuja, ja me pojat saimme runsaan saaliin kaiken suuruisia ja värisiä munia.

Metsäntarkastajan toimi ynnä virkatalo ovat kauan perintönä menneet suvussani, isältä vanhimmalle pojalle. Aina vaarin isän-isän isästä alkaen ovat esivanhempani olleet uskaliaita metsästäjiä, kalastajia ja salakulettajia. Ennen vanhaan he sen aikaisen tavan mukaan ryöstivät kaikki haaksirikkoon joutuneet laivat, joilla Herramme siunasi heidän rantojansa; mutta he lienevät tointaan harjoittaneet enemmän urheiluna kuin ammattina, sillä kellään heistä ei ole minkäänlaista rikkautta ollut aina sen jälkeen kuin vaarin iso-isän isän haaksirikko Teufelkarilla tapahtui. Vanhin poika en minä ollut, joten osakseni tuli kaukana kotoa etsiä toimeentuloa ja ansiota; mutta vilkkaassa muistossa ovat vielä nuoruuteni päivät ja tuo reipas elämä saloilla jo merellä. Hehkuvalla mielellä otin jo varhain osaa uhkarohkeihin hylkeenpyyntiretkiin Itämeren ajojällä, enkä vääjänyt tuota melkein yhtä vaarallista kalastusneuvojen pärjäämistä myrskystä ja arju-aallokosta. Monta kertaa olin mukana kaljaasilla, kun sateessa, ukonilmassa ja viuhuvassa raju-myrskyssä synkkänä syysyönä tuolla meren ulapalla purettiin lastia salakuletuslaivasta ja haalattiin noita kalliita tavaroita maihin johonkin pääsemättömään paikkaan rannan terävien ukonkivikallioiden välissä. Nämä uskaliaat ja salaperäiset salakuletusretket, joita aina kovimmilla ilmoilla toimitettiin, viehättivät ja kiihoittivat minua. Jos näin olisin jatkanut olisin tietenkin tullut taitavaksi salakulettajaksi ja ehkä voittanut enemmän kuin mitä myöhemmin on vaivojeni palkaksi

tullut; mutta ehkäpä ovat ne polut, joita olen käynyt, olleet vakavammat ja tulos luotettavampi. Varma vain on, ett'eivät silloin mitkään pahat omantunnon vaivat peloittaneet minua, ilman omanvoiton pyyntöä, auttamasta tuota ravakkaa saarelaiskansaa tuossa tulliasetusta vastaan sotivassa maahantuonnin tavassa.

Suurin huvitukseni oli kuitenkin hylkeenpyynti. Talvella kynttilänpäivän aikoina alkoi tämä pyynti jalkaisin ajojällä monen peninkulman päässä, ja myöhemmin keväällä ulkona meren ulapalla irtonaisten jääkappalten seassa. Usein kestivät nämä retket yhtämittaa viikkokauden tai enemmänkin. Mitä suuremmat vaivat ja kieltämykset olivat, sitä muistettavammaksi tuli sellainen retki. Kylmyys ja niukka ruoka olivat pahimpia kärsimyksiämme; mutta ponnistusten ja mainetyön kautta saatu saalis sekä ravakka ottelu tuulen ja meren kanssa vahvistivat ruumista ja sielua ja hurmaavatpa minua vieläkin katoamattomilla muistoillansa.

Kotitaloni oli kauniin lahden rannalla. Vakava, tuoksuva havumetsä kehysti sitä pientä viljeltyä maapalstaa, joka ympäröi asuntoamme. Isoja ranta-aittoja ja talaksia oli rannalla ja salakuletuskaljaasia keinui ankkurissaan mainingissa lahdelmalla.

Ajatuksissani minä vielä usein palaudun niihin moniin kisoihin ripustettujen pyydyksien ja veneiden välissä noilla ranta-aittojen ympärillä olevilla keikkuvilla palkeilla. Onpa kuin tervan, suolakalan ja merihauraan haju nenässäni vieläkin tuntuisi, ja tämä lapsuuteni vuosien kangastus saattaa mieleni niin haikeaksi.

Jo 12-vuoden vanhana seurasin isääni, vaikka aseetonna, ampumaan lintuja kaavikkaalta. Kaikenlaatuisia merilintuja kierteli yksinäisten kallioiden ympärillä ja etempää kuului metsähanhien, joutsenien, allien, sorsien, koskeloiden, haapanoin y.m. lintulajien ääniä, joita en enää nimeltä muista. Joka kerta kun isäni ampui, juoksin minä rannalle ja työnsin vesille pienen venosen, joka oli vedettynä muutamalle liekoheinistä ja merenruohoista hyökyaallokossa muodostuneelle pengerrykselle. Kotiin palatessamme oli useinkin koko veneen kokka täynnä hienoja, pehmoisia hanhen sukuisia lintuja, joilla oli solakat kaulat, kirjavat uimajalat ja nokat. Näitä komeita lintuja ajatellessani juohtuu mieleeni äitini täyteläiset untuvavuoteet, ja miten oivallisesti niillä sitten makasi pitkien retkeilyjen jälkeen merellä.

Kun täytin 14 vuotta, sain isältä melkoisen pitkän, isoreikäisen ja nallilukolla varustetun yksipiippuisen pyssyn; siihen aikaan pidettiin näitä nallilukkoisia uutena parannuksena, joka kuitenkin ei ollut vielä kokonaan kerennyt saattaa vanhat piilukot käytännöstä. En koskaan unohda millä riemulla kannoin ensimmäisen joutseneni kotiin. Ulohtaalla kauas ulospistävällä niemellä odotin päivänlaskun aikana vesilintujen tulevan kuvaini luo; mutta vihdoon olin nukahtanut silmälleni eräälle kivellet pyssy molemmin käsin kiinni pitäen. Heräsin, kun kaksi joutsenta suhisten lensi ohitseni ja laskeutui alas pitkän ampumamatkan päähän. Ne noukiskelivat vettä, järjestelivät siipiään ja ääntelivät omituisia, pitkiä kurkkusäveleitään. Toinen niistä lähestyi vihdoon hiukan, ja minä laukas. Molemmat kohousivat raskaasti siivillään räpistellen, ja kauan aikaa vettä pieksivät, ennenkuin nousivat ilmaan. Äkkiä putosi toinen suin päin alas, ja vesi pärskyi korkealle ympärillä; se pyörähti selälleen, ja tuo pitkä kaula jäi kellumaan veden päälle. Minä sousin kotiin saaliineni, ja kun kannoin tuota pulskaa lintua rannasta, kuulin jälkeensä puolison surulaulun meren ulapalta. — Jo sinä kesänä ammuin useita nauloja ruutia ja tapoin kurppia sekä sorsia Saarenmaan ja Vielsandin väliseltä salmelta, ja koko joukon erilajisia hanhia saaren ulkorannoilta.

Kynttilänpäivän aikana seuraavana talvena, kun saaren rohkeimmat hylkeenampujat varustausivat tuolle vaaralliselle kävelyretkelle ajojällä kauas merelle maakiinteisen jään ulkopuolelle, pyysin isältäni päästä mukaan, vaan hän kielsi "äitin tähden," kuten hän sanoi. Hän oli jo itsekin luopunut näistä retkistä, ehkäpä samasta syystä; ehkäpä tunsin hän myöskin, ett'ei hänessä enää ollut varhaisemman miehuuden karaistua voimaa ja notkeutta kestämaan niitä rasittavia vaivoja, joita noilla seikkailuperäisillä retkillä välttämättömästi on tarjolla. Jo 40:n vuotiaana katsotaan reippainkin mies, vieläpä kuuluisain Runosaaren miestenkin kesken, liian kankeaksi tällaiselle retkelle liikkuvilla jääkappaleilla.

Myöhemmin kevättalvella, kun jää jo on ruhjoutunut irti rannikoista ja suurempina sekä pienempinä telineinä ajelehtelee Itämerellä, aiottiin ensi hyleretki isoilla veneillä panna toimeen. Vielä en ollut saanut isältä varmaa lupausta pääsenkö mukaan vai en. Iltaa ennen lähtöä sanoi hän minulle, että muutamia vuosia vanhemman ystäväni Pekka Menderin kanssa soutaisimme ison veneen kotirannasta niemen toisella puolen olevaan valkamaan, sillä jos nousi tuuli, oli seuraavana päivänä vaikeaa sivuuttaa se näiden monien, kauas merelle ulottuvien salakarien tähden. Pekka Mender oli toverini sekä leikeissä että tositoimissa. Vanhempi veljeni kävi ensin kaupunginkoulua ja oli sitten metsäopistossa, ja hän ei ole niinkään hyvin säilynyt muistissani noilta kaukaisilta ajoilta, kuin tuo ravakka Pekka Mender. Hän oli erään silloin luovaloisen, mutta aikanaan uskaliaan hylkeenampujan, Vielsandin metsävahdin poika. Pekka olikin ripeä ja hilpeä hulivili, ja monta kotkanpesää olemme yhdessä ryöstäneet ja jakaneet eväspussit, vaivat ja hovit noilla laajoilla muna retkillä saariston kallioisilla rannoilla. Kun nyt

soutaen pääsimme niemen sivu, luuli Pekka terävänäköisillä ja tarkkaavilla silmillään näkevänsä hylkeen ulkona merellä muutamalla kelluvalla jääkappaleella. Herkesimme soutamasta ja otimme esiin erään veneessämme olevista kiikareista. Tällä näimme ihan selvään suuren harmaanhylkeen makaavan siinä kyllellään, valkea vatsa aurinkoa kohden käännettynä. Arvelimme välimatkan yhdeksi meripeninkulmaksi ja päätimme soutaa sinne ja keihästää otuksen. Sousimme voimakkaasti ja tuossa tyynessä ilmassa menikin raskas veneemme hyvää vauhtia; kohta huomasimme kuitenkin, kuinka vahva virta kuletti jääkappaletta etelään päin. Hetkisen neuvottelimme, pitkittäisimmekö ajoa vai emmekö. Pekka Mender ratkaisi asian; hän selitti meidän kyllä voivan löytää kotiin takaisin pimeässä yössäkin, jos näet taivas jäi pilvettömäksi ja tähdet näkyivät; ja niin pitkitimmekin soutoa jännitetyin jäntherin. Meillä ei ollut ruuhta perässä, ja kun pysäykään ei ollut veneessä, täytyi meidän tuolla suurella veneellä soutaa jään laiteelle ja jalkasin mennä hylettä keihästämään. Se tapa on aina paras, sillä jos luoti on haavoittanut hylkeen, heittäytyy se useinkin mereen ja uppoaa; vaan kuin tuolla lailla salaa on soudettava jään laidalle, käytetään siihen pientä valkeaksi maalattua, ja ainoastaan 2 henkeä kantavaa venosta eikä tällaista isoa merivenettä. Olipa miten tahansa: meillä ei mitään valikoimista ollut. Pekka Menderin hyvä sydän taivutti hänet suomaan minun ensi kertaa koettaa hylettä keihästää keinuvalla jäällä. Tahdoin sitoa köyden irtonaisten pään vyötärykseni ympäri, vaan sen Pekka kerrassaan kielsi. Hän neuvoi minua pitämään väkäkeihästä oikeassa kädessä ja vyyhteämään nuoran vasempaan. Hän ei ollutkaan syyttä vanhan Menderin poika, ja harvoin satuttiin merellä sellaisiin oloihin, ettei Pekalla olisi ollut joku isältä peritty neuvo, johon nojautua, jos hänellä näet ei jo itsellään ollut kokemusta siinä. Minun silmissäni oli hän aina kaiken vastustelun yläpuolella oleva auktoriteetti ja hätäisissä hetkissä tottelin häntä sokeasti, kysymättä syytä, miksi hän sitä vaati.

Vene lipui Pekan varovaisista aironvedoista yhä likemmäksi. Näin jäätelin pinnan olevan ainoastaan 4 à 5 neliösyntä laajan, paksuutta en voinut erottaa tuossa tyvenessä vedessä, johon taivas kuvastui. "Hyppää pois, ennenkuin vene laitaa töksähtää!" sanoi Pekka matalalla äänellä. Minä loikkasin veneestä ja astuin pari horjahtelevaa askelta jäätelillä, joka hyppäyksestä kovasti keikkui; mutta hyle ei vielä ennättänyt oikein valveutuakaan ennen kuin jo sujautin ahinkaan sille ruumiisen. Samassa halkesi jääteli keskeltä kahtia, ja se puoli, jolla minä seisoin, keikahti ja pyörähti ylösalaisin. Minä lensin takaperin kylmään veteen, samalla kertaa kuin hyle propellin tavoin syöksi syvyyteen, ruumiissaan tuo heitetty keihäs. Pekka ojentausi veneen keulan yli ja käski lyhyesti: "Anna köysi tänne!" — Muutamia voimakkaita vetoja uin häntä kohden ja ojensin köyden hänelle. — "Tartu tuosta airosta kiinni!" Levollisesti, vaan nopeaan sitaisi hän köyden pari puol kierrosta keulavantaan ympäri ja ojensihe sitten eteen päin, tarttui minua kauluksesta ja haalasi miehen veneeseen. — Sillä välin oli hyle lappanut koko köyden pituuden ja meillä oli pitkä ottelu tuon merkillisesti sitkeähenkisen eläimen kanssa, ennen kuin vihdoin saimme sen veneeseen. Se oli harmaahyle; en muista erittäin tämän eläimen mittoja ja painoa, niitä tavattiin näillä tienoilla yli viiden kynnärän pituisia ja sikäli oli tietysti paksuuskin.

"No niin," sanoi Pekka, "riisu nyt pian vaatteesi, niin väännämme niistä veden pois!" Merivesi oli kylmää, mutta lämpimänä kun olin soutamisesta ja taistelun jälkeen kovassa jännityksessä, niin ei minua juuri erittäin palellutkaan.

Pukeuduttuani tartuin airoihin ja sain taas lämpimäni. Aurinko oli juuri laskeutumaisillaan. Neljä tuntia oli kulunut siitä, kun rannikolta poistuimme, ja emmekä siis voineet toivoa ennättävämme kotiin ennen keskiyötä. Sakea sumu alkoi kohota merestä, mutta niin kauan kuin iltarusko punasti luoteisen taivaan, oli meillä hyvä ohje. Ei kukaan näillä seuduin lähde merelle ilman kompassia, vaan kun tällä kertaa emme aikoneetkaan ulapalle, niin emme mitään sellaista olleet ottaneet mukaamme. Pimeni yhä enemmän, sumu eneni, ja lopulta sousimme ilman minkäänlaista johtoa, koettaen kuitenkin tarkasti vaarinottaa, että soudettiin molemmilla airoilla yhtä kovasti. Oli aivan tyven, koko Itämeri oli rasvatyyneenä; emme edes maininkia viimeisen tuulen jälkeen voineet huomata ohjaukseksi ilmansuunnille. Kun vihdoinkin olimme soutaneet niin kauan, että meidän olisi pitänyt olla Vielsandin läheisyydessä, ja kun emme vielääkään olleet kuulleet mitään vesilinnun ääntä emmekä minkäänlaista muutakaan merkkiä huomanneet, että maata olisi lähellä, aloimme jo arvella, että jokohan oli jouduttu eksyksiin. Minulle juolahti mieleen hyvä juoni: vuolasin airosta lastun, heitin sen veteen ja tuumasin: "katsotaanpas minne päin lastu kulkee; virta menee etelään päin." Pekka Mender myhähti: "emme tiedä mitä kohti vene liikkuu viimeisten aironvetojen jälkeen; jos odotammekin, kunnes niiden vaikutus on lakannut, niin lipuuhan vene virran muassa ja on sillä aina jonkulainen käänne, jonka kautta lastu saa eksyttävän liikkeen." Hänellä oli oikein, kuten tavallisesti, ja ilman vastaväitteitä seurasin hänen neuvoaan, että lakkaisimme soutamasta, jott'emme mahdollisesti poikkeaisi yhä kauemmaksi oikealta uralta. Pekka Mender osasi huononlaisesti lukea ja kirjoittaa, mutta minkä hän tunsu, sen hän tunsu perusteellisesti, ja meren hän tunsu.

Hän kertoi, miten hylkeenpyynnin aikana jalkaisin ajojäillä meren ulapalla oltaessa tutkitaan virran suuntaa. Tätä jahtausta voi toimeen panna ainoastaan silloin, kun tuuli ja virta ovat ajojään pakanneet maakiinteistä jäätä vasten. Täytyy vähän väliä tutkia alkaako virta kulkea maalta päin, ja se tutkiminen tapahtuu näin. Etsitään joku aukko kelluvien jäätelien välistä, tai hakataan avanto jäätyneeseen railoon

ja sylkäistään leivänpuraa avantoon; kun nyt pitää silmänsä likellä vedenkalvoa, näkee selvään mihin päin leivänmurut alkavat liikkua, sitten kuin ovat uponneet jääkappalten alalaidan syvyydelle. Jos virta käy maalta käsin, täytyy nyt kiirehtimällä kulkea tuo useinkin pitkä matka rantajäälle saakka.

Noiden pitkien tuntien kuluessa, jotka nyt saimme, aivot veneesen vedettyinä, pimeässä ja sumussa odottaa jotakin ilmestystä, joka näyttäisi mitä kohden kotiranta tuli, oli Pekka Mender tavallista puheliaampi. Hän kai tahtoi siten pitää minua hyvällä tuulella. Ei minulla sentään vielä hätää ollut: olenhan jo kertonut mitä esi-isiltä olen perinyt, ja kun Pekka vielä oli mukana, niin oli minulla vielä vähemmän syytä pelkoon. Hyle, joka suorana makasi veneen pohjalla, ei ollut vielä aivan kuollut; koko sen ruumis tärisi toisinaan aika lailla, vaan rajut ponnistukset olivat jo lakanneet. Hylkeenrasvaa ja lämmintä verta oli paljo juossut tuosta ammottelevasta haavasta, ja Pekka neuvoi minua pitämään jalkojani alaalla kelsissä, sillä ei millään voi sen paremmasti merisaappaita pehmittää kuin että liottaa niitä hylkeenveressä, joka ei vielä ole ennättänyt jähmettyä.

Minä selitin miten somalta tuntui käteen kun työnsin ahinkaan hylkeen läpi. "Tunnen kyllä sen!" virkki Pekka Mender; "aivan tuntui kuin pistäisi keihäällä ruissäkin läpi." Vertaus olikin hyvin sattuva ja kylläpä hyle taisi ollakin aivan yhtä paksu kuin tavallisen kokoinen täytetty puolentynnyrinsäkki. Muistuttaen Pekalle sitä kiihkoa, jolla hän esti minua sitomasta ahinkaan köyttä vyötäisilleni, ennen kuin keikauhutin jäätelin, kysyin häneltä syytä siihen. Hän sanoi suuren harmaahylkeen sillä tavoin voivan vetää vahvimman miehen meren syvyyteen eli kiskoa köyden hänen käsistään vaikkapa hän olisi varavassakin veneessä, köyden täytyy sen tähden olla vakavasti kiinnitettyinä. Pieneen ruuheen, sellaiseen, mitä tavallisesti kuletetaan ison veneen perässä ja käytetään soutuessa jäätelille, jolle hyle on noussut loikomaan, pitää nuora kiinnittää joko etu- tai perävantaasen, sillä hyle voi kaataa kumoon tuollaisen kaksi miestä kantavan venosen, jos nuora sidotaan kiinni keskeltä. Hän kertoi erään hirvittävän tapauksen, jonka hän oli kuullut isältään. Ajelehtavasta silliverkosta oli muudan venekunta, jonka mukana Pekka Mender'in isoisäkin oli ollut, syvyydestä vetänyt esiin puoleksi märeän harmaahylkeen ja ahinkanuoran päähän sidotun, petokalojen nakertaman ihmisenrungon. Huh!

Pekka toivoi, että nouseva aurinko hajoittaisi usvan ja luuli että virta ei sitä ennen veisi meitä maan näkyviltä. Hän kummasteli, ett'ei Vielsandin vilkkumajakakaan voinut välkkyä sumun läpi. Tunsinpa vilun tunkeutuvan märkiin vaatteihini ja olin juuri peittäytymäisilläni purjeisiin, kun Pekka saatti minut vaikenemaan ja pani molemmat kädet korvainsa taakse kuunnellakseen. "Luulin kuulleeni vesilintujen ääniä", sanoi hän. Kauan aikaa kuuntelimme molemmat, vaan minä vain en voinut kuulla mitään. Pekka viittasi kädellään, että yhä edelleenkin olisin hiljaa ja vihdoin osoitti hän kädellään oikeanpuolista ylihankaa kohti. "Tuolla päin kuulustavat hanhet kaikattavan." Hän otti sauvomen ja viskasi sen niin kauas kuin jaksoi sinne päin, josta hanhenään oli kuullut. "Nouse ylös", huusi hän, "ja souda itsesi lämpimäksi!" Itse tarttui hän peräsimeen ja piti suoraan kohti sauvonta, jonka aseman laineet ilmaisivat. — "Nyt on pysyttävä suorassa viivassa kööliveden kanssa, kunnes tulemme niin kauas, että voimme soutaa kuolon mukaan. Kun olet tullut parhaiksi lämpimäksi, niin käyn minä sinun sijaasi, vaan elä soudakaan itseäsi hikeen, sillä meillä ei ole ollenkaan kiirettä. Jos tulemme niille kallioille, joilla hanhet ovat, niin teemme niille seuraa, kunnes aurinko on hajoittanut huurun." Kun olin soutanut hyvän aikaa, kuulimme selvään hanhien kaikatuksen. "Luulenpa tullemme Teufelkarille", virkki Pekka, "sillä jos se olisi joku muu luoto likellä maata, niin varmaankin kuuluisi useampia lintulajia." Sepä koetteli Pekka Menderin tarkkaa näköä tuossa sysimustassa pimeässä peräkeulan yli nojautuen vanaveden johdolla ohjata oikeaa uraa. Hän tuli nyt minun sijaani ja minä tartuin peräsimeen. Lintujen ääntelyt kuuluivat yhä selvemmin. Yöllisen soudon aikana satutimme usein yksinäisiä jääkappaleita ja monet kerrat kuulimme loiskahtavaa ääntä, joka varmaan tuli siitä, että joku hyle meidän soudostamme pelästyen heittäisi mereen.

Nauraen sanoi Pekka muutamakseen: "koetetaanpa soutaa hiljaa hiipimällä ja aivan äkkiarvaamatta tavata hanhia." Niiden kaikatukset kuuluivat aivan veneen edestä ja vihdoin puikahti veneemme keskelle parvea. Korvia vihlovasti huutaen ja satamäärin yhtä haavaa ilmaan kohoutuen lensivät ne tiehensä läiskien ja suhistellen siivenlyönneillänsä. Kauan kiertelivät linnut sinne tänne päämme yli, vaan hakivat sen jälkeen jonkun turvallisen lepopaikan jällellä olevaa yötä varten. Ne eivät tarvitse aurinkoa eivätkä kompassiakaan osataksensa perille. Tutkimalla tunsimme karipohjan olevan kahden sylen syvyydessä ja heitimme ankkurin. Mitään luotoa ei näkynyt tuossa sakeassa pimeässä ja pelottipa, että taas mahdollisesti joutuisimme eksyksiin, jos koettaisimme hakea karia. Pekka sanoi, ett'ei se voinut olla muu kuin "Teufelkari", ja kun Pekka sen sanoi, niin tiesin, että niin oli asia.

Teufelkari on salakari. Muutamain paikoin ovat kivet ainoastaan viisi jalkaa vedenpinnan alapuolella. Tyynellä ilmalla voi rotkoissa kallionlouhien välissä nähdä kaikenlaisia jäännöksiä niistä monen monituisista haaksirikoista, jotka tässä ovat tapahtuneet, siitä onnettomasta päivästä lähtien, jona vaarin iso-isän isä tässä kauppalaiwansa menetti, aina näihin päiviin saakka. Pekka Mender kertoi kauhistuttavan haaksirikon, joka oli tapahtunut hänen lapsuutensa ajoilla. Suuri suoloilla lastattu parkkilaiva laski ja tarttui Teufelkarin kallioiden lomaan; miehistö pelastettiin, ja sen jälkeen valloitti tuon hylkylaivan lukuisa joukko Vielsandin ja Saarenmaan asukkaita, jotka kilvalla ja kiistäen

"pelastivat" kaikki, mikä arvokasta oli ja kiskomalla irti lähti. Paljo rannikkoveneitä oli sidottu hylkyyn kiinni. Tämäpä oli sillä välin, suolan sulaessa, tullut niin paljoa keveämmäksi, että tuo mahtavissa hyrskyissä aaltoileva meri hiljalleen irroiteli laivan karin äyräältä. Äkkiä keskeyttivät *pelastajat* hakkaamisensa ja ryöstämisensä; hirmuinen huuto sekoittui meren kohinaan. — Laiva upposi syvyyteen ja vei muassaan nuo lyhyillä nuorilla kiinni sidotut rannikkolais-veneet. Tässä hukkuivat useita kymmeniä ihmisiä; niiden joukossa eräs jo vanha mies, parooni von Nolcken, tilanomistaja Saarenmaalla. Muutamat miehet pelastuivat mastonraakapuihin, jotka olivat vedenpinnan yläpuolella. Myrsky kiihtyi ja aallot vyöryivät heidän ylitsensä. Niiden joukossa, jotka näin viettivät useita päiviä ilman ruokaa, köyhtäytyneinä tuohon hirvittäväan asemaan, oli neljä veljestä. Kun vihdoin eräs norjalainen priki pelasti nuo ihmisraukat, oli yksi veljeksistä jo kuollut. Prikissä kuoli toinen, ja kun tulivat perille Haminaan, kuoli kolmas. Nuorin — Risto — palasi yksinään maisin Suomenlahden ympäri kotiin surevien vanhojen vanhempiansa luo, jotka asuivat pienellä Vielsand'in saarella. Riston rohkeus ei vähentynyt ärjyaallokossa ja hänen voimansa ei murtunut tuosta pitkällisestä nälästä, sillä muistelenpa hänen olleen rohkeimman ja taitavimman ahinkaan heittäjän koko rannikolla.

Toinen haaksirikko tapahtui Teufelkarilla, poikasena vielä ollessani. Eräs riikalainen laiva laski sen päälle, miehistön pelastivat Vielsandin asukkaat ja laiva ajautui luodolta sekä upposi kahdentoista sylen syvyyteen. Tyynellä ilmalla olen monet kerrat nähnyt peräpuun, ruorirattaan ja harmaaksi maalatun kelan. Käytettiin omituista näkötorvea, että voisi nähdä merenpohjan syvemmällekkin. Molemmat pohjat lyödään pois nassakasta ja lasketaan se puoliväliin vedenpinnan alapuolelle; kun sitten nojaa pänsä ylimmäiselle aukolle ei näköä haittaa mitkään heijastukset, ja kirkkaassa merivedessä näkee nyt uskomattoman syvälle. Sellaisen tilapäisesti tehdyn kaukoputken avulla voi Teufelkarin onkaloissa nähdä paljo arvokkaita kapineita. Luulenpa, että sieltä nyt jo, kun sukeltamistaito on niin suuresti edistynyt, on korjattu joukko haaksirikkoista tammea, ankkureita, kettinkejä y.m. Pekka Mender arveli veden Itämeressä olevan niin suolaista, kun se on, niistä monista suolalasteista, jotka ovat haaksirikkoutuneet Teufelkarilla.

Kauan istuimme näin tuossa läpipääsemättömässä pimeydessä. Hehku Pekan piipunkänässä näytti etäiseltä majakalta. Aika kului nopeaan, kiitos olkoon noille monille merkillisille meritapahtumille, joita minun hyvämuistinen ystäväni kertoili. Kun vuorostani kerroin hänelle, miten vaarin iso-isän isä tuulasti Pirun, sanoi Pekka Mender: "Mutta kuitenkin elää Piru vielä, sillä minä olen nähnyt hänen". Hän oli jo monet kerrat kuullut tuon historian tuohustamisesta ja minä olin yhtä monesti saanut kuulla siitä tilaisuudesta, jolloin hän näki Pirun, mutta sellaisia harvinaisia tapahtumia voi kuunnella montakin kertaa. Pekka kertoi: "sousinpa kuutamolla eräänä utuisena kevät-yönä Adlersteinille, auringon noustessa ampuakseni harmaita hanhia, ja juuri kun olin heittämisilläni naaran halkeamaan, näin Pirun ylinnä tuolla yksinäisellä kalliolla — ruumiin toinen puoli oli kallion takana, vaan yläpuoli näkyi selvästi kuun valaisemaa taivasta vasten. Erotin ihan selvään sen lyhyet sarvet ja silmät paloivat päässä kuin hehkuvat hiilet. Joll'ei heikko usva olisi himmentänyt kuun valoa, niin olisin ehkä voinut tähdätä tarkemmasti, vaan uskonpa kuitenkin, että minun karkeat haulini hänen kuonoansa hyvän sijalta kärventivät. Kun ruutinsavu oli hajonnut, ei Pirua näkynyt eikä löytynyt enää koko kalliotakaan." — Minä huomaustin ukko Menderin tuonnottain Pekan kertomuksen johdosta arvelleen sen olleenkin ison huuhkajan. — "Niin sanoi isä, kun ei nähnyt Pirua, vaan minäpä näin senkin, että sillä oli leveä parta", sanoi Pekka. En huolinut epäilystäni ilmaista, mutta luulenpa sittenkin, että vanha Mender ehkä oli oikeassa. Eihän pidä kieltää, mitä ei omin silmin ole nähnyt, vaan kyllä se ihmeellistä olisi, jos Piru olisi päässyt ylös mudasta, johon kanta-isäni hänet kerran jätti.

Heti päivän sarastaessa huomasimme, että olimme laskeneet ankkuriin aivan noiden suurien jääkasojen luona, jotka talven kuluessa olivat pinoutuneet ja toisiinsa jäätyneet Teufelkarilla. Harmaa usva kävi yhä hienommaksi ja auringon säteet hajoittivat sen vihdoin kerrassaan. Me hilasimme ankkurin veneesen ja sousimme Vielsand'ia kohden. Kohta karehteli vieno tuuli meren pinnalla ja me vedimme purjeet ylös. Myöhemmin päivällä kotirantaa lähestyessämme näimme siellä paljo ihmisiä, jotka huiskuttivat valkeita ja kirjavia liinoja. Kun maihin pääsimme, tervehtivät kaikki meitä suurella riemulla. Ollenkaan tavatonta ei ollut, että me useita päiviä perätysten viivyimme meren ulapalla, vaan tällä kertaa olimme saaneet isältä toimeksemme viedä vene niemen ympäri, ja sille tielle olimme jälkeä jättämättä kadonneet. Äiti syleili minua ja torui hymyilevin, kostein katsein. Isä seisoi ja katseli tuota isoa hylettä. "Anna sinä vain pojan olla; hänestä on kerran tuleva isänsä kaltainen", sanoi hän äitille. — "Menkää nyt sisään, pojat, niin laittaa äiti teille ruokaa; minä pidän kyllä huolen hylkeestä ja veneestä. Emme lähde kaukaiselle retkelle, ennenkuin huomenna. Pojat saavat siis levähtää yön yli." Pekka ja minä katsoimme hiukan kummastellen toisiimme; olimme näet odottaneet, ettemme luvattoman katoamisemme rangaistukseksi saisikaan tulla mukaan.

Äiti pani eteemme ison kivivatin täynnä puoleksi suolattua turskaa ja kastaketta, jossa oli runsaasti palasiksi hakattuja vesilinnun munia; söimme ahmien ja kauan. Onpa kummallista miten ruoka toisinaan hyvältä maistuu. Emme olleet vuorokautteen syöneet, muuta kuin jääpalasia Teufelkarilla janoa sammuttaaksemme.

Hetkisen isää autettuamme hänen toimissaan ranta-aittojen luona, menimme mökkiin ja nukuimme aamuvartiioon saakka. Merkillistä, kuinka oivallisesti nukkuu oikein hyvin täytetyillä haahkan-untuvaisilla patjoilla! — Olimmehan valvoneetkin 32 tuntia.

Siltä pyyntireteltä, joka aloitettiin seuraavana päivänä, on minulla paljon muistoja. Isoon veneeseen varustettiin monta pyssyä eri tarkoituksia varten, neljä ahingasta, useita kaukoputkia, kompasseja y.m. Eväslaukussa oli suuria happamia limppuja, suolakalaa, savustettuja hanhen-paisteja ja paloviinaa. Puolenpäivän aikaan lähdimme rannasta, äitin hellästi varottaessa ett'emme suinkaan olisi kovin huimapäisiä. Isä istui peräsin kädessä ja keulaan lyhmistyneenä tähystäjäksi. Pekka Mender ja Risto Vähä-Vielsandista sousivat ylähangan airoilla ja neljää vankkaa Vielsandilaista kulin omalla airollaan, kaksi miestä aina teljollaan. Ilma oli kaunis ja nyt keskellä päivää niin lämmin, että istuimme kudotuissa villapuseroissamme, purjevaatteella päällystetyt lammasnahkanutut allamme teljolla. Soudettuamme pitkän polven niemen nenässä olevan kivisen matalikon ympäri, vedimme ylös molemmat laitapurjeet, ja heikon etelätuulen puhaltaessa ohjasimme matkamme suoraan meren ulapalle.

Illemmalla samana päivänä keihästettiin isonlaiselta jääteliltä kaksi lihavaa, kaunisnahkaista ja tumman väristä viikaria. Yöksi tyyntyi jälleen ja me iskimme naaran kiinni muutamaan kelluvaan jääkappaleeseen. Kotvasen aikaa kului hauskaasti leikkiä laskiessa ja juttuja kertoessa. Myöhäisen illallisemme olimme jo syöneet ja yön pimeys valtasi meren; mutta taivas oli tähtikirkas ja ilma kolea, Kukin meistä tunnusti jo olevan halukas käymään levolle. Mastot laskettiin alas ja asetettiin pitkin venettä kannattamaan purjeita, joista tehtiin telttakatto, suojaksi kosteutta ja kylmää vastaan. Äkkiä kuului kova suhina, ja iso merikotka laskeusi tuohon kokoutuneiden jäätelien huipulle. Isäni tarttui kivääriin ja ampui; kotka lensi, vaan oli nähtävästi haavoittunut ja putosikin kohta mereen. Minä hyppäsin ison veneen perässä olevaan kaksi miestä kantavaan ruuheen, ja sousin korjaamaan tuota suurta lintua; mutta sepä ei ollutkaan niin helppo tehtävä. Se ei näyttänyt olevan juuri kovin pahasti haavoitettu; toinen siipi vain oli vialla, mutta kun se nyt kerran oli pudonnut alas vedenpinnalle, niin ei se voinut päästäkään lentoon. Isäni huusi, että hän halusi saada sen elävänä. Minun täytyi soutaa takaisin isolle veneelle noutamaan Pekka avukseni. Sillä aikaa, kun hän sousi ja piti ruuhaa kohallaan, sain minä kotkan suletuksi isän öljytyyn sadetakkiin. Kotkalle piti minun nyt luovuttaa hyvä paikkani ison veneen keulassa, johon peite-vaatteista laitettiin katettu kammari; Pekan kanssa valmistimme me itsellemme yösijan ruuheen. Tuo pulska kotka eli sitten monta vuotta ja elää ehkä vieläkin suuressa häkissä rannalla ranta-aittojen välissä. Vaivatta nieli se nelinaulaisen turskan vuorokaudessa. — Pekka kertoi, että hänen isänsä oli koettanut syödä merikotkan lihaa. Oli koko viikon päivät keitetty herneitä linnun kanssa, vaan se jäi kuitenkin mauttomaksi syödä.

Päivän valetessa herätti isä joka miehen. Ruokakirsta avattiin, ja sitten kun kukin oli asettunut paikoilleen, pidettiin äännetön rukous, n.k. syytvesti (merimiesten hattu) kädessä; tämän päälle otettiin hyvä ryyppy ja syötiin vahva ateria. Ne, jotka eivät pitäneet Itämeren vedestä, hakkasivat itselleen muutamia jääpuikkoja ja sitten varustettiin kaikki valmiiksi lähtöön. "Poika", sanoi isäni minulle, "sinun täytyy oppia juomaan merivettä; ei ole aina jäätä saatavissa."

Aamulla ei näkynyt ajojaita ollenkaan, ja turskanpyydykset heitettiin 15-20 sylen syvyyteen; vaan tyynellä ilmalla näykkii turska huonosti. Pari päivää myöhemmin saimme useita leivisköitä ongella. Vasta puolenpäiväni jälkeen huomasi isä pitkällä kaukoputkella jäätelin, jolla yksinäinen hyle makasi. Laimea tuuli puhalsi suoraan meitä vastaan ja meidän täytyi soutaa tuo pitkä matka. Kun lähenimme, pyysin minä, että Pekka Menderin kanssa saisin ruuhella soutaa jään laiteelle ja keihästää hylkeen; mutta kun se ei näyttänyt olevan aivan lähellä avovettä, katsoi isä ammunnan varmemmaksi, sillä jäässäkin oli mahdollisesti niin heikkoja paikkoja ett'ei jalkamies voinut päästä eläimen luo.

Varovaisesti soudettiin nyt iso vene jään luo ja isä tähtäsi kauan tuolla suurella hylepyssyllään, jota hän mielellään kehäsi. Pyssyn pamahtaessa näkyi, miten veri ruiskahti jäälle: mutta hyle heittäysikin muutamaan meille näkymättömään avantoon. — "Pekka, otappas ahingas ja mene rei'älle!" sanoi isä. Kovasti mutkitellen meni Pekka tuota puoleksi sulanutta jääkappaletta myöten sille paikalle, jossa hyle oli pujahtanut jään alle, ja hetkisen jälkeen näimmekin hänen iskevän keihäällä. — "Tallessa se nyt on", huusi hän. — "Arvasinhan minä sen, että se nousee vedenpintaan kuolinhuokaustaan henkäisemään", sanoi isä. Oli melkoinen työ hylettä jäälle haalatessa. Reikä oli niin ahdas, että otus hädin tuskin oli päässyt sen läpi; mutta kun nyt koetettiin sitä ahinkaa keihästettynä nostaa poikkiteloin ylös, niin ei se mahtunutkaan rei'ästä. Risto ja minä sydimme tuurilla aukon suuremmaksi sillä välin kun Pekka piti ahingasta. Hyle oli onneksi aivan kuollut, sillä muuten olisi se ehkä irroittautunut ahinkaasta tuolla pitkällä ajalla, joka meni ennen kuin se saatiin ylös hinatuksi. En ole itse nähnyt vaan olen kuullut kerrottavan, että hyle joskus etujaloillaan on vetänyt ahinkaan ruumiistaan irti ja paennut kuollakseen rauhassa noilta julmilta surmaajiltaan. Vesi avannossa oli aivan veristä ja rasvaista. Hylkeillä on paljon jokseenkin lämmintä verta. Se hyle, jonka minä pari päivää sitten olin keihästännyt, oli tätä hiukan suurempi, vaikka tämäkin oli täysikasvuinen harmaa hyle.

Illemmalla näimme me pitkän matkan päässä olevalla pieneenlaisella jäätelillä kaksi hylettä makaavan.

Lähemmäksi tullessamme huomasimme niiden nukkuvan, kuten tavallisesti vatsat aurinkoon päin käännettyinä. — Veneessä olevien pyssyjen joukossa oli eräs tussari, jota isä nimitti *saksariksi*. Tällä hyvällä kiväärillä olin minä harjautunut hyvin tarkasti jokseenkin pitkien välimatkojen päästä ampumaan. Isän käskystä latasin tussarin ja Pekka Mender pitkäpiippuisen ja raskaan, nallilukolla varustetun hylepyssyn, jonka eräs arvossa pidetty pyssyseppä Runosaarella oli takonut. Pääkappale oli niin pieni, ett'ei se kannattanut keihästäjää, ja isä komensi meidät veneen keulaan ampumaan sieltä otuksia. Rinnatusten paneusimme nyt kotkan teltan vierelle pitkällemme ja päätimme ampua yht'aikaa kumpainenkin hylettään. Minä luen kolmeen, ja kun sanoin "yksi", niin piti lakata soutamasta. Sadan askeleen päähän tultuamme, nosti toinen hyle vitkalleen päätään ja käänsi sen jään laidalle. "Yks", sanoin minä. — "Soutakaahan likemmäksi", sanoi isä. "Elä ammu ennen kuin se toisen kerran *vainuaa vettä*; kun se kolmannen kerran vainuaa, on se jo hereillä ja pujahtaa samalla jään alle." Olimme noin seitsemänkymmenen askeleen päässä, kun hyle vainusi toisen kerran, ja minä luin: "yks' — kaks' — kolme." Kuulin Pekan piin iskevän alas, ennen kuin minä painasin liipasinta; mutta minun pyssyni laukesi kuitenkin ennen kuin hänen. — Samassa sain minä kovan tyrkkäyksen kotkalta, joka uudistunein voimin pyrki vankeudestaan vapaaksi ja räpisteli muutamia syliä, ennen kuin meteen putosi.

Toinen hyle makasi liikkumatonna veressään, toinen oli sukkelaan heittänyt mereen. Me korjasimme ensin hylkeen ja sitten oli meillä paljo vaivaa saadessamme tuo pahasisuinen kotka elävänä vangituksi. Kaksi luotia oli hylkeesen sattunut. Pekka ei ollut ymmärtänyt minua oikein, ja me olimme molemmat ampuneetkin samaa otusta. Minun tussarini luoti oli mennyt läpi pään, ja Pekka oli osannut molempien etujalkojen väliin.

Toinen yö vietettiin, kuten ensimmäinenkin, aivan tyvenellä ilmalla, vene kiinnitettynä muutamaa ajelehtavaan jääteliin. Keskellä yötä herätti minut Pekka, joka piti vahtia. Himmeässä uudenkuun ja tähtien valossa oli hän keksinyt useita hylkeitä läheisellä jäätelillä. Löysäsimme köyden ruuhesta, jossa olimme, sousimme hiljaa ison veneen sivulle ja otimme kaksi ahingasta mukaamme. Kun tulimme jään laiteelle, hyppäsi Pekka ensin jälle; vaan tuo pieni venosemme rupesikin samassa keikkumaan niin kovasti, ett'en ennättänytkaan jälle, ennen kuin hän jo oli syössyt ahinkaansa suureen hylkeesen, jolloin toiset heti heittäisivät avantoihinsa. Hyle ponnistelihe niin voimakkaasti, että Pekka huusi minua avukseen. Minäkin työnsin väkäkehääni hylkeesen, ja sitten viivyimme jäällä vielä niin kauan, ett'ei eläin enää liikahtanutkaan. Tämä hyle oli laatuaan mitä suurimpia, varmaankin viisi kyynärää pitkä ja mahdottoman lihava, nahka oli erittäin kaunis, vaalea-karvainen. Emme uskaltaneet ottaa tuota mahtavaa eläintä vaapperaan ruuheen, vaan jätimme sen ahdinkaineen päivineen jälle ja sousimme isolle veneelle. Kohta olivat kaikki hereillä, ja hyle korjattiin. Vene kiinnitettiin samaan jääkappaleeseen, jolla hyle keihästettiin; mutta kun ei enää ollut kaukaista aamun valkenemiseen, ei meistä yksikään paneutunut nukkumaan. Risto keitti kahvea jään päällä. Pekka ja minä puhdistimme kiväärin, suojellaksemme niitä ruosteelta yöllisen kosteuden jälkeen, ja isä katsasteli kapineiden asettelemista veneeseen, jotta se saataisiin niin mukavaksi ja avaraksi kuin mahdollista. — Meillä oli jo kolme suurta harmaata hylettä ja kaksi viikaria.

Koko päivän oli ilma ollut tyven ja me soutelimme monta peninkulmaa sinne tänne niin kauas meren ulapalle, että rannikko näytti vain heikolta varjolta taivaanrannalla. Etäältä näimme kyllä montakin hylettä, vaan ampumamatkan päähän emme päässeet. Illemmalla vetäysi taivas hitaasti pilveen ja heikko itäinen tuuli saattoi tuon äärettömän vedenpinnan liikkeesen. Yöksi nostettiin ruuhi veneeseen ja pari kertaa vahtia vuoroitellen purjehdimme edelleen kompassin mukaan. Keskiyön aikaan minua vahtipalvelukseen herätettäissä sateli vettä. Isä hoiti peräsintä ja minä istuin vahdissa. Enimmiten pidimme keulan laitoja tuulta vasten aina aamuhämärään saakka; ajojätät olivat nyt liikkeellä, ja vaarallista olisi ollut vauhdissa töksähtää jotakin jääteliä vasten. Sade kiihtyi yhä enemmän ja meitä jo hiukan vilusti. Isä teki lyhyitä laide-käänteitä ja piti meitä alituisesti valmiina auttamaan käännöksissä. Myöhemmin noin kymmenen aikana aamupäivällä kiihtyi tuuli ja käännähti vähän pohjoisemmaksi. Pilvet hajausivat ja aurinko valaisi noita pitkiä vihreälle vivahtavia laineita, joiden harjanteet murtuivat pitkiin, valkoisiin toisiansa tavoitteleviin kuohuihin. Isä suuntasi matkan Vielsandia kohden; mutta siihen aikaan kun aurinko oli aivan etelässä, kiihtyi tuuli yhä ankarammaksi, niin ett'ei isä enää uskaltanutkaan antaa aaltojen lyödä suoraan sivulta, vaan käänsi paremmin tuulen mukaan, niin että tuuli alahangan yli. Minusta oli aina hauskaa nähdä isää, kun hän peräsintä piteli raju-ilmassa. Lumivalkealla purje-vaatteella päällystetty lyhyt lammasnahka-turkki yllä ja n.k. "syytvesti" niskaan asti painettuna, istui hän selkä suorana toisella kädellä tanakasti peräsimen ponnesta kiinni pitäen ja toinen reittä vastaan nojautuneena. Laiha, voimakas, ajettu leukansa painoi harmaaksi käynyttä leuvaluspartaa kirjavaa villahuivia vasten, joka oli kiinteälle kierretty kaulan ympäri. Noissa pienissä, lujutta osoittavissa, vaaleissa silmissä kuvastihe laineiden vaihtelevat väritykset tuuheiden, sysimustain kulmakarvojen alta, joita toisistaan erotti pari syvää ryppyä tuon korkean, suoran ja ahavoittuneen nenän yläpuolella. Myrskyn raivotessa lähenimme rannikkoa; vaahto hyrskähteli laidan yli alahangan kohdalta, jossa kotka rauhattomassa vankilassaan räpisteli. Monta kertaa löivät kuohut veneeseen, ja meidän täytyi usein pumpata tuo veren ja rasvan sekainen vesi pois. Ajelehtavia jääteitä

viskoivat aallot ja heittelivät niitä ylönalaisin. Noin meripeninkulman päähän saavuttuamme, saimme rannikossa vähän suojaa myrskyltä ja isä myösteli enemmän Vielsandin puolelle. Vesilaito nimisen luodon alapuolella kohtasimme elähyttävän näyn. Valehtelematta kerrassaan tuhansittain usean laatuista merilintuja oli muuttomatallaan pohjoista kohden etsinyt lepopaikkansa kallion suojassa. Vastatuulen ja myrskyn sattuessa kokoontuvat ne usein parveihin syksyllä ja keväällä lintujen muuttoaikoina. — Isä ohjasi matkan suunnan suoraan tuota kaikilla mahdollisilla äänillä räähkyvää lintulaumaa kohden ja pyysi minua ottamaan käsille juuri vesilintuja varten mukaan otetun kaksipiippuisen pyssyn. Pekka latasi sileäreikäisen vanhan sotakiväärin. Laukaisimme kaikki kolme latinkia ja tapoimme monta. Koko lintuparvi kohosi samalla kertaa lentoon ja kierteli eri suvut parveihinsa kokoontuneina ympärillämme. Luovasimme kerran ja linnut, jotka vastahakoisesti myrskyssä lähtivät pitemmälle lentomatalle, laskeutuivat taas alas luodon suojaan. Taas pääsimme ampumamatkan päähän ja ammuimme muutamia. Tätä uudistettiin nyt useat kerrat, toisinaan nousivat ne ilmaan ennen kuin tulimme likellekään; mutta lentämisestä väsyneinä tuossa yhä enemmän kiihtyvässä myrskyssä, hakivat ne aina suojaa luodolla, ja niin surmasimme vieläkin muutamia. Vihdoin pakeni koko parvi päättäväisesti ja laskeutui muutamille lähempänä rantaa oleville Vaikkaan saarille. Me kokosimme, en enää muista kuinka monta, vaan vähintäinkin pari tusinaa eri sukuisia lintuja. Useita oli tuuli kulettanut tyyneltä vedeltä ulohtaalte, niin ett'emme niitä tuossa kovassa ilmassa voineet saada pois. Saaliiksemme jäi kuitenkin useita pulskia hanhia ja monenlaisia muita lintulajia.

Todisteeksi, kuinka äärettömän suurissa parvissa vesilinnut pesivät näillä tämän rannikon yksinäisillä saariryhmillä, tahdon kertoa erään munasaaliin. Muutamana ihanana toukokuun päivänä sousin kerran nuoremman sisareni kanssa juuri näille Vaikkaan saarille. Täällä löysimme muiden muassa kaikenlaisen rantarojun seasta erään hyökylaineiden heittämien raakunkuorien peittämänä tyhjän tynnyrin, melkein samanlaisen, missä omenia tavallisesti kaupataan. Kun tulimme kotia oli tynnyri munia täynnä. Väriltään olivat ne keltaisia, kooltaan isompia kuin kanan, vaan pienempiä kuin hanhenmunat. Luulen tämän lintulajin, jota paikkakunnan kielellä nimitetään Vairas, olevan meriteiriä; mutta varmaksi en sitä kuitenkaan tahdo väittää.

Auringon laskun aikana ohjasi isä veneemme vihdoon kotilahdelmaan, jossa ainoastaan metsän mahtava humina, meren kohina ja rannan särkkiä vastaan vyöryvät, pitkät mainingit muistuttivat tuosta ankarasta myrskystä.

Äiti oli rannalla vastassamme iloiten saadessaan meidät terveinä takaisin mereltä. Kaikki astuimme sitten taloon, ja isä aukaisi vanhan tammikaapin, kaasi pikarillisen rommia joka miehelle koko seurueessa ja oikoili voimakkaita jäseniään. Hän olikin istunut peräsin kädessä puoliyöstä auringon laskuun saakka. Kun sitten isän kanssa muutimme kuivia vaatteita isossa tuvassa takan ääressä, sain minä kertoa äitille retken kaikki tapahtumat. "Minua peloittaa tuo julma meri", sanoi äiti. "Huolissani kävin tänä päivänä tervehtimässä Riston vanhempia; he eivät olleet hyvällä tuulella ja puhuivat kauan kolmesta pojastaan, jotka meri on heiltä ryöstänyt." Hän huo'ahti ja lisäsi: "Minulla ei ole koskaan rauhaa, sillä aikaa kuin te olette noilla uhkarohkeilla kaukaisilla retkillänne." — "Sinä olet peloissasi pojan suhteen", sanoi isä, "vaan kuuleppahan, kun minä sanon sinulle, Äiti, että meri hänestä vielä kasvattaa kunnan miehen." — Isä katsoi minuun päin: "Jos vaimoväki itkeä tillittääkin, sillä välin kun taistelemme aaltojen kanssa, niin kyllä suolavesi kuivuu heidän silmistään, kun me taas maihin tulemme." — "Sinä käytät niin kovia sanoja, isä", sanoi äiti. Isä katsoi kauan häneen tuuheiden kulmakarvojensa alta, kunnes molemmat hymyilivät.

H. MOLANDERIN METSÄSTYSRETKI VAINUKOIRILLA HIRVIMÄEN PITÄJÄÄSSÄ.

Vuonna 1878 lokakuun 18 päivänä läksin koirineni metsälle Kalmarin kartanosta, jossa siihen aikaan asuin. Oli metsästykselle erinomaisen sopiva päivä, ilma tyyni ja taivas pilvessä; maa oli parahiksi kostea ja koirat levähtäneet. Kuleskelin koiriani taluttaen sellaisia seutuja pitkin, joista metsänviljan jo niin tarkoin olin hävittänyt, että turhaa olisi ollut irti päästää niitä. Matkani määränä olivat Hirvimäen metsiköt, joissa, puheiden mukaan, oli niin "hirmuisen" paljo jäniksiä ja lintuja. Tienoot tulivat yhä enemmän miellyttävämmiksi; luonnon kauneus ja seutujen soveliaisuus metsästykselle sen tekivät. Koirat laskin vihdoin irti ja kuleskelin hiljalleen mäkistä tietä, joka useissa paikoin näytti ihan mahdottomalta ajotieksi. Varmaan tunnin ajan olin näin kulkenut yhä syvemmälle sydänmaahan, ilman että koirat mitään löysivät. Tosin kyllä haukahti lintukoira Daana silloin tällöin, vaan linnut eivät pysyneet puissa. Minä nautin kuitenkin syys-aamun raittiutta tuossa yhä enemmän ja enemmän viehättävällä metsäisellä ylänneellä. Etäältä yksinäisten metsätorppain riihistä kuului säännöllinen

varrasten kopse, toisaalta taas teirien sorahteleva soidin ja maatiaiskoirain kestävä, yksitoikkoinen ääni, kun omaa kaikuansa haukkuivat. Viimeinkin lentää pyrähti pyy tien yli. Menin muutamia askelia metsään ja valitsin mukavan kiven istuimekseni, asetin kiväärin poikkipuolin polvilleni ja tapani mukaan kutsuin sitä kahdella pyypillillä. Samaan aikaan alkoi vanha Hei ajon, ja heti yhdistyi siihen Daanan kauniisti kaikuva haukunta. Päätin kuitenkin koettaa ampua muutamia pyypoikueesta, samalla kun kuuntelin, mille suunnalle ajo vetäytyi. Kauan aikaa viheltelin turhaan mitään vastausta saamatta ja koirain haukunta vetäytyi kauas erään jyrkän metsäharjanteen toiselle puolen. Äkkiä näen pyyn kymmenen askeleen päässä minusta. Se oli juosta piipotellut niin hiljan minua kohti, ett'en koirien haukkua tarkastaessani ollut sitä kuullut, en nähnyt. Kivääriä nostaessani pyrähti se lentoon, vaan kolmenkymmenen askeleen taipaleelta sain kuitenkin hyvän sihdin ja lintu pudota tupsahti maahan. Tällä välin olivat koirat joko jäliltä eksyneet tai kuulumattomiin juosseet, jonka tähden istahdin takaisin kivelle ja aloin pyytää uudestaan kutsua luokseni.

Sitä vähemmän tarvitsi minun huolehtia koiristani, kun heillä nyt oli laukaukseni ohjauksena, jos näet olivatkin kerrassaan jäliltä eksyneet. Mahtavan näköinen kuivunut honka oli kolmenkymmenen askeleen päässä ja huvikseni katselin, kuinka kirjava tikka ahkeraan nakutteli hongan kylkeen toukkia etsiessään. Vihdoin vastasi pyy toiselta puolen tietä. Menin tielle, istahdin muutamalle isolle kivelle ja kutsuin sitä taas pillilläni. Nyt kajahti koirain haukunta selän teeltä ja ajo läheni. Minä pysyin paikallani sillä asemani oli hyvä, jos jänis sattuisi tulla pylkkäsemään tuosta laakson poikki kahden harjanteen välistä. Ei aikaakaan, niin pyrähti pyy lentoon ja istahti kymmenen askeleen päässä olevaan kuuseen, noin parin kyynärän korkuiselle. Samassa kuulin epäiltävää ääntä ja kun käänsin pääni, näin suuren Jänö-Jussin kivistä mäkeä myöten tulla lönyttelävän minua vastaan. Silmänräpäyksen ajan olin kahdella päällä ampuisinko pyyn vai jäniksen, mutta koirilleni kehoitukseksi päätin kuitenkin tähdätä jälkimäiseen. Ammuin 25:n askeleen päästä: jänis istahti, lipsutteli korvillaan, ja käänteli päätään; merkillistä kyllä vaikka olin niin tarkan sihdin saanut. Nostin jo pyssyni antaakseni hänen maistaa toisestakin piipusta, mutta samassa se jo kaatuikin kuolleena maahan. Pyy oli sillä välin lentänyt tiehensä. Pian olivat koirat jälkiä myöten saapuneet paikalle; minä aukasin jäniksen vatsan ja annoin sisälmykset niille. Tässä hommassa vielä ollessani, vihelti taas pyy aivan lähellä. Panin koirat kiinni kaulanauhaan, nousin mäen rinnettä vähän matkaa ja viheltelin. Lintu vastasi, tuli vihdoin ampumamatkan päähän ja kaatui luodistani. Useampia ei kuulunut; muut poikueen jäsenet lienee joku luodikon käyttäjä poiminut, sillä sellaisia metsämiehiä näillä mailla on paljokin. Koko päivän samoilin laajalti noita erittäin luonnonihania seutuja. Koirat kunnostelivat itseään ja ajoivat pensastosta ylös useita jäniksiä, vaan yksin kuin olin ja tienoosen perehtymätön, sain ampua ainoastaan kahta, jotka myös tuupertuivat.

Kauan kuleksin sinne tänne, ennen kuin tapasin polun, joka vei köyhään yksinäiseen torppaan. Mutta nyt oli hämäräkin jo käsissä ja minä jäin tähän yöksi, aikoen jatkaa metsästystä huomenna, jos ilma oli yhtä suotuista kuin nyt tänään oli ollut.

Oivalliselta maistui suopean talonväen yksinkertainen illallinen. Olin jokseenkin väsynyt päivän laajoista risteilemisistä, jonka vuoksi nukahdinkin raskaasti äsken puiduille olille; mutta joukko hyppiviä ja matelevia pikku elukoita herätti minut useinkin yön kuluessa ja kohtelivat minua pisteliäällä tavalla. Hyvän talonväen luonnollinen nukunnan tapa minua myöskin vaivasi. Mutta tuollaiset pienet hankaluudet kuuluvatkin metsämiehen elämään salolla ja muodostavat yleiskuvaukselle tarpeellisen varjostuksen.

Nousin kuitenkin jokseenkin levähtäneenä ja vilkkaan, 13:sta vuotiaan puheliaan poika-nulikan seurassa lähdin päivän valetessa metsään. Hyvin varma hän oli ja erittäin näytti häntä huvittavan saada opastaa minua näissä metsissä, joissa hän jo useita vuosia oli kulkenut paimenessa. Nuo kolme jänistä, joita hän kantoi, eivät näyttäneet häntä ensinkään vaivaavan.

Aivan torpan viljelysmailta ajoivat koirat ylös jäniksen ja mitä helein ajo alkoi ja kesti aika kauan. Vihdoin tuli jänö sievästi hyppien kaskimaan poikki minua kohden. Ammuttuani kepsahti Jussi kellelleen ja imelästi nauroi poika sen kuperkeikalle. Kovasti haukkuen tulivat koirat ammutun jäniksen jälkiä myöten, kuten ensin luulin, vaan poikkesivatkin kaskan laiteelle. Kohta sen jälkeen näin toisen jäniksen pyssyn kannon ulkopuolella loikkivan kaskimaan yli ja hetkisen päästä tulivat koirat haukkuen jälessä. Minä olinkin siis ampunut säikäytetyn jäniksen. Ajo oli yhtämittaa käynyt, ja saalistaan tavoittamatta saivat koirat tehdä toisen kierroksen; sittemmin eksyivät ne kyllä useita kertoja jäliltä, vaan löysivät ne aina uudestaan.

Tuntikausia kesti ajo tätä menoa. Monta kertaa näin jäniksen, vaan aina oli se ampumamatkan ulkopuolella. Koirien oli helppo seurata jälkiä, kun ilma oli niin sopiva. Vaikka ei ollut satanutkaan, oli maa sentään tarpeellisen kostea. Vielä sydänpäivällä oli kaste ruohikossa, pensaissa ja hämähäkin verkoissa, ja ilma oli niin tyyni, että puitten kellastuneet viimeiset lehdet putoilivat kohtisuoraan maahan.

Vihdoin kajahti jokseenkin etäällä olevalta kivikkomäeltä Hein käheä ja harva haukunta. Kiiruhdin paikalle ja ennätin juuri parahiksi estämään nuorta kiihkeää Daanaa pakkautumasta kahden suuren kiven lomassa olevaan reikään, joka oli niin pieni, että se tuskin olisi sieltä pois päässytään,

Kauan koetin jollakin tavoin saada jänistä ajetuksi ulos mutta sepäs vain ei liikahtanut. Kehoituksestani heittäysi poika vatsalleen katsomaan, näkyikö jänistä ja, aivan oikein, siellähän se oli ja istua käyrötti kolon perällä korvat luimussa ja ruumis kyttyrässä. Katkasin pitkän koivusen kepin ja käskin hänen sillä pistellä jänistä, ja koettaa ajaa sitä ulkoisalle. Poika lienee ollut vähän liian kovakourainen, koskahan jänis räakkyi kuin närhi; mutta ulos se vain ei tullut sittenkään. Tuon nuoren nartun tähden en halunnut jättää jänistä siihen ja lähteä pois, sillä toisella kertaa se ehkä ei täyttäisikään velvollisuuttaan, jos vaikka olisi ketun sattunut ajamaan kiven alle. Vihdoin heittäysin itse vatsalleni ja pakotin jäniksen vähän muuttamaan asemaansa, kunnes sain takajaloista kiinni ja vedin otuksen kauniisti esille. Annoin nyt tuon parkuvan jäniksen pojalle, otin itse kiväärin ja käskin hänen päästää se irti. Pojasta oli tämä kovin typerää; sillä arveli hän, parempi pyy pivossa kuin kaksi oksalla; käskyäni hän kuitenkin totteli, ja jänis läksi kolmen sylen pituisilla hypyillä pylkkäisemään. Minä laukaisin, mutta päin männikköön! Poika pani kädet vatsansa päälle ristiin ja nauroi imelästi. Jussi vihkasi metsään ja tiellä on vielä tänäkin päivänä; sillä koirat eksyivät viimein jäliltä ja palasivat takaisin. Melkein puolille päivin olivat ne ajaneet sitä. Minä päätin kääntyä nyt kotiin päin ja koiriani kaiuttaen vaelsin nyt yli harjanteen, luulomme mukaan suorinta tietä Kalmarin seutuja kohden. Lopulta tulimme sydänmaalle, joka oli täynnä sammaltuneita, lokeroisia kiviraunioita ja tuulen kaatamia korpikuusia. Täällä nyrjähti jalkani jotenkin pahoin, niin että minun täytyi laskea koirat irti, en näet voinut noilla vaikea-kulkuisilla mailla niitä taluttaakaan lyyhätessäni toista jalkaani, joka vähän ajan päästä alkoi kangistua ja tuntua polttavan kuumalta.

Kompassia ei ollut muassani, jonka vuoksi en ilmansuunnistakaan voinut saada mitään selkoa. Yhtä päätä pilvessä oleva taivas esti auringon suomasta meille jotakin ohjausta. Pojasta alkoi viiden jäniksen kantaminen vähitellen tuntua liian raskaalta ja hän tunnusti huolestuneena, ett'ei hän tiennyt, missä olimme. Jalkani vaivasi minua yhä enemmän, ja minä päätin nyt kulkea johonkin määrättyyn suuntaan, toivoen vihdoinkin tulevamme tielle, kunhan yhtä mittaa astuimme suoraan eteenpäin ja pidimme silmällä edessämme olevia esineitä. En tiedä kuinka kauan lienen kulkea nilkannutkaan tuossa mättäisessä metsä-pahassa, kun vihdoinkin tulin muutamalle jyrkälle vuorelle, joka kohtisuoraan laskeutui kapeaan metsälammikkoon. Vastaisella olevalla rannalla kasvoi synkkä havumetsä. Levähtämään istahtaen katselin tuota kummallisen lumoavaa, mahtavaa luontoa. Puoleksi mädänneet, äärettömän suuret rytöpuut rannoilla, tumman vesikuvastimen reunoina, ja aution seudun kulon kaltainen hiljaisuus, jota ainoastaan etäisen korpin korahtelevat toivotukset häiritsivät, kaikki tuo vaikutti valtavasti minuun. Kauan istuin vaipuneena tuohon omituiseen toimettomuuden tilaan, johon ihmiskäden raivaamaton sydänmaan näky meidät aina saattaa.

Olin juuri liikkeelle lähtemäisilläni mutkatietä kiertääkseni sekä lammen että vuoren, kun koirat melkoisen kaukana lampuen toisella puolella saivat jonkun otuksen ajettavakseen. Ajo lähestyi ja koirain vihaisesta haukunnasta päätin kohta, että kettu oli joutunut heidän tielleen. Silmiäni räpäyttämättä tarkastelin vastaista rannikkoa toivossa, että Mikko, tavoilleen uskollisena, koettaisi rannikkoa pitkin kaahaamalla sotkea jälkensä. Äkkiä näen ilveksen varovaisin askelein tulla hiipivän metsän peitosta. Silmänräpäyksen pudistutti minua, kuten kaikkia muitakin metsästäjiä samanlaisen odottamattoman tapauksen sattuessa. Selkäni takana viittasin kädelläni pojalle, että pysyisi hievahtamatta paikallaan. Pyssyssä oli minulla vain 6:n numeron haulia, enkä tohtinut patruunoja vaihtamaan, kun pelkäsin, että ilves, joka vielä oli sadan askeleen päässä, ehkä huomaisi minut. Poikki lammen näkyi se aikovan kaahlata; — kapeimmalle paikalle juuri minun kohdalle hiiviskeli se kuin kissa ainakin. Koirat olivat hetkeksi eksyneet jäliltä, ja köyryselkäisenä kuunteli tuo korkeakoipinen ilves ympärilleen ja liikutteli töyhtöpäisiä korviaan. Nyt pääsivät koirat taas jälille ja ilveskin muutti asemaansa. Kun en tiennyt varmaan aikoiko se vettä myöten tulla minua lähemmäksi vai syöksyä takaisin metsään, niin en uskaltanut viivähtääkään. Tarkkaan sihdattuani ammuin 40 à 50 askelen päästä. Ilves ensin ikään kuin vetäysi kokoon, vaan loikkasi sitten pari hyppyä metsään päin. Minä laskin toisen laukauksen perään ja se näytti tepsivänkin paremmin, sillä otus alkoi taas kulkea hiipimällä ja katosi metsään.

Suurella vaikeudella haalasimme itsemme vuoren rinnettä myöten alas ja kahlasimme yli veden, joka syvimmällä paikalla ei ollut kuin kolmisen korttelia syvältä. Kovasti pakotti kipeää jalkaani, mutta nyt ei auttanut. Vihaisesti haukkuen tulivat jo koirat jälkiä seuraten pitkin rannikkoa, vaan siinä, missä ilves oli harpannut metsään, eksyivät ne pois jäliltä. Kutsuimme ne takaisin jälille. Jo aivan rannalla näimme veripilkkuja, ja hyvässä toivossa seurasimme ajoa. Äkkiä kuului joku vieras koira yhtyvän ajoon, joka samalla, korkeintaan noin 200:n askeleen päässä, pysähtyi ja nytkös ankara rai'unta kajahti. No hyvä, arvelin minä — kohta se nyt on käsissämme! Samassa kuului heikko luodikon laukaus ja haukunta muuttui kovaksi koirain tappeluksi. Paremmin luukkasin kuin juoksin pensaikon halki. Perille tullessani näin erään talonpojan pitävän korkealla ilmassa ilvestä, ett'eivät vihastuneet koirat sen nahkaa repisi.

Nyt syntyi ikävä kohta.

Minä väitin ilveksen olevan minun, sillä minun koirani olivat sen löytäneet ja ajaneet sitä; minä olin sen haavoittanut ja kun se ei enää paeta voinut olivat koirani sen tavoittaneet.

Mies taas väitti että hänen koiransa jo varhain aamusta asti olivat ajaneet ilvestä ja että minun koirani vasta haukunna kuultuaan olivat yhtyneet ajoon. Hänen koiransa, joka ei ollut tottunut ajamaan muiden koirien kanssa, oli täten muka joutunut pois jäliltä. Sitä paitse oli se hän, joka oli ilveksen ampunut, ja sanojaan paljoa valikoimatta käski hän sen tähden minun luukata tieheni samaa tietä kuin olin tullutkin.

Että mies valehteli siitä olin varmasti vakuutettu: hänen koiransa oli tavallinen maatiais koira, häntä tuuheja ja kierossa — "kieppurassa" — ja korvat pystyssä. Laukussa oli hänellä muutamia oravia ja pyitä. Jos ei vamma jalassani olisi minua estänyt, niin en niinkään helpolla olisi luopunut omistusoikeudestani ilvekseen; vaan nyt täytyi minun aivan sävyisesti kysyä mieheltä lähimmäistä tietä johonkin taloon. Hän osoitti minulle miltä suunnalta virstan kulettuani löytäisin torpan, josta mahdollisesti voisin hevosella päästä kunnolliselle tielle, ja tieni neuvojaa kiittämättä nilkutin minä matkaani. Paljo vastuksia kärsittyäni tulin myöhään illalla kotia.

Minun täytyi leikata saapas auki ja maata 14:sta päivää kylmät kääreet kierrettynä jalkani ympärille. — Olinpa melkein unhottaa, että matkalla ammutun ilveksen luota lähimmäiseen torppaan ammuin erään metsäkanan, joka täyttä kurkkua nauraa mäkättäen pyrähti juoksemaan edessäni.

End of Project Gutenberg's Saloilta ja vesiltä I-II, by Otto Wetterhoff

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SALOILTA JA VESILTÄ: METSÄSTYS- JA PYYNTIRETKIÄ ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way

with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this

paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."

- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain

freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.